<u>અસ્વીકરણ:</u> સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮

ઈન

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭

વીથ

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૪૬૦ / ૨૦૦૬

વીથ

દીવાની અરજી નં. ૬૭૧૧/૨૦૦૮

ઈન

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮

વીથ

દિવાની અરજી નં. ૭૦૬૧/૨૦૦૮,

ઈન

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮વીથ

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રવિ આર. ત્રિપાઠી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર.ડી. કોઠારી

==

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે?	
૨.	રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવું કે નહીં ?	
૩.	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪.	શું આ કેસમાં ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટને સંબધિત કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે ?	
૫.	શું આ ચુકાદો દીવાની ન્યાયાધીશને પરીપત્રીત કરવાનો છે ?	

==

ભૂતપૂર્વ–અધ્યક્ષ / ટ્રસ્ટી થકી ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટ અને

૧....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય થ્રો. સચિવ અને ૩....સામાવાળા(ઓ)

==

ઉપસ્થિતિ :

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮ ઈન સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ :

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ – ૨ માટે શ્રી મિહિર ઠાકોર, સિનિયર એડવોકેટ સાથે શ્રી બીએમ મંગુકિયા, વકીલ;

સામાવાળાઓ નં. ૧ અને ૨ માટે શ્રી ધર્મેશ દેવનાની, સહાયક સરકારી વકીલ.

સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ માટે શ્રી એન.ડી. નાનાવટી, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી અંશિન એચ. દેસાઈ, વકીલ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૪ માટે શ્રી એસ.એન. શેલત, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી ડી.સી. દવે, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી જલ સોલી ઉનવાલા, વકીલ

વિશેષ દીવાની અરજી નં.૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ :

અરજદારો નં.૧ અને ૨ માટે શ્રી બીએમ માંગુકિયા, વકીલ.

સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ માટે શ્રી ઉત્કર્ષ શર્મા, સહાયક સરકારી વકીલ.

સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ માટે શ્રી એન.ડી. નાણાવટી, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી અંશિન એચ દેસાઈ, વકીલ .

સામાવાળા નં. ૪ માટે શ્રી મિહિર જોશી, વરિષ્ઠ વકીલ, સુશ્રી વી.ડી. નાણાવટી અને શ્રી મિતુલ શેલત સાથે.

શ્રી ઉત્કર્ષ શર્મા, સરકારી વકીલ

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ :

સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ તરફથી શ્રી હર્ષીલ શુક્લા, સહાયક સરકારી વકીલ.

સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ માટે શ્રી એન.ડી. નાણાવટી, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી અન્શિન એચ દેસાઈ, વકીલ.

સામાવાળા નં. ૪ માટે સુશ્રી વી.ડી. નાણાવટી માટે શ્રી એસ.એન. શેલત, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી દેવાંગ નાણાવટી.

દિવાની અરજી નં. ૬૭૧૧/૨૦૦૮ :

અરજદારો નં. ૧ અને ૨ તરફે શ્રી બી.એમ. માંગુકિયા .

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ અને ૨ તરફે શ્રી ધર્મેશ દેવનાની, સહાયક સરકારી વકીલ.

દિવાની અરજી નં. ૭૦૬૧/૨૦૦૮ :

અરજદારો નં. ૧ અને ૨ માટે શ્રી બી.એમ. માંગુકિયા .

સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ માટે શ્રી ધર્મેશ દેવનાની, સહાયક સરકારી વકીલ .

==

કોરમ : માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રવિ આર. ત્રિપાઠી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર.ડી. કોઠારી

તારીખ : ૨૨મી, ૨૫મી, ૨૬મી, ૨૭મી અને ૨૮મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૩

સામાન્ય મૌખિક ચુકાદો

(પ્રતિ : માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રવિ આર. ત્રિપાઠી)

આ બાબતોનો થોડોક જટિલ ઈતિહાસ રહેલો છે અને તેથી, આ બાબતોના ગુણદોષ પર જવા પહેલાં, જે પૃષ્ઠભૂમિમાં આ બાબતો આ અદાલતની વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થઈ છે તે રજૂ કરવી યોગ્ય માનવામાં આવે છે.

૨. ભાવનગર જિલ્લામાં ગઢડા નગર ખાતે ગોપીનાથજી દેવ મંદિર આવેલું છે. ઉક્ત મંદિરના કારભારનું સંચાલન કરતી 'ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટ' નામે એક ટ્રસ્ટ છે. ત્રણ રસ્તાઓ અંગે વિવાદ ઊભો થયો, જેનો ઉલ્લેખ આ ચુકાદા અને આદેશના અનુવર્તી ભાગમાં કરવામાં આવ્યો છે, અને તે વિવાદના પરિણામે

એક કરતાં વધુ ચક્રોના વિવાદપ્રકરણો ઊભા થયા. જે વિવાદપ્રકરણોમાંથી હાલની કાર્યવાહી ઊભી થઈ છે, તે વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ છે, જે શ્રી ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટે તેના ચેરમેન–શ્રી ભાણજી ભગત મારફતે તથા તેમની વ્યક્તિગત હેસિયતમાં પણ, જેમણે પોતાને શ્રી ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટના ચેરમેન તરીકે વર્ણવ્યા છે, દાખલ કરી છે. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ (૧) જગદીશ ભગત ગુરુ વસુદેવ, (૨) ગુણવંતરાય છગનલાલ તરેજીયા, (૩) મણિલાલ પ્રભુભાઈ, અને (૪) શાસ્ત્રી ઘનશ્યામ વલ્લભદાસજી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમણે પોતાને ગોપીનાથજી દેવ મંદિરના મુખ્ય કારોબારી તરીકે વર્ણવ્યા છે. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ ના પરિચ્છેદ ૯(એ) માં નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે:

> સામાવાળા નં. ૩–મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના રોજ પસાર કરાયેલ, ૨૦૦૧ના ઠરાવ નં. ૧૩૭ ધરાવતો અને જાહેર શેરી/માર્ગ બોચાસણવાસી અક્ષર પુરુષોત્તમ સંસ્થા – સામાવાળા નં. ૪ને ફાળવતો પરિશિષ્ટ–એનો ઠરાવ, તેમજ અરજીએ સંલગ્ન પરિશિષ્ટ–બી ખાતે સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા તા. ૨૬.૧૦.૨૦૦૫ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ અને અરજીએ સંલગ્ન પરિશિષ્ટ–સી ખાતે સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા તા. ૨૭.૬.૨૦૦૬ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશને રદ કરવા માટે મેન્ડેમસનો લેખપત્ર અથવા મેન્ડેમસના સ્વરૂપનો લેખપત્ર અથવા અન્ય યોગ્ય લેખપત્ર, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવાની કૃપા કરશો.

૩. આ અરજીઓ આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશથી સાંભળવામાં આવી અને તેનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના જણાવેલ ચુકાદા અને આદેશને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૨/૨૦૦૭ તથા સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૩/૨૦૦૭ દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો હતો. આ અપીલો આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા સાંભળવામાં આવી હતી અને તા. ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ના ચુકાદા અને આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. અરજદારો–અપીલકર્તાઓએ ચુકાદા અને આદેશના પુનર્વિચાર માટે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૨/૨૦૦૭માં મિસ્ક. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૨૯૨/૨૦૦૮ અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૩/૨૦૦૭માં મિસ્ક. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૨૯૩/૨૦૦૮ દાખલ કરી હતી. ઉક્ત એમ.સી.એ.ઓ. વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા વિચારવામાં આવી હતી અને તા. ૨૧.૦૮.૨૦૦૮ના આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી.

૪. ત્યારબાદ અરજદારો દીવાની અપીલ નં. ૧૫૨૯–૧૫૩૦/૨૦૦૯ અને દીવાની અપીલ નં. ૧૫૯૩–૧૫૯૪/૨૦૦૯ દાખલ કરીને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ગયા હતા, જે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૧૦.૦૪.૨૦૧૨

ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા નિકાલ કરી હતી, જેના સંબંધિત ભાગમાં નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"૭. ઉપર મુજબ ઉદ્‌ભવેલ સહમતિને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેનો આદેશ કરીએ છીએ: "

(૧) વિભાગીય બેન્ચ દ્વારા ૩૦ નવેમ્બર, ૨૦૦૭ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ અને એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા ૨ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૬ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ રદ કરવામાં આવે છે.

(૨) વર્ષ ૨૦૦૬ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭ અને વર્ષ ૨૦૦૬ની ૧૫૪૬૦ ને વડી અદાલતની ફાઇલ પર પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, આ વિશેષ દીવાની અરજીઓની વર્ષ ૨૦૦૮ની લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮ સાથે વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા સુનાવણી કરવામાં આવશે. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

(૩) ઉપરોક્ત વિશેષ દીવાની અરજીઓમાં વિવાદ કરતી સામાવાળા પક્ષકારોને આજથી બે અઠવાડિયાની અંદર વધારાના જવાબી સોગંદનામાંઓ/ પ્રતિ–સોગંદનામાંઓ દાખલ કરવાની છૂટ રહેશે. તે મુજબ, જો કોઈ હોય, તો તેમાંના અરજદારો દ્વારા ત્યારબાદના બે અઠવાડિયાની અંદર પુનરાવર્તિત જવાબી સોગંદનામાંઓ દાખલ કરી શકાશે.

(૪) વડી અદાલતને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત વિશેષ દીવાની અરજીઓ અને લેટર્સ પેટન્ટ અપીલની શક્ય તેટલી તાત્કાલિક સુનાવણી કરીને નિર્ણય કરે અને હકારાત્મક રીતે ૧૫ જુલાઈ, ૨૦૧૨ સુધીમાં નિર્ણય કરે. સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે વિવાદિત સંપત્તિ અંગે આજે જે સ્થિતિ અસ્તિત્વમાં છે તે વડી અદાલતના નિર્ણય સુધી તમામ પક્ષકારો દ્વારા જાળવી રાખવામાં આવશે અને વચગાળાની રાહત માટેની કોઈ અરજી વડી અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવશે નહીં." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય આ આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને આ બાબતો આ અદાલતના વિચાર માટે ઉપસ્થિત થઈ. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ રજૂ કર્યું કે 'વિશેષ દીવાની અરજીઓ અને લેટર્સ પેટન્ટ અપીલનો નિર્ણય ૧૫ જુલાઈ, ૨૦૧૨ સુધી નિશ્ચિતરૂપે કરવો' એવી દિશા–નિર્દેશમાં ત્યારબાદ સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે અરજદારો સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય દ્વારા નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં પ્રત્યુત્તર સોગંદનામા દાખલ કરી શક્યા નહોતા અને તે સમયગાળો વધારવા માટે તેમણે સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય સમક્ષ અરજી કરી હતી, જે મંજૂર કરવામાં આવી હતી.

૫. આ બાબતોની સુનાવણી પર સીધી અસર કરતું એક અન્ય મહત્વનું તથ્ય એ છે કે વિશેષ દીવાની અરજીઓ નં. ૧૪૫૧૭ ની ૨૦૦૬ અને ૧૫૪૬૦ ની

૨૦૦૬ અંગે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા નિર્ણય આપ્યા પછી અને તે જ મુદ્દાઓ અંગે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૨ ની ૨૦૦૭ અને લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૩ ની ૨૦૦૭ માં, જેઓનો નિર્ણય તા. ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ ના ચુકાદા અને આદેશથી કરવામાં આવ્યો હતો, વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા વિચારણા થાય તે પહેલાં, સરકારે તા. ૨૯.૦૧.૨૦૦૭ ના રોજ આદેશ પસાર કર્યો હતો. તેના અનુસંધાને કલેક્ટરે તા. ૨૦.૦૨.૨૦૦૭ અને તા. ૦૨.૦૩.૨૦૦૭ ના રોજ આદેશો કર્યા હતા.

સરકાર અને કલેક્ટરના આ આદેશોને વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ની ૨૦૦૭ દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યા હતા, જે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી અને તા. ૨૧મી, ૨૨મી અને ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૦૮ ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા તેનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો, જેના વિરુદ્ધ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮ ની ૨૦૦૮ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત આદેશ દ્વારા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે તે જ બાબતની સુનાવણી કરી નિર્ણય કરવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો છે. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ વિનંતી કરી કે બદલાયેલા પરિપ્રેક્ષ્યમાં, લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮ ની ૨૦૦૮ નો નિર્ણય કરવાના બદલે, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ની ૨૦૦૭ નો બંને પક્ષોને પોતાનો મામલો રજૂ કરવાની અને વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ની ૨૦૦૭ માં માંગવામાં આવેલ રાહતો માટે દબાણ કરવાની તક આપીને નવેસરથી નિર્ણય કરવામાં આવે. આ વિનંતી સ્વીકારવામાં આવે છે. તેના પરિણામે તા. ૨૧મી,

૨૨મી અને ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૦૮ નો ચુકાદો અને આદેશ અમાન્ય બની જાય છે અને વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ની ૨૦૦૭ નો આ અદાલત દ્વારા નવેસરથી નિર્ણય કરવામાં આવે છે.

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ની ૨૦૦૭ શ્રી ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટ દ્વારા તેના અધ્યક્ષ શ્રી હરજીભાઈ નાનજીભાઈ ભીમાણી મારફતે તેમજ તેમની વ્યક્તિગત હેસિયતમાં પણ દાખલ કરવામાં આવી છે. આ વિશેષ દીવાની અરજીમાં નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે:

> ૯(એ) અરજીને અનુલગ્નક–એ પર તા. ૨૯.૧.૨૦૦૭ ના આદેશ તથા અરજીના અનુલગ્નક–બી પરના આદેશને રદ કરવા યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા દિશાનિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરવામાં આવે.

અપીલકર્તાઓએ એક સુધારો અરજ કર્યો હતો, જે અદાલતે તારીખ ૧૧.૦૪.૨૦૦૭ના આદેશ દ્વારા મંજૂર કર્યો હતો, જેના દ્વારા અરજીમાં નીચે મુજબની રાહત ઉમેરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી:

> ૯–એએ આપના લોર્ડશીપ્સ કૃપા કરીને યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા દિશાનિર્દેશ જારી કરી, અરજીના પરિશિષ્ટ–ઇ ખાતે તા. ૨૩.૭.૨૦૦૭ના સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશને રદ કરે તેવું કરશો;

અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે તારીખમાં કેટલીક મુદ્રણલેખનની ભૂલ છે અને ૨૩.૦૭.૨૦૦૭ ને '૦૨.૦૩.૨૦૦૭' તરીકે વાંચવું.

૬. આ મામલાઓમાં સંકળાયેલા વિવાદ તરફ આવતાં, નોંધવામાં આવે છે કે સામાવાળા નં.૪, એક જાહેર ધાર્મિક–દાનશીલ ટ્રસ્ટે, તા. ૦૭.૦૮.૨૦૦૨ના રોજ ગઢડા નગરપાલિકાને અરજી કરીને તેમાં તેના દ્વારા કરવામાં આવતી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ દર્શાવી અને ગુજરાત સરકારના મહેસૂલ વિભાગના તા. ૧૪.૦૮.૧૯૮૧ના સરકારી ઠરાવ નં.જે.એમ.એન./ ૩૯૯૧– ૨૧૧૪–એ મુજબ ૯૭૦૨ ચો. ફુટ = ૧૦૭૮ ચો. વાર જેટલી જમીન અરજદારોને રાહતી દરે ફાળવવા વિનંતી કરી. તે જ રીતે, તે જ તારીખની બીજી અરજી દ્વારા, અન્ય એક જમીનખંડ માટે ૫૬૮૭ ચો. ફુટ = ૬૩૧.૮ ચો. વાર તથા ૪૬૧.૬ ચો. મીટર = ૫૫૧.૮૬ ચો. વાર જેટલી જમીન બાબતે પણ અરજી કરવામાં આવી. નગરપાલિકા–સામાવાળા નં.૩ તરફથી કોઈ જવાબ કે પ્રતિસાદ ન મળતાં, તા. ૦૨.૦૭.૨૦૦૪ના રોજ સ્મરણપત્ર મોકલવામાં આવ્યું. ત્યારબાદ સામાવાળા નં.૩–નગરપાલિકાએ તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના રોજ નં.૯૪/૧૭ ધરાવતો એક ઠરાવ પસાર કરીને આક્ષેપો આમંત્ર્યા. અરજદારનું કહેવું છે કે પ્રાપ્ત થયેલા આક્ષેપોની જે રીતે વિચારણા થવી આવશ્યક હતી તે રીતે વિચારણા કરવામાં આવી નહોતી. અરજદારનું આ પણ કહેવું છે કે બે આક્ષેપોને 'સમયમર્યાદા બાદના' ગણવામાં આવ્યા હતા અને તેમની કોઈ વિચારણા જ કરવામાં આવી

નહોતી. તેના વિપરીત, સામાવાળા નં.૩–નગરપાલિકાનું કહેવું છે કે 'આક્ષેપો'ની માત્ર વિચારણા જ કરવામાં આવી નહોતી, પરંતુ વિવાદિત જમીનના મંજૂરીપ્રદાન માટે યોગ્ય શરતો મૂકીને તેમને અમલમાં પણ મુકવામાં આવ્યા હતા. નગરપાલિકા–સામાવાળા નં.૩ દ્વારા કહેવામાં આવે છે કે આ બાબત તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવ નં.૧૩૭(૨૭)ની વિગતો તેમજ કલેક્ટર અને સરકારના આદેશોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે, અને તેથી આક્ષેપોની વિચારણા ન કરવાના આધાર પર આ ઠરાવો અંગે કોઈ ખોટ નોંધાઈ શકતી નથી. સામાવાળા નં.૩–નગરપાલિકાએ તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના રોજ પસાર કરેલો ઠરાવ (વિશેષ દીવાની અરજી નં.૧૪૫૧૭/૨૦૦૬માં), જેના દ્વારા તેણે જાહેર રસ્તાઓ સામાવાળા નં.૪– બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષર પુરષોત્તમ સંસ્થાને વેચવાનો નિર્ણય કર્યો હતો, તેમજ તેના અનુસંધાનમાં કલેક્ટર અને સરકાર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશો પડકારાધીન છે.

૭. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ અને અન્ય બાબતોમાં અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી બી.એમ. માંગુકિયા તથા વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ માં અપીલકર્તાઓ–મૂળ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોર સાથે શ્રી બી.એમ. માંગુકિયાને સાંભળ્યા.

૮. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ અને વકીલ શ્રી મંગુકિયા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોનો સાર એ છે કે,

(૧) પ્રશ્નાસ્પદ રસ્તાઓ "પ્રસાદી" રસ્તાઓ છે અને ગઢડા નગરમાં લોર્ડ સ્વામિનારાયણે સતત ૨૯ વર્ષ જેટલા સમયના પોતાના નિવાસ દરમિયાન તે રસ્તાઓનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ઉપરાંત, આ રસ્તાઓનો ઉપયોગ ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ખાતે 'જળ ઝીલણી એકાદશી' ની શોભાયાત્રા તથા 'સમૈયા' ના સમયે પણ કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫ હેઠળ અરજદારને પોતાની વ્યક્તિગત હેસિયતમાં "ધર્મની સ્વતંત્રતા" નો અધિકાર પ્રાપ્ત છે, જેમાં ધર્મને સ્વીકારવાનો, આચરવાનો અને પ્રસારવાનો અધિકાર પણ સમાવેશ પામે છે અને તેથી, લોર્ડ સ્વામિનારાયણના જીવનકાળ દરમિયાન તથા ત્યારબાદ જેમ આ રસ્તાઓનો ઉપયોગ થતો હતો તેમ તે રસ્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનો તેને અધિકાર છે.

(૨) અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં. ૩-નગરપાલિકા આ માર્ગોને બંધ કરી શકતી નહોતી, કારણ કે તે ત્યજી દેવામાં આવ્યા નથી અને આ સંદર્ભે પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓને નગરપાલિકાએ વિચારણા હેઠળ લેવા આવશ્યક હતું. વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ માર્ગોને બંધ કરવા અંગે કોઈ સર્વસંમતિ પ્રાપ્ત થઈ નહોતી હોવા છતાં, નગરપાલિકાએ તે સામાવાળા નં. ૪ને વેચવાનો ઠરાવ કર્યો છે. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે અગાઉ કલેક્ટરે આ જમીન

વેચવાની પરવાનગી આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને તે નિર્ણયનું કોઈ સત્તાધિકારી દ્વારા પુનર્વિલોકન કરવામાં આવેલ નથી, છતાં સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિંકાએ આ જમીન સામાવાળા ન . ૪ને વેચવા માટે ઠરાવ પસાર કરવાનો કૃત્ય ગેરકાયદેસર છે, કારણ કે તે ગુજરાત નગરપાલિકા અધિનિયમ, ૧૯૬૩ની કલમ ૧૪૬(૧) (આગળ "ઉક્ત અધિનિયમ" તરીકે ઉલ્લેખિત)નું ઉલ્લંઘન કરે છે. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ને હેતુલક્ષી રીતે વાંચી તેને વિવિધ ભાગોમાં વિભાજિત કરી શકાય. તેમણે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ની ઉપકલમ (૧)ને નીચે મુજબ ભાગોમાં વિભાજિત કરી શકાય: (અ–૧) નવા જાહેર માર્ગોનું આયોજન કરવું અને બનાવવું, (અ–૨) જાહેર માર્ગોને અનુગામી એવા ટનલ અને અન્ય કાર્યોનું નિર્માણ કરવું, (અ–૩) પહોળા કરવું, ખુલ્લા કરવું, વિસ્તૃત કરવું અથવા અન્ય રીતે સુધારવું અને (બ–૧) કોઈપણ જાહેર માર્ગને વાળવો, દિશા ફેરવવી, વિસ્તૃત કરવો, બંધ કરવો અથવા રોકી દેવો, (બ–૨) કલમ ૬૫ની ઉપકલમ (૨)ની જોગવાઈના આધીન રહી, આવા માર્ગોના હેતુઓ માટે અગાઉ નગરપાલિકા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી અથવા સંપાદિત કરવામાં આવેલી તેવી કોઈપણ જમીન ભાડે આપવી અથવા વેચવી.

અરજદાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત કલમમાં ત્યારબાદ જે આવે છે તે મહત્ત્વપૂર્ણ છે, અર્થાત્.

(સી–૧) .. .. જે કોઈ જાહેર માર્ગ માટે અથવા આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુઓ માટે જરૂરી ન હોય.

અરજદારના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) વિધાનમંડળે તેમાં એક 'ક્રમ' નિર્ધારિત કરીને ઘડેલી છે. તે ક્રમને અવગણી શકાતો નથી, કારણ કે તેવું કરવાથી સમગ્ર કલમના હેતુને નિષ્ફળ બનાવવાનો પરિણામ આવી શકે. અરજદારના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે તેઓ એક ક્ષણ માટે પણ નગરપાલિકાને કોઈપણ જાહેર માર્ગ બંધ કરવાની અથવા અવરોધી દેવાની સત્તા પર પ્રશ્ન ઉઠાવતા નથી, પરંતુ ત્યારબાદ તેમણે એક મર્યાદા દર્શાવી અને રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ સત્તાનો ઉપયોગ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત સીમામાં જ થવો જોઈએ. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬નું સાદું વાચન દર્શાવે છે કે સૌપ્રથમ નગરપાલિકાએ આ નિષ્કર્ષ પર આવવું આવશ્યક છે કે કોઈ ચોક્કસ માર્ગને બંધ કરવો અથવા અવરોધી દેવો જરૂરી છે. એકવાર આવો નિર્ણય લેવામાં આવે, ત્યારબાદ ઉક્ત કલમની શરત મુજબ નિર્દિષ્ટ કરાયેલા આવશ્યક પગલાં લેવાં જરૂરી બને છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે શરત દ્વારા નિર્ધારિત 'પ્રક્રિયા' તરફ આગળ વધતાં પહેલાં, તેમના મતે, એકવાર માર્ગ બંધ થાય અથવા અવરોધી દેવામાં આવે પછી, તેવા જાહેર માર્ગની નીચેની જમીન નગરપાલિકાને ઉપલબ્ધ બને છે, જેને ભાડે આપી શકાય અથવા વેચી શકાય. પરંતુ ત્યારબાદ, નગરપાલિકા તે

જમીન ભાડે આપે અથવા વેચે તે પહેલાં, નગરપાલિકાએ આ મુદ્દે એક ‘સચેત નિર્ણય’ નોંધવો આવશ્યક છે કે ઉક્ત જમીન ‘કોઈપણ જાહેર માર્ગ’ માટે અથવા ‘આ અધિનિયમના કોઈપણ અન્ય હેતુ’ માટે જરૂરી નથી.

અરજદારગણ તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત બે પાસાઓ અંગે સચેત નિર્ણય લેવાયા પછી જ આવી ગલીની નીચેલી જમીન ભાડે આપવા અથવા વેચવા અંગેની જોગવાઈના પરંતુક દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા હાથ ધરી શકાય. અરજદારગણ તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે હાલના કેસમાં, તેઓ વિવિધ દસ્તાવેજો તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોરશે જેથી એ મુદ્દો દર્શાવી અને સ્થાપિત કરી શકાય કે નગરપાલિકાએ ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ની જોગવાઈનું પાલન કર્યું નથી, કારણ કે તેમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું નથી. અરજદારગણ તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે નગરપાલિકા કોઈ જાહેર ગલીને કાયમી રીતે બંધ કરવાની કોઈ દરખાસ્તને મંજૂરી આપી શકતી નથી, સિવાય કે એવી દરખાસ્ત અંગે જે બેઠકમાં નિર્ણય લેવવાનો હોય તે બેઠક પહેલાં ઓછામાં ઓછા એક મહિના અગાઉ મુખ્ય અધિકારી દ્વારા હસ્તાક્ષરિત નોટિસ નગરપાલિકાના કાર્યાલયના નોટિસ બોર્ડ પર તેમજ જે ગલી અથવા ગલીના ભાગને બંધ કરવાની દરખાસ્ત છે તે સ્થળે મૂકવામાં આવી હોય અને તે દ્વારા રહેવાસીઓને ઉક્ત દરખાસ્ત વિશે જાણ કરવામાં આવી હોય. અરજદારગણ તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે બીજો એક મહત્વપૂર્ણ પાસો પણ છે અને તે એવો છે કે નગરપાલિકા એવી

દરખાસ્તને ત્યાં સુધી મંજૂરી આપી શકતી નથી જ્યાં સુધી ઉક્ત દરખાસ્ત અંગે, જો કોઈ હોય, તો લેખિતમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો, ઉક્ત બેઠકના દિવસ પહેલાં કોઈપણ સમયે કરાયેલા, વિચારવામાં ન લેવાયા હોય. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે).

અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે હાલના મામલામાં તેઓ આ અદાલત સમક્ષ દર્શાવી શકશે અને વિશ્વાસમાં લઈ શકશે કે પાલિકાએ આક્ષેપો પર વિચાર કરવાની પોતાની ફરજ બજાવવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઠરાવમાં જ સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે પાલિકાને પ્રાપ્ત થયેલા આક્ષેપોમાંથી ઓછામાં ઓછા બે આક્ષેપો નિયત કરાયેલા સમયપછી પ્રાપ્ત થયાના કારણસર પાલિકા દ્વારા વિચારવામાં લેવામાં આવ્યા ન હતા.

૯. અરજદારો તરફના વિદ્વાન વકીલે અદાલતનું ધ્યાન પાનું ૮૮ પરના પરિશિષ્ટ–ઇ તરફ દોર્યું, અર્થાત્ ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ તારીખનો ગઢડા નગરપાલિકાનો ઠરાવ નં. ૯૪/ ૧૭. અરજદારો તરફના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઠરાવના પ્રારંભિક ભાગમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે સામાવાળા નં. ૪ ના મુખ્ય સચિવ પાસેથી નગરપાલિકાને એક અરજી પ્રાપ્ત થઈ હતી, જેમાં એવો ઉલ્લેખ હતો કે ગઢડા નગરપાલિકીની માલિકીની અને સંસ્થાની મિલકતને અડીને આવેલી જાહેર રસ્તાની જમીન સંસ્થાને તેના હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે આપવામાં આવે.

અરજદારો તરફના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ત્રણ અલગ અલગ જાહેર રસ્તાઓની વિગતો દર્શાવ્યા બાદ, ઠરાવમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે સંસ્થા (સામાવાળા નં. ૪) એ ભાવનગર જિલ્લામાં સાક્ષરતા અભિયાનમાં પોતાનું આગવું યોગદાન આપ્યું છે અને સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાના સંતો અને સ્વયંસેવકોએ નિરક્ષરતાના ૧૦૦% ઉન્મૂલનના ધ્યેયને સિદ્ધ કરવા કાર્ય કર્યું છે. તેમણે જાહેર શિક્ષણ અને જાહેર પ્રબોધન આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. સંસ્થા (સામાવાળા નં. ૪) એ દુષ્કાળના સમયમાં 'સુખડી'ના વિતરણનું કાર્ય પણ હાથ ધર્યું હતું. ટેન્કર દ્વારા પાણી વિતરણનું કાર્ય તેમજ ચેકડેમનું નિર્માણ, 'ખેત તલાવડી' (ખેતરમાં તળાવ)નું નિર્માણ, જમીન સુધારણા, વૃક્ષારોપણ વગેરે કાર્યો પણ કરવામાં આવ્યા છે. ઉપરાંત, ગઢડા શહેરમાં અંદાજે બે વર્ષ પહેલાં ઘેલો નદીના કિનારેથી ગંદકી દૂર કરવામાં આવી હતી અને ઘેલો નદીના બન્ને કિનારે ૪૨૦૦ રોપાં વાવવામાં આવ્યા હતા, જેના જતનનું કાર્ય સંસ્થાએ સતત ચાલુ રાખ્યું છે. સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાએ ધસા ગામ તરફથી આવતા માર્ગ પર એક કલાત્મક પ્રવેશદ્વાર પણ બાંધાવી આપ્યું છે. આ રીતે, શહેરના વિકાસ કાર્યોમાં સંસ્થા (સામાવાળા નં. ૪) નું અમૂલ્ય યોગદાન રહેલું છે. સામાવાળા નં. ૪ એ ગઢડા શહેરના વિકાસમાં બહુઆયામી યોગદાન આપ્યું છે. ઠરાવમાં આગળ નોંધવામાં આવ્યું છે કે માંગવામાં આવેલી જમીન જો સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાને ફાળવવામાં આવે, તો તે તેની પ્રવૃત્તિઓના વિકાસમાં ઉપયોગી થશે. ઠરાવમાં એ પણ ઉલ્લેખિત છે કે જમીન રાહત દરે માંગવામાં આવી છે. આનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, ઠરાવમાં આગળ નોંધવામાં આવ્યું છે કે માર્ગ નં. ૧ અને ૨ બંધ કરવા

સામે ગઢડા શહેરના નાગરિકો તરફથી તારીખ ૨૫.૧૧.૧૯૯૯, ૨૭.૧૨.૧૯૯૯, ૦૬.૧૨.૨૦૦૧ અને ૨૬.૦૬.૨૦૦૪ ના રોજ વાંધા પ્રાપ્ત થયા છે, જેમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે ઘેલો નદી ઉપરના રામાઘાટ તરફ જતા માર્ગને તથા જાહેર બોરવેલ (ડંકી)થી જૂના 'ચબૂતરા'ની સામે થી વાઘાણી નિવાસ પાસેથી પસાર થઈ દરબારની મોટી ડેલી સુધી જતા માર્ગને બંધ ન કરવામાં આવે અને તે સામાવાળા નં. ૪-સંસ્થાને આપવામાં ન આવે. ઠરાવમાં એ પણ નોંધવામાં આવ્યું છે કે માર્ગ નં. ૩ સંબંધે શ્રી મોગીબેન દાદાભાઈ ખાચર દ્વારા આપવામાં આવેલી તારીખ ૩૦.૦૬.૧૯૮૮ ની વાંધા અરજી તથા વકીલ મારફતે આપવામાં આવેલી તારીખ ૦૨.૦૧.૨૦૦૨ ની નોટિસને પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ ઠરાવમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે નં. ૧ અને ૨ પર દર્શાવેલી વાંધા અરજીઓ ચર્ચા માટે લેવામાં આવી હતી અને ચર્ચા દરમિયાન એવું ધ્યાનમાં આવ્યું કે સામાવાળા નં. ૪-સંસ્થા દ્વારા માંગવામાં આવેલી જમીન અલગ પાડી આપવામાં આવે તો આવન-જાવન માટે વૈકલ્પિક માર્ગ ઉપલબ્ધ છે અને તેથી કોઈ પ્રકારની મુશ્કેલીનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. એ પણ નોંધવામાં આવ્યું છે કે જો સામાવાળા નં. ૪-સંસ્થાની જમીનને અડીને આવેલી જમીન સંસ્થાને ફાળવવામાં આવે, તો સંસ્થા તેના સાંસ્કૃતિક સંકુલનો વધુ સારો ઉપયોગ કરી શકશે અને સંસ્થાના સંકુલની વધુ વ્યક્તિઓ/ મુલાકાતીઓ મુલાકાત લઈ શકશે. તેના પરિણામે ગુજરાત સરકારની પ્રવાસન નીતિ હેઠળ ગઢડા શહેરને લાભ થશે. ત્યારબાદ ઠરાવમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે માર્ગ નં. ૧, ૨ અને ૩ સંબંધે નગરપાલિકાોના પ્રાદેશિક નિયામક, રાજકોટ, કલેક્ટર,

ભાવનગર અને મામલતદાર, ગઢડા પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા પત્રોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હતા. ઉપરાંત, આ જાહેર રસ્તાઓને કાયમી ધોરણે બંધ કરવા તથા તે બાબતે જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરવા અંગે કલેક્ટર, ભાવનગર તરફથી પ્રાપ્ત થયેલા પત્રો [નં. મ્યુની/૨/ વસી/ ૨૨૨૮–૦૨ તારીખ ૧૮.૧૧.૨૦૦૨] નો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૧૦. ત્યારબાદ ઠરાવમાં અંતે એવો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો કે સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા તરફથી ઉપરોક્ત ત્રણ જાહેર રસ્તાઓ કાયમી ધોરણે વેચાણ દ્વારા મંજૂર કરવા માંગ કરવામાં આવી છે અને ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ તે ત્રણેય રસ્તાઓ કાયમી રીતે બંધ કરવા જરૂરી છે, તેથી અખબારોમાં તથા જાહેર સ્થળોએ જાહેરનામું આપવામાં આવે, તે જાહેરનામું અને તે રસ્તાઓનો નકશો/ સ્કેચ પ્રદર્શિત કરવામાં આવે અને તે અંગેની આપત્તિઓ તથા સૂચનો, આવા જાહેરનામાના પ્રકાશનની તારીખથી એક મહિનાની અંદર, માંગવામાં આવે અને સમયમર્યાદામાં પ્રાપ્ત થયેલી આપત્તિઓ/ સૂચનોના આધારે, જરૂરી પ્રક્રિયા હાથ ધરીને, કાર્યવાહી કરવામાં આવે. ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યો. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે જોરદાર રીતે રજૂઆત કરી કે સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલ ઉપરોક્ત ઠરાવ, સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીઓમાં સમાવાયેલા ભ્રામક તથ્યો પર આધારિત છે. વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આવા ખોટા નિવેદનોમાંના એકનું ઉદાહરણ આપવું હોય તો, અરજીમાં એવું દર્શાવવામાં

આવ્યું છે કે વિવાદિત રસ્તાઓની જમીન સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાની માલિકીની જમીનને અડીને આવેલી છે; તે જ રીતે, સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીઓમાં એવું ઉલ્લેખિત નથી કે માંગવામાં આવેલી જમીન 'રસ્તાની જમીન' છે, પરંતુ તેને ફક્ત 'જમીન' તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદારો દ્વારા અરજીના પરિછેદ ૩.૧માં (વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬માં) વિશેષરૂપે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે,

> ૩.૧ અરજદારો જણાવે છે કે અરજદાર નં. ૧ ટ્રસ્ટ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૫૦ હેઠળ નોંધાયેલ છે અને તેનું નોંધણી નં. એ–૨૪૫ છે. ગઢડા ટાઉન એક ઐતિહાસિક નગર છે. લોર્ડ સ્વામિનારાયણે પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન ગઢડામાં નિવાસ કર્યો હતો અને મંદિરનું સંચાલન અરજદાર નં. ૧–ટ્રસ્ટના વહીવટ હેઠળ ચાલી રહ્યું છે. લાખો ભક્તોને માત્ર મંદિર પ્રત્યે જ નહીં પરંતુ લોર્ડ સ્વામિનારાયણની દરેક અને પ્રત્યેક સ્મૃતિ પ્રત્યે પણ લાગણી છે.

૧૧. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત નિવેદનો તથા અરજીમાં કરાયેલા તેવા અન્ય સમાન નિવેદનોના પ્રકાશમાં, સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકાએ તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪નો ઠરાવ નં. ૯૪/૧૭ અને તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫નો ઠરાવ નં. ૧૩૭/ ૨૧ પસાર કરવો ન જોઇતો હતો.

અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે અરજદારોનો મામલો એવો છે કે પ્રશ્નાસ્પદ રસ્તાઓનો છેલ્લા ૨૦૦ કરતાં વધુ વર્ષોથી જાહેર માર્ગો તરીકે ઉપયોગ થતો આવ્યો છે (વર્ષ ૨૦૦૬ની સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૪૫૧૭નો પેરા ૩.૩). અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના ઠરાવ નં. ૯૪/૧૭ દ્વારા જેમ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું તેમ, તા. ૨૪.૦૭.૨૦૦૪ના અખબારમાં (ભાવનગરથી પ્રકાશિત થતું દૈનિક અખબાર 'સૌરાષ્ટ્ર સમાચાર') જાહેર નોંધ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી, જેની નકલ વર્ષ ૨૦૦૬ની સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૫૪૬૦માં સામાવાળા નં. ૩ તરફથી દાખલ કરાયેલા પ્રત્યુત્તર સોગંદનામા સાથે પરિશિષ્ટ આર-૧૧ તરીકે રજૂ કરાઈ છે. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે ઉક્ત જાહેર નોંધમાં પણ એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે,

> આ જાહેર સૂચના દ્વારા ગઢડા નગરપાલિકા વિસ્તારના રહેવાસીઓને જાણ કરવામાં આવે છે કે બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સંસ્થાએ નીચે દર્શાવેલ માર્ગોની જમીન, જેનું વર્ણન નીચે મુજબ આપવામાં આવેલ છે, સંસ્થાની જમીનને અડીને આવેલ હોવા અંગે દર્શાવી, સંસ્થાના વિકાસકાર્યના હેતુસર કાયમી ધોરણે ગઢડા નગરપાલિકાએ તેની સામાન્ય સભાના ઠરાવ નં. ૯૪/૧૭ દ્વારા ગુજરાત નગરપાલિકા અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ આક્ષેપો માંગવાનો નિર્ણય કર્યો છે.

નોટિસમાં, ત્રણ રસ્તાઓનું વર્ણન કર્યા પછી, ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે ઉપર વર્ણવેલ રસ્તાઓની જમીન સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા દ્વારા વેચાણ મારફતે કાયમી ધોરણે મેળવવાની માંગ કરવામાં આવી છે અને પ્રવેશ તથા નિર્ગમન માટે આ રસ્તાઓને કાયમી ધોરણે બંધ કરવામાં આવવાના છે; જો કોઈ જાહેર સંસ્થા, મંડળી (સોસાયટી), પેઢી, કંપની અથવા દીવાની કે અન્ય કોઈને કોઈ વાંધો હોય, તો આ નોટિસના પ્રકાશનની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર, કાર્યાલયના સમય દરમિયાન, ગઢડા નગરપાલિકાના કાર્યાલયમાં લેખિતમાં રજૂ કરવો.

૧૨. અરજદાર પક્ષના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત જાહેર નોટિસના પ્રતિસાદમાં, કોઠારીના એક્ઝિક્યુટિવે તા. ૧૨.૦૮.૨૦૦૪ના રોજ રજિસ્ટર્ડ પોસ્ટ એ.ડી. દ્વારા વાંધાઓ રજૂ કર્યા હતા, જે કલેક્ટર, ભાવનગર, જિલ્લા વિકાસ અધિકારી, ભાવનગર, ગઢડા બરોઉ નગર પંચાયતના પ્રમુખ તથા ગઢડા બરોઉ નગર પંચાયતના સચિવને મોકલવામાં આવ્યા હતા. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે અદાલતનું ધ્યાન તે વિગતવાર વાંધાઓ તરફ શબ્દશઃ દોર્યું. વાંધાઓનો સાર નીચે મુજબ છે:

(૧) લોકોની હાલાકીનો વિચાર કર્યા વિના, શાકભાજી બજાર આવેલું હતું તે બહુ સુવિધાજનક જમીન બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સંસ્થાને આપી દેવામાં આવી છે. તેના કારણે ગઢડાના લોકો તેમજ

શાકભાજીનો વેપાર કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા વ્યક્તિઓ, તથા પોતાની પેદાશની હરાજી માટે બહારથી આવતા વેપારીઓને ભારે હાલાકી ભોગવવી પડે છે. મ્યુનિસિપાલિટીના ઉક્ત કૃત્યને કારણે ગઢડાના લોકો આઘાતમાં છે અને તે આઘાતને તેઓ ભૂલી શકે તે પહેલાં જ 'જાહેર માર્ગ' સોંપવાની ચળવળથી બહારથી આવતા ભક્તજનોમાં ગંભીર ચિંતા ઊભી થઈ છે. સરકાર અને નગરપાલિકાનું કર્તવ્ય લોકોના કલ્યાણ માટે કાર્ય કરવાનું છે, કોઈપણ 'સંસ્થા'ના હિત માટે નગરના લોકોને હાલાકી ભોગવાડવાનું નહીં. સરકાર અથવા નગર પંચાયત નગરના લોકોના હિતમાં ન હોય તેવી રીતે વર્તવી જોઈએ નહીં. કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને 'જાહેર માર્ગ' સોંપવાની કોઈપણ કલ્પના તાત્કાલિક મૂકી દેવી જોઈએ જેથી લોકોમાં જે ચિંતા પેદા થઈ છે તે શમે. સરકાર અને ગઢડા નગર પંચાયતે તાત્કાલિક જાહેર કરવું જોઈએ કે ગઢડા મંદિરથી ઘેલો નદી તરફ જતો માર્ગ અતિપ્રાચીન, 'પ્રસાદી' માર્ગ છે અને ઉક્ત માર્ગનો લોકો વર્ષોથી ઉપયોગ કરતા આવ્યા છે અને નગર પંચાયત અથવા સરકાર દ્વારા ઉક્ત માર્ગ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવામાં આવવાનો નથી.

(૨) લોર્ડ સ્વામિનારાયણ વર્ષો સુધી ગઢડામાં નિવાસ કરતા હતા. લોર્ડ સ્વામિનારાયણ સ્નાન કરવા માટે ઘેલો નદી પર જવા માટે વિવાદાસ્પદ માર્ગનો ઉપયોગ કરતા હતા અને તેથી, વર્તમાન માર્ગ 'પ્રસાદી માર્ગ' છે. ભક્તો આ માર્ગને અત્યંત પવિત્ર માનીને તેની ધૂળ પણ પોતાના માથા

પર ધારણ કરે છે. 'સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય'ના ભક્તો આ માર્ગની ધૂળ પોતાના ઘરે લઈ જાય છે. તેથી, આ 'પ્રસાદી' માર્ગ છે અને તે કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવામાં આવી શકતો નથી.

(૩) ગઢડા નગરમાં, હિંદુ પંચાંગના ભાદરવા સુદની ૧૧મી તારીખે 'જળ ઝીલણી એકાદશી'ના અવસરે મેળાનું આયોજન કરવામાં આવે છે. આ દિવસે 'ઠાકોરજી' (દેવતા)ને ગઢડાના ગોપીનાથજી દેવ મંદિરથી ઘેલો નદી સુધી પરંપરાગત રીતે શોભાયાત્રા સ્વરૂપે સોનાની પાલખીમાં લઈ જવામાં આવે છે. આ શોભાયાત્રા છેલ્લા ૨૦૦ વર્ષથી કાઢવામાં આવે છે. આ 'પ્રસાદી' માર્ગને ભક્તો તેમજ સંતોની 'શ્રદ્ધા' (આસ્થા) સાથે ઘનિષ્ઠ બંધન છે. તેથી, આ માર્ગ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવામાં ન આવે.

(૪) ગોપીનાથજી દેવ મંદિરની માલિકીનું એક 'પ્રસાદ દેવસ્થાન' મોટી ડેલી તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારમાં આવેલું છે, જે 'રાઘવ મંદિર' તરીકે ઓળખાય છે. છેલ્લા ૨૦૦ વર્ષથી કે તેથી વધુ સમયથી ભક્તજનો અને સંતો દર્શન માટે આ મંદિરે જતા રહ્યા છે. આ પ્રસાદી તમામ સંતો અને ભક્તજનોની આસ્થાથી જોડાયેલ છે. તેથી, આ રસ્તો કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવાનો નથી.

(૫) કે ગોપીનાથ મંદિરની માલિકીના મકાનો મોટી ડેલીના વિસ્તારમાં આવેલ છે. આ મકાનોમાં વિવિધ ભાડૂતો રહે છે. આ મકાનોથી ઘેલો નદી તરફ જવા માટેનો એક રસ્તો બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ મંદિરની દક્ષિણ બાજુ આવેલ છે. ગોપીનાથજી મંદિર તરફથી ઘેલો નદી જવા માટેનો રસ્તો ઉપરોક્ત રસ્તામાં મળી જાય છે, તેથી ભાડૂતો માટે ઘેલો નદી જવા માટે તે રસ્તો જ એકમાત્ર રસ્તો છે. તે ઉપરાંત, મોટી ડેલી તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારમાં અન્ય નાગરિકો પણ રહે છે. તેઓ આજે પણ આ રસ્તાનો ઉપયોગ કરે છે. આ 'પ્રસાદી' રસ્તો ભક્તો અને સંતોની શ્રદ્ધા સાથે સંબંધિત છે. તેથી, આ રસ્તો કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવાનો નથી.

(૬) 'જળ ઝીલણી એકાદશી'ના દિવસે પરંપરાગત સરઘસ, 'જળ ઝીલણી'નો વિધિ પૂર્ણ કર્યા પછી પરત ફરતી વખતે, ભક્તોના નિવાસસ્થાનો પર જાય છે, જેને 'પધરામણી' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. મોટી ડેલી વિસ્તારમાં ઠાકોરજીની પધરામણી માટે છેલ્લા ૨૦૦ વર્ષથી આ માર્ગનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. 'પ્રસાદી'નો આ ૨૦૦ અથવા તેથી વધુ વર્ષ જૂનો માર્ગ ભક્તો અને સંતો માટે લાગણીસભર જોડાણ ધરાવે છે. ભક્તો અને સંતોની ધાર્મિક ભાવનાઓને ઠેસ ન પહોંચે તે માટે, આ માર્ગ કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવામાં આવવો જોઈએ નહીં.

(૭) ગઢડા નગરના રહેવાસીઓ તેમજ બહારથી આવતા ભક્તો માટે, સંતો માટે અને વાહનો માટે ઘેલો નદી પર જવા માટે હાલનો માર્ગ જ એકમાત્ર ટૂંકો માર્ગ છે. જો આ માર્ગ બંધ કરવામાં આવશે, તો ગઢડા નગરમાં રહેતા લોકો તેમજ બહારથી આવતા ભક્તો, સંતો અને વાહનોને અપ્રતિમ મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડશે અને તેથી આ માર્ગ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવો જોઈએ નહીં.

(૮) ગઢડા ભગવાન સ્વામિનારાયણનું પવિત્ર સ્થળ છે. દર વર્ષે ભવ્ય ઉત્સવો ઉજવવામાં આવે છે અને 'સમૈયા' (મેળાવડો) પણ આયોજિત કરવામાં આવે છે. 'સત્સંગ'માં પૂર્ણ 'શ્રદ્ધા' સાથે લાખો ભક્તો દર્શન માટે આવે છે અને આવનાર વ્યક્તિઓની સંખ્યા તેમજ વાહનોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં લેતાં, ઘેલા નદી તરફ જતો વર્તમાન માર્ગ 'એક-માર્ગીય' બનાવવો આવશ્યક છે. તેથી, ઉક્ત માર્ગ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવો જોઈએ નહીં.

(૯) ગઢડા માત્ર ગુજરાતમાં જ નહીં, પરંતુ ભારત તેમજ વિશ્વમાં પણ એક 'તીર્થ' તરીકે માનવામાં આવે છે, કારણ કે ગઢડામાં ભગવાન સ્વામિનારાયણ ૨૯ વર્ષ સુધી નિવાસ કર્યો હતો અને તેથી ગઢડાની શેરીઓ અને માર્ગો સાથે ધાર્મિક ભાવનાઓનો ગાઢ સંબંધ જોડાયેલો છે. તેથી, ભગવાન સ્વામિનારાયણની ૨૦૦ વર્ષની વારસાને કારણે લોકો

ગઢડા આવે છે. તેઓ કરોડો રૂપિયાનો ખર્ચ કરીને ઉભું કરાયેલા પ્રદર્શન અથવા સ્મારકની મુલાકાત લેવા આવતા નથી. ઠરાવ નં. ૯૪/૧૭ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે રાજ્ય સરકારની પ્રવાસન નીતિથી ગઢડા નગરને લાભ મળવાની સંભાવના છે. પ્રવાસન નીતિ હેઠળ એવો કોઈ લાભ મળવાનો નથી. હજારો ભક્તો ગઢડાની મુલાકાત લેવા આવશે, તે માટે નહીં કે કોઈ સોનાનું મંદિર બાંધે. ગઢડાનું મહત્ત્વ એ કારણસર છે કે ભગવાન સ્વામિનારાયણની સ્મૃતિઓ ગઢડા સાથે સંકળાયેલી છે. તેથી, ગઢડાનો ગૌરવરૂપ અને ઐતિહાસિક 'પ્રસાદી' માર્ગમાં ફેરફાર ન કરવામાં આવે અને ભક્તોની શ્રદ્ધાને આંચ ન પહોંચે, તો તે પરિસ્થિતિને અનુરૂપ ગણાશે. નગરપાલિકાના ઠરાવ નં. ૯૪/૧૭ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે વૈકલ્પિક માર્ગ હોઈ શકે, પરંતુ એવા કોઈ વૈકલ્પિક માર્ગ માટે અમે અમારી સંમતિ આપતા નથી.

(૧૦) પૂર્વવર્તી શાસકોના સમયકાળ દરમિયાન જૂના શાકભાજી બજાર પાસે બાંધવામાં આવેલ દરવાજો પણ તોડી પાડવામાં આવે તેવી શક્યતા છે. આ દરવાજો પ્રાચીન છે અને તેને પુરાતત્ત્વીય મહત્ત્વ પ્રાપ્ત છે. ભાવનગર રાજ્ય દ્વારા બાંધવામાં આવેલ આ દરવાજાને તોડી પાડતા પહેલાં અમદાવાદના લાલ દરવાજા અંગે વિચાર કરવો જરૂરી બને. ગઢડાના ગૌરવપૂર્ણ ભૂતકાળની યાદ અપાવતો આ દરવાજો એવો છે. આવા ઐતિહાસિક દરવાજાને તોડી પાડવાના માત્ર 'વિચાર'થી જ

લોકોની લાગણીઓને આઘાત પહોંચવાનો છે. આ દરવાજો ગઢડાનું ગૌરવ છે. અમે અમારી કડક વિરોધભાવના અને આપત્તિ લેખિત રૂપે નોંધાવીએ છીએ.

(૧૧) જો નગરપાલિકાને ધાર્મિક લાગણીઓ સ્પષ્ટ ન હોય, તો અમારી ઉપરોક્ત વાંધાની અરજી વિચારણામાં લેવામાં આવે. ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટના અધિકારીઓને બેઠકમાં બોલાવવામાં આવે જેથી તેઓ પોતાનો પક્ષ અસરકારક રીતે રજૂ કરી શકે.

(૧૨) તા. ૨૩.૦૭.૨૦૦૪ના ‘સૌરાષ્ટ્ર સમાચાર’ માં એક જાહેર નોટિસ પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી, જેમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે, “રસ્તા નં. ૧, ૨ અને ૩ અંગે, અમે અમારી કડક વાંધાની નોંધણી કરીએ છીએ અને રસ્તા નં. ૧, ૨ અને ૩માં કોઈપણ રીતે કોઈ ફેરફાર કરવામાં ન આવે તથા અમારા વાંધાને વિચારણામાં લેવો”.

નોંધ – સૂચના નીચે મુજબ છે:

“અગાઉ, ૨૪.૦૬.૨૦૦૪ના રોજ અમે અમારી વાંધા અરજી મોકલી છે.

ઉપરોક્ત તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતાં, ગઢડા ગોપીનાથજી દેવ મંદિરથી ઘેલો નદી સુધી જતો માર્ગ ૨૦૦ વર્ષથી પણ વધુ જૂનો ‘પ્રસાદી માર્ગ’ છે, અને

તે 'પ્રસાદી' માર્ગ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આપવો જોઈએ નહીં. લોકોની લાગણી અને માંગણી હોવા છતાં, કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને લાભ પહોંચાડવાના હેતુથી જો માર્ગ સોંપવાનો કોઈ પગલું લેવામાં આવશે, તો ગઢડાની સામાન્ય જનતા તેમજ જાણીતા અને અજાણ્યા હરિભક્તો ગાંધીયન પદ્ધતિથી આંદોલન કરવાનો આશરો લેવા માટે મજબૂર બનશે અને તેની સંપૂર્ણ જવાબદારી સરકાર અને ગઢડા નગર પંચાયતની રહેશે."

૧૩. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે પોતાની દલીલોનો સાર રજૂ કરીને રજૂઆત કરી કે નગરપાલિકા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ઠરાવો કાયદા અનુસાર નથી. તે જ ઠરાવો ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટના પદાધિકારીઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા વાંધા સહિત વિવિધ વ્યક્તિઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલા વાંધાઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના પસાર કરવામાં આવ્યા છે. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે સામાવાળાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલોનો પ્રત્યુત્તર આપવાનો પોતાનો અધિકાર અનામત રાખીને અને અમુક નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવાનો પોતાનો અધિકાર અનામત રાખીને, તેમની દલીલો પૂર્ણ થયેલી ગણવામાં આવે.

૧૪. સામાવાળા નં. ૩–ગઢડા નગરપાલિકા તરફથી શ્રી એન.ડી. નાણાવટી સાથે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અન્શિન દેસાઇએ રજૂ કર્યું કે

નગરપાલિકાનો ઠરાવ 'માત્ર ઠરાવ' તરીકે વાંચવાનો છે અને કાનૂની પ્રાવિણ્ય ધરાવતા વ્યક્તિઓ દ્વારા તૈયાર કરાયેલ 'દસ્તાવેજ' તરીકે નહીં. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું અને રજૂ કર્યું કે વિધાનમંડળે ઉપયોગમાં લીધેલી ભાષા અત્યંત સ્પષ્ટ છે. વિધાનમંડળે કલમમાં ઉલ્લેખિત કેટલીક ક્રિયાઓ કરવા નગરપાલિકાને સત્તા પ્રદાન કરી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કલમની શરૂઆત "નગરપાલિકા માટે કાયદેસર રહેશે" એવા શબ્દોથી થાય છે, તે જ બાબતનું સૂચક છે કે વિધાનમંડળે સ્પષ્ટ પરવાનગી આપી છે કે કલમમાં ઉલ્લેખિત કૃત્યો નગરપાલિકાની સત્તાની હદમાં આવશે અને એવા કૃત્યો કરવામાં આવે તો તે કાયદેસર ગણાશે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે કલમનું વિશ્લેષણ કરતાં રજૂ કર્યું કે (૧) નવી જાહેર ગલીઓ ગોઠવવી અને બનાવવી, (૨) જાહેર ગલીઓના અનુગામી બોગદાઓ અને અન્ય કામો બાંધવા, (૩) કોઈપણ જાહેર ગલીને પહોળી કરવી, ખુલ્લી કરવી, વિસ્તૃત કરવી અથવા અન્ય રીતે સુધારવી, તથા તેને ચલાવવી, વાળવી, લંબાવવી, બંધ કરવી અથવા અવરોધિત કરવી, આ બધું નગરપાલિકાની સત્તાની હદમાં આવે છે. નગરપાલિકા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ ક્રિયાઓ સંદર્ભે વિધાનમંડળે અન્ય કૃત્યો સાથે એ પણ જોગવાઈ કરી છે કે નગરપાલિકા માટે કોઈપણ જાહેર ગલીને બંધ કરવી અથવા અવરોધિત કરવી પણ કાયદેસર રહેશે. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે). નગરપાલિકા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ સત્તાઓ પ્રદાન કરવા ઉપરાંત વિધાનમંડળે એવી પણ જોગવાઈ કરી છે કે નગરપાલિકાના

ઉપરોક્ત કૃત્યો સિવાય નગરપાલિકાને એવી કોઈપણ જમીન ભાડે આપવા અથવા વેચવાની સત્તા પણ રહેશે. પરંતુ તે સત્તા ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આવી સત્તા પ્રદાન કરતી વખતે વિધાનમંડળે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે, 'એવી જમીન જે અગાઉથી આવી ગલીઓના હેતુ માટે નગરપાલિકા દ્વારા વપરાતી હતી અથવા હસ્તગત કરવામાં આવી હતી'. આ ઉપરાંત, વિધાનમંડળે એ પણ જોગવાઈ કરી છે કે, 'એવી જમીન કોઈ જાહેર ગલી અથવા આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી ન હોઈ શકે'. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે). નગરપાલિકા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉપરોક્ત કલમની બાબતો ક્રમમાં દર્શાવવામાં આવી હોવા છતાં, જો ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ કાર્યવાહી કરતી વખતે નગરપાલિકાના મનમાં તમામ મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ હાજર હતા એવું તારવી શકાય, તો તે ક્રમને વિશેષ મહત્ત્વ આપવું જરૂરી નથી. નગરપાલિકા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જો ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ નો એવો અર્થ કાઢવામાં આવે કે તેમાં ક્રમવાર દર્શાવાયેલા કૃત્યો એ જ ક્રમમાં કરવાના છે અને ક્રમમાંથી કોઈ વિક્ષેપ માન્ય નથી, તો તે અન્યાય સર્જાવાની શક્યતા ઊભી કરશે.

૧૫. નગરપાલિકા તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકાને કોઈપણ માર્ગને બંધ કરી દેવા અથવા અવરોધિત કરવાની સત્તા છે તે નિર્વિવાદ છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન

વકીલ પણ આ વાતનો ઈનકાર કરી શકતા નથી કે, 'ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ નગરપાલિકાને કોઈપણ જાહેર માર્ગને બંધ કરી દેવા અથવા અવરોધિત કરવાની સત્તા આપે છે'. નગરપાલિકા તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે માત્ર એવી સ્થિતિમાં જ, જ્યારે નગરપાલિકા આવા માર્ગની જમીન અંગે (અર્થાત્ જે માર્ગ બંધ કરવામાં આવ્યો હોય અથવા જે અવરોધિત કરવામાં આવ્યો હોય તે માર્ગની જમીન અંગે) ભાડે આપવાની અથવા વેચવાની રીતે વ્યવહાર કરવાનો નિર્ણય કરે, ત્યારે જ તે બાબત ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓ અનુસાર કરવી આવશ્યક બને છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ખૂબ જ ભારપૂર્વક રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) પોતે સ્વતંત્ર રીતે અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને પરંતુકના અભાવે તે નિરર્થક બની જતી નથી. પરંતુક માત્ર ત્યારે જ કાર્યરત થાય છે જ્યારે નગરપાલિકા આવી જમીન ભાડે આપવા અથવા વેચવાનો નિર્ણય કરે. જો નગરપાલિકા 'માર્ગને બંધ કરી દેવા અથવા માર્ગને અવરોધિત કરવાની' અવસ્થાએ જ અટકે, તો નગરપાલિકાને ત્યારબાદ વધુ કંઈ કરવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે કલમ ૬૫ની ઉપકલમ (૨) કે પરંતુકમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા પૈકી કોઈપણ બાબત ધ્યાનમાં લેવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી.

૧૬. મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દૃઢતાપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે, પુનરુક્તિના ભોગે પણ તેઓ રજૂ કરવાનું પસંદ કરશે કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તા પરમ સત્તા છે

અને તે વર્ષ ૧૯૯૨ માં બંધારણમાં કરવામાં આવેલા સુધારાના હેતુઓ સાથે સુસંગત છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે વર્ષ ૧૯૯૨ માં પંચાયતો સંબંધિત બંધારણના ભાગ ૯ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને અનુચ્છેદ ૨૪૩એ થી ૨૪૩ઝીજી સુધીનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે આ તબક્કે મ્યુનિસિપાલિટીઓને લગતા ભાગ ૯–એ માં આવેલ અનુચ્છેદ ૨૪૩–પી પર નજર કરવી યોગ્ય રહેશે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–પી ની કલમ (ઈ) માં 'મ્યુનિસિપાલિટી' ની વ્યાખ્યા આ મુજબ કરવામાં આવી છે: 'અનુચ્છેદ ૨૪૩–ક્યૂ હેઠળ રચાયેલ સ્વશાસનની સંસ્થા'. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે મ્યુનિસિપાલિટી ને 'સ્વશાસનની સંસ્થા' તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે તે હકીકત જ તેમની આ રજૂઆતને મજબૂત બનાવે છે કે, 'ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ મ્યુનિસિપાલિટીને પરમ સત્તા પ્રદાન કરે છે'. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન અનુચ્છેદ ૨૪૩ડબ્લ્યુ તરફ દોર્યું, જેમાં "મ્યુનિસિપાલિટીઓની સત્તાઓ, અધિકાર અને જવાબદારીઓ વગેરે" અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન ઉપ–અનુચ્છેદ (એ) તરફ દોર્યું, જે નીચે મુજબ છે:

> (એ) નગરપાલિકાઓને એવી સત્તાઓ અને અધિકાર સાથે, જે તેમને સ્વશાસનની સંસ્થાઓ તરીકે કાર્ય કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે આવશ્યક હોઈ શકે, અને એવો કાયદો તેમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી શરતોના

આધીન રહીને, નગરપાલિકાઓને સત્તાઓ અને જવાબદારીઓના હસ્તાંતરણ અંગે, નીચે મુજબ બાબતો સંબંધે જોગવાઈઓ સમાવી શકે છે--

(૧) આર્થિક વિકાસ અને સામાજિક ન્યાય માટે યોજનાઓની તૈયારી;

(૨) તેમના પર સોંપવામાં આવી શકે તેવા કાર્યોનું નિર્વહન અને યોજનાઓનો અમલ, જેમાં બારમી અનુસૂચીમાં સૂચિબદ્ધ વિષયો સંબંધિત કાર્યોનો પણ સમાવેશ થાય છે;"

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

આ તબક્કે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન ૧૨મી અનુસૂચિ તરફ પણ દોર્યું. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૪૩ડબ્લ્યુ સાથે ૧૨મી અનુસૂચિનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તે અનુસૂચિની મુદ્દા નં. ૧૩, "સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક અને સૌંદર્યલક્ષી પાસાઓનો પ્રોત્સાહન" છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વર્તમાન એવો કેસ છે જેમાં ગઢડા નગરપાલિકાએ, સ્વ-શાસનની સંસ્થા તરીકે પોતાની ફરજો અને કાર્યો બજાવતી વખતે, સામાવાળા નં. ૪-ટ્રસ્ટ દ્વારા રજૂ કરાયેલ અરજીઓનો વિચાર કર્યો હતો અને તે જાહેર હિતમાં હોવાનું જણાઈ આવતા, તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના રોજ ઠરાવ નં. ૯૪/૧૭ પસાર કર્યો હતો અને ત્યારબાદ તા. ૨૪.૦૭.૨૦૦૪ના 'સૌરાષ્ટ્ર સમાચાર'માં જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી, જેમાં વાંધાઓ મંગાવવામાં આવ્યા હતા અને તે વાંધાઓને

ધ્યાનમાં લીધા બાદ તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫નો ઠરાવ નં. ૧૩૭/૨૧ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના ઠરાવ, તા. ૨૪.૦૭.૨૦૦૪ની નોટિસ અને તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવની વિષયવસ્તુને જોતા, એવું કહી શકાય નહીં કે નગરપાલિકાએ કોઈ બાહ્ય વિચારણાને આધારે કાર્ય કર્યું છે.

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે જો પ્રશ્નાસ્પદ જમીન કોઈ ખાનગી વ્યક્તિને અથવા નફાખોરી પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થનાર એવી કોઈ સંસ્થાને આપવામાં આવી હોત, તો પરિસ્થિતિનું સ્વરૂપ ભિન્ન હોત. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે આજના 'જાહેર–ખાનગી ભાગીદારી' (પીપીપી) મોડેલના સમયમાં, નગરપાલિકાએ મનસ્વી અથવા અયોગ્ય રીતે કાર્ય કર્યું છે એવું કહી શકાય નહીં. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે એમ ન સમજવું કે તેઓ સામાવાળા નં.૪ તરફથી દલીલ કરી રહ્યા છે; તેમને સામાવાળા નં.૪–સંસ્થાની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ, જે સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓના મોટા ભાગનું નિર્માણ કરે છે, પુનરોચ્ચાર કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે શરૂઆતરૂપે તેમને અનુબંધ 'ડી' (સામૂહિક રીતે) માં સામાવાળા નં.૪–સંસ્થાએ દર્શાવેલી પ્રવૃત્તિઓનો ઉલ્લેખ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે. નગરપાલિકા માટે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે સામાવાળા નં.૪–સંસ્થા કયા સ્તરે કાર્યરત છે તે અંગે નગરપાલિકાને કોઈ લેવાદેવા નથી, કારણ કે અરજીઓમાં ઉલ્લેખિત છે કે સામાવાળા નં.૪

વિશ્વસ્તરીય સંસ્થા છે અને તેની પ્રવૃત્તિઓ સમગ્ર વિશ્વમાં વિસ્તરેલી છે. તેની પ્રવૃત્તિઓ માત્ર ગુજરાત રાજ્યની અંદર જ નહીં, પરંતુ દેશના વિવિધ ભાગોમાં તેમજ ઘણા વિદેશી દેશોમાં પણ 'સંસ્કાર ધામ' ના નિર્માણના રૂપમાં ચાલી રહી છે. પ્રારંભિક અનુચ્છેદમાં, 'સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓ' એવા શીર્ષક હેઠળ ઉલ્લેખિત પ્રવૃત્તિઓમાં નીચે મુજબનો સમાવેશ થાય છે–

(૧) બાળકો અને યુવાનોમાં સંસ્કૃતિ (સંસ્કાર)નું સંવર્ધન કરવું, સંસ્કૃતિ (સંસ્કાર)નું સંવર્ધન કરવું,

(૨) વ્યસનમુક્તિ,

(૩) જીવનમાં પરિવર્તન,

(૪) નિરક્ષરતાનું ઉન્મૂલન,

(૫) 'સદાચારી સમાજ'નું સર્જન,

(૬) દહેજવિરોધી અભિયાન,

(૭) સમાજના સભ્યોમાં 'સંસ્કાર', 'શીલ' અને ચારિત્ર્ય નિર્માણના વિકાસ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ.

(૮) સરળ અને 'સદાચાર જીવન' જીવવા માટે માર્ગદર્શન આપવું,

(૯) 'પ્રભાત ફેરી' અને 'પદયાત્રા', અને

(૧૦) વૃક્ષારોપણ.

આ તમામ પ્રવૃત્તિઓ સંસ્થાના યુવા, સુપ્રશિક્ષિત અને સુશિક્ષિત સંતો દ્વારા સ્થાનિક યુથ મંડળ, બાલ મંડળ, બાલિકા મંડળ, મહિલા મંડળ વગેરે ચલાવવાના સ્વરૂપે હાથ ધરવામાં આવે છે. તે ઉપરાંત, દુષ્કાળ વગેરે જેવી કુદરતી આપત્તિના સમયે પણ સંસ્થાએ હંમેશા આહ્વાનને પ્રતિસાદ આપ્યો છે.

૧૭. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ત્યારબાદ રજૂ કર્યું કે આ સંસ્થા દ્વારા કેટલીક નિશ્ચિત ઝુંબેશો હાથ ધરવામાં આવે છે, જેમ કે વોટરશેડ યોજના, સાક્ષરતા ઝુંબેશ વગેરે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વિવાદાસ્પદ જમીનની માંગ સમાજના વિકાસ માટેની પ્રવૃત્તિઓ ચલાવવાના હેતુસર કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં. ૪ માં કોઈપણ વ્યક્તિને તેની વ્યક્તિગત હેસિયતમાં વિવાદાસ્પદ જમીનના અનુદાનથી લાભ થવાનો નથી, આ હકીકત અવગણવામાં આવી શકતી નથી. સામાવાળા નં. ૪ ની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા 'સમાજના સભ્યો' અને 'સમગ્ર સમાજ' ને લાભ થવાનો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ભલે કોઈને તે ન ગમતું હોય, છતાં હકીકત એ છે કે સંસ્થા– સામાવાળા નં. ૪ એટલી વિશાળ બની ગઈ છે કે સામાવાળા નં. ૪ ની કોઈપણ પ્રવૃત્તિમાં હવે કોઈ વ્યક્તિ અનિવાર્ય રહી નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વિવાદાસ્પદ જમીન આપવાના હિતમાં સામાવાળા નં. ૪ ના પક્ષે ઠરાવ/ઠરાવો પસાર કરતી વખતે નગરપાલિકા પર કોઈ વ્યક્તિગત બાબતનો પ્રભાવ રહ્યો નથી.

૧૮. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના ઠરાવ તરફ દોર્યું. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જો સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકા કોઈ બાહ્ય વિચારણાને આધારે કાર્ય કરવા ઈચ્છતી હોત, તો નગરપાલિકાને પોતાના ઠરાવને ઢાંકી રાખવું મુશ્કેલ ન હોત, પરંતુ તેના બદલે નગરપાલિકાએ પોતાની કાર્યવાહી અંગે સંપૂર્ણ પારદર્શિતા જાળવી હતી. તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના ઠરાવમાં તેણે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં નોંધ્યું છે કે, 'સામાવાળા નં. ૪એ પોતાના હેતુઓના વિસ્તરણ માટે વિવાદિત જમીનની માંગ કરી છે.' વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ ઠરાવે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમ કે નિરક્ષરતા ઉન્મૂલન, જેમાં સામાવાળા–સંસ્થાના સંતોએ ભાવનગર જિલ્લામાં ૧૦૦% પરિણામ હાંસલ કરવામાં મદદ કરી હતી. વાંધાઓના પાસા તરફ આવતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકાએ વર્ષ ૧૯૯૯, ૨૦૦૧ અને ત્યારબાદ ૨૦૦૪માં પ્રાપ્ત થયેલી અરજીઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જ્યારે સામાવાળા નં. ૪ની અરજી તો માત્ર વર્ષ ૨૦૦૨ની હતી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વિપરીત રીતે, સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકાની કાર્યવાહીનું મૂલવણું એ હકીકતના પ્રકાશમાં કરવું આવશ્યક છે કે નગરપાલિકાએ કરેલી કાર્યવાહી દરમિયાન પારદર્શિતા જાળવવામાં આવી હતી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે એટલું જ નહીં, નગરપાલિકાએ કલેક્ટર, ભાવનગર તરફથી તા. ૧૮.૧૨.૨૦૦૨નું અગાઉનું પત્રવ્યવહાર/પત્ર અને પ્રાદેશિક નિયામક, નગરપાલિકા, રાજકોટ તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ સંદેશાવ્યવહારને પણ ધ્યાનમાં લીધા હતા. તમામ સંબંધિત સામગ્રી પર વિચાર કર્યા બાદ જ તેણે

જાહેર સૂચના જાહેર કરવાનો નિર્ણય કર્યો અને જાહેર સૂચના બહાર પાડ્યા પછી જે કોઈ વાંધાઓ પ્રાપ્ત થયા, તે બધાને ઠરાવ નં. ૧૩૭/૨૧ તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ પસાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા, જે હાલની અરજીમાં પડકારનો વિષય છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કાનૂનની સ્થિર સ્થિતિ એવી છે કે આવા 'ઠરાવો'નું વિશ્લેષણ તાલીમપ્રાપ્ત ન્યાયિક મન દ્વારા આપવામાં આવેલા 'ચુકાદાઓ' તરીકે કરવાનું નથી. ચુકાદાઓ તાલીમપ્રાપ્ત ન્યાયિક અધિકારીઓ દ્વારા આપવામાં આવે છે અને તેથી તેઓથી એ અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે આવા ચુકાદાઓ સામે સમીક્ષકો દ્વારા કે ઉચ્ચ ફોરમ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવતા દરેક કસોટીનો તેઓ જવાબ આપે; પરંતુ જ્યારે આ મામલામાં વિચારાધીન એવા ઠરાવની તપાસ કરવાની આવે, ત્યારે જે બાબત જોવાની રહે છે તે એ છે કે 'શું નગરપાલિકા સદભાવપૂર્વક કાર્ય કરતી હતી કે કેમ'. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જો તેનો જવાબ હકારાત્મક હોય, તો નગરપાલિકાની તરફથી કોઈ નાની અનિયમિતતાઓ, જો હોય, અથવા કહેવાતી પ્રક્રિયાત્મક ખામીઓ, જો હોય, તો તેમને માફ કરવી જરૂરી થાય, જ્યાં સુધી ઠરાવ બાહ્ય વિચારણાથી પ્રેરિત હતો તેવો વિશ્વસનીય પુરાવો ઉપલબ્ધ ન હોય. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ નગરપાલિકાને કોઈપણ માર્ગ 'બંધ કરવા' અથવા 'અટકાવવા' બાબતે સંપૂર્ણ સત્તા આપે છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જો નગરપાલિકાએ માત્ર 'માર્ગ બંધ કર્યો' હોત, તો ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ની ઉપકલમ (૨)ની જોગવાઈઓ અથવા ઉક્ત

અધિનિંયમની કલમ ૧૪૬ના પરતુકનો વિષય પ્રવર્તમાન બન્યો ન હોત. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકાના ઠરાવની કાયદેસરતા અને માન્યતાની કસોટી કરવા માટે જે બાબત ધ્યાનમાં લેવાની છે તે એ છે કે તા. ૨૪.૦૭.૨૦૦૪ની જાહેર સૂચના સામે પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓ અંગે નગરપાલિકા અવગત હતી કે નહીં. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫નો ઠરાવ અમુક શરતોનો સમાવેશ કરીને પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, તે જ હકીકત દર્શાવે છે કે નગરપાલિકા દરેક એકલ વાંધા પ્રત્યે સજાગ હતી અને સામાન્ય સભાની બેઠકમાં સંપૂર્ણ ચર્ચા બાદ કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી હતી. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ નોંધપાત્ર બાબત છે કે તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪નો ઠરાવ કુલ ૨૧ સભ્યોમાંથી હાજર રહેલા તમામ ૧૯ સભ્યોએ સમર્થનમાં મત આપીને પસાર કર્યો હતો; તથા તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫નો ઠરાવ કુલ ૨૧ સભ્યોમાંથી હાજર રહેલા તમામ ૧૮ સભ્યોએ ઠરાવના સમર્થનમાં મત આપીને પસાર કર્યો હતો. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઠરાવમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે 'સામાવાળા નં. ૪ દ્ધારા કરવામાં આવેલી માંગ વાંધાઓ હોવા છતાં સ્વીકારવામાં આવે છે.' નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સ્થાનિક ભાષામાં વપરાયેલા શબ્દો "વાંધા સાથે વેચાણ" છે, જેનો અર્થ "વાંધાઓ હોવા છતાં" એવો થાય છે. આ સ્થાનિક પ્રયોગને અન્ય કોઈ અર્થ આપવાથી ઠરાવનું કોઈ અર્થપૂર્ણ નિર્માણ/અર્થઘટન થતું નથી. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં. ૪ની માંગની સ્વીકૃતિ સાથે જોડાયેલી બીજી

શરત એ છે કે સામાવાળા નં. ૪એ પ્રશ્નસ્થિત દરવાજા પાસેની બાજુમાં એક નવો પસારમાર્ગ (માર્ગ) આપવો પડશે (આ દરવાજાને ગઢાડી ગેટ તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવ્યો છે). એટલું જ નહીં, ખાસ કરીને એવું પણ જણાવાયું છે કે નવો પસારમાર્ગ/માર્ગ વર્તમાન માર્ગ જેટલી જ પહોળાઈનો હોવો આવશ્યક રહેશે. અંતિમ, પરંતુ એટલું જ મહત્વપૂર્ણ, સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગની સ્વીકૃતિ સાથે જોડાયેલી બીજી શરત એ છે કે શાકભાજી બજાર પાસેનો દરવાજો હાલ જે સ્થિતિમાં અસ્તિત્વમાં છે, તે જ સ્થિતિમાં જાળવી રાખવામાં આવશે. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે સમગ્ર કાર્યવાહીનું એવું રંગરૂપ આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે જાણે સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકાએ સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાને 'તેના પોતાના વિકાસ' માટે ઉપકાર કર્યો હોય, જ્યારે વપરાયેલ પ્રયોગ 'તેના વિકાસના કામોના ઉપયોગ માટે' છે, જેનો અર્થ 'સામાવાળા નં. ૪ની વિકાસાત્મક પ્રવૃત્તિઓના ઉપયોગ માટે' એવો થાય છે અને તેનો અર્થ 'સામાવાળા નં. ૪ના પોતાના વિકાસ માટે' એવો વાંચી શકાય નહીં. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ તમામ રજૂઆતો સામાવાળા નં. ૪ની તરફથી જ કરવામાં આવી રહી છે એવી આક્ષેપાત્મક દલીલ કરવી શક્ય છે. પરંતુ ત્યારબાદ, ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ રજૂ અને સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે તેમ, ફરીથી દોહરાવવામાં આવે છે કે નગરપાલિકા 'સ્વશાસન'ની એક સંસ્થા છે અને તેના હૃદયસ્થાને 'નગરના કલ્યાણ'નો વિષય છે. તેનો અરજદાર સંસ્થા એક તરફ અને સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા બીજી તરફ વચ્ચેના આંતરિક મતભેદો સાથે કોઈ

સંબંધ નથી. નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કોઈપણ સ્વતંત્ર વ્યક્તિને જો આ કેસની હકીકતોની જાણ કરવામાં આવે તો તે એવો અભિપ્રાય આપશે કે નગરપાલિકાનું કૃત્ય બાહ્ય વિચારણાથી પ્રેરિત કૃત્ય ગણાવી શકાય તેમ નથી, ખાસ કરીને એ હકીકતના પ્રકાશમાં કે નગરપાલિકાએ આપેલી વિવાદિત જમીન વિકાસાત્મક પ્રવૃત્તિઓ માટે વપરાશમાં આવવાની છે, જે ભારતના સંવિધાનની બારમી અનુસૂચિની પ્રવેશ નં. ૧૩માં, જે અનુચ્છેદ ૨૪૩ડબલ્યુને અનુસરીને ઉમેરવામાં આવી છે, આવરી લેવામાં આવી છે. પ્રવેશ નં. ૧૩ સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક અને સૌંદર્યલક્ષી પાસાઓના પ્રોત્સાહન માટે જોગવાઈ કરે છે. ગઢડા નગરની મુલાકાત લેતી અને સામાવાળા નં. ૪ની પ્રવૃત્તિઓ વિષે જાણકાર થતી કોઈપણ સ્વતંત્ર વ્યક્તિ એ દષ્ટિકોણને સમર્થન આપશે કે આ પ્રવૃત્તિઓ સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક અને સૌંદર્યલક્ષી પાસાઓના પ્રોત્સાહનના સ્વરૂપની છે.

૧૯. મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્યાવાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે સંયોગવશ, અરજદાર અને સામાવાળા નં. ૪ એક જ સંપ્રદાયના અનુયાયી છે. બન્ને જૂથો ભગવાન સ્વામિનારાયણના ઉપાસક છે. સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાના મંદિરની મુલાકાત લેતો દરેક ભક્ત ગોપીનાથજી દેવ મંદિરની પણ મુલાકાત લે છે, જે અરજદારના નિયંત્રણ હેઠળ છે. ભક્તોના આ વર્તનનું કારણ સરળ છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણ બન્ને સંપ્રદાયના આરાધ્ય દેવ છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણ સાથે જોડાયેલી સ્મૃતિઓ ધરાવતું દરેક સ્થળ અથવા વસ્તુ

(ભૌતિક વસ્તુ) સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ માટે પવિત્ર છે. શક્ય છે કે કેટલાંક કારણોસર અરજદાર આજે સામાવાળા નં. ૪ના પક્ષમાં જમીન ફાળવવાના મુદ્દે, મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી મનસ્વી અને અનિયમિત કૃત્ય થયાનું આક્ષેપ કરી વિવાદ ઊભો કરી રહ્યો હોય, પરંતુ અરજદાર પણ આ નકારી શકે તેમ નથી કે સામાવાળા નં. ૪ તે જ "પ્રત વૃક્ષ"ની એક શાખા છે. આ મુદ્દા સાથે સંકળાયેલ લાગણીઓને ધ્યાનમાં લઈને, આ બાબતનો વિચાર માત્ર કલેક્ટરે જ નહીં પરંતુ સરકાર દ્વારા પણ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેના સુવિસ્તૃત વિશ્લેષણમાં ન તો કલેક્ટરે અને ન તો સરકારે મ્યુનિસિપાલિટીની કાર્યવાહી માં કશું ખોટું હોવાનું માન્યું છે. મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્યાવાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે મ્યુનિસિપાલિટી કાઉન્સિલરોની સંસ્થા છે અને સદભાગ્યે, ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ બેઠકમાં હાજર કાઉન્સિલરો દ્વારા ઠરાવ સર્વસંમતિથી પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી, અરજદાર માટે કોઈ વ્યક્તિ વિશેષ સામે વ્યક્તિગત આક્ષેપ કરવો સંભવ નથી. મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્યાવાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે દસ્તાવેજોની, જેમ કે વિવાદિત વિષય બનેલો ઠરાવ, તેની વ્યાખ્યા વિશેનો કાયદો સુસ્થાપિત છે. પુનરુક્તિ થતી હોય તો પણ, વિદ્યાવાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે ઠરાવને 'માત્ર ઠરાવ તરીકે' વાંચવો જોઈએ અને ન્યાયિક રીતે પ્રશિક્ષિત મન દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદા તરીકે નહીં. તેમાં કોઈ રંગ, કોઈ આવરણ અથવા પંક્તિઓ વચ્ચેનો અર્થારોપણ જોડવો નહીં, ખાસ કરીને ત્યારે, જ્યારે

મ્યુનિસિપાલિટીએ બન્ને ઠરાવો પસાર કરતી વખતે તેની વિચારણા સમક્ષ આવેલી કોઈ હકીકત રોકી રાખી નથી, દબાવી નથી કે છોડીને મૂકી નથી.

૨૦. સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.એન. શેલાતે રજૂઆત કરી હતી કે, મૂળરૂપે સામાવાળા નં. ૪ ને પાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવનું સમર્થન આપવાની જરૂરિયાત નથી, વિશેષ કરીને ત્યારે, જ્યારે પાલિકા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આ અદાલતના વિચાર માટે સંબંધિત સામગ્રી પહેલેથી જ રજૂ કરી દીધી છે; તેમ છતાં, સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા વિરુદ્ધ આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હોવાથી, તે જ બાબતનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું અને આ અદાલત સમક્ષ સંબંધિત સામગ્રી મૂકવી તેની ફરજ બને છે, જેથી આ મુદ્દે અદાલતને વિશ્વાસ અપાવી શકાય કે પાલિકાની કાર્યવાહી કોઈ પણ રીતે 'સત્તાનો રંગરૂપવાળો ઉપયોગ' કહી શકાય તેવી નથી અને તેને 'કોઈ બાહ્ય વિચારણા માટે સામાવાળા નં. ૪ ને લાભાન્વિત કરવાના કૃત્ય' તરીકે પણ ગણાવી શકાય નહીં. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે તે એક ધર્માદાય ટ્રસ્ટ છે. તે એવી સંસ્થા છે, જેણીની પ્રવૃત્તિઓ સમગ્ર વિશ્વમાં વ્યાપેલી છે. વિવિધ સામાજિક સેવા પ્રવૃત્તિઓ ઉપરાંત, સામાવાળા નં. ૪ મુખ્યત્વે નૈતિક, સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ પર કેન્દ્રિત છે. આરોગ્ય, શિક્ષણ અને પર્યાવરણ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ પણ તેના મુખ્ય ધ્યાનના ક્ષેત્રો છે. વધુમાં, સામાવાળા નં. ૪ આદિવાસીઓના ઉત્કર્ષ માટે કાર્ય કરવાની તથા પ્રાકૃતિક આફતો સમયે રાહતકાર્ય કરવાની કોઈ

તક ગુમાવતી નથી. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આગળ રજૂઆત કરી હતી કે, અંતિમ પણ મહત્વની બાબત તરીકે, સ્ત્રીઓ, બાળકો અને યુવાઓના સર્વાંગી કલ્યાણ માટેની પ્રવૃત્તિઓ એવી છે, જે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓનો ઉલ્લેખ કરતી વખતે વિશેષ નોંધપાત્ર છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં નોંધ પર મૂકવામાં આવેલી સંકલિત સામગ્રી તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું હતું. આ સંકલનમાં સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા દ્વારા ચલાવવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓ દર્શાવવા માટે વર્ણનાત્મક તેમજ ચિત્રાત્મક પત્રકોનો સમાવેશ થાય છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે હિંદુ પુરાણકથાઓ મુજબ ‘કોઈ સંસ્થા કે વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલું કોઈ સદ્કાર્ય ઉલ્લેખવાનું ન હોય’, વિશેષ કરીને જાહેરમાં, કારણ કે એવી માન્યતા છે કે એકવાર એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે, ત્યારે વ્યક્તિ એવા પુણ્યકર્મથી પ્રાપ્ત થતું ‘પુણ્ય’ ગુમાવી બેસે છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રવૃત્તિઓનો આ બધો ઉલ્લેખ અનિચ્છાપૂર્વક કરવામાં આવે છે, કારણ કે સામાવાળા નં. ૪ સ્વપ્રશંસામાં માનતી નથી અને આ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા તેણે કોઈના પર ઉપકાર કર્યો છે તેવી લાગણી કોઇને થાય તેવું પણ ઇચ્છતી નથી. હકીકતમાં, સામાવાળા નં. ૪ નો દઢ મત છે કે આ તમામ પ્રવૃત્તિઓ કરીને તેણે પોતાની ફરજોના પાલન સિવાય અન્ય કંઈ કર્યું નથી. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે હકીકતમાં સામાવાળા નં. ૪ નો દઢ વિશ્વાસ છે કે સામાવાળા નં. ૪ ના કોર્પસમાં આવેલાં

નાણાં વ્યાપક સમાજના છે અને તેનો ખર્ચ પણ વ્યાપક સમાજના હિત માટે થવો જ જોઈએ. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાના સંતો પોતાની ઉપર શક્ય તેટલો ઓછામાં ઓછો ખર્ચ થાય અથવા પોતાના ઉપયોગ માટે શક્ય તેટલું ન્યૂનતમ લે તે બાબતનું ધ્યાન રાખે છે; જ્યારે બીજી તરફ, આ સંતો સંસ્થાના વિવિધ અભિયાનો અને પ્રવૃત્તિઓની જવાબદારી સ્વીકારીને વિશાળ યોગદાન આપે છે, જેથી તેઓ સમાજ પ્રત્યેનું પોતાનું ઋણ ચૂકવી શકે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ માં દાખલ કરાયેલા જવાબી સોગંદનામા તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું હતું. તે સામાવાળા નં. ૪ ના જનરલ સેક્રેટરી અને નિયુક્ત પાવર ઓફ એટર્ની ધારક એવા એક શ્રી હરીશ દવે દ્વારા સમર્થિત કરવામાં આવ્યું છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે તેમની વિનંતી ફરીથી દોહરાવી હતી કે તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને સામાવાળા નં. ૪ ની સ્વપ્રશંસા તરીકે ગણવી નહીં. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે જો કોઈ રજૂઆત ન કરવામાં આવે, તો એથી એવો ગેરસમજ ઊભો થઈ શકે કે સામાવાળા નં. ૪ નો કેસ કોઈપણ સારત્વથી રહિત છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે તેમને આ બાબતે વિશ્વાસ છે કે અંતે, સાવચેતીપૂર્વકની તપાસ બાદ, અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચશે કે પાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવો કોઈપણ આધારે દૂષિત નથી. આ બાબતના સંબંધિત પાસાઓમાંથી એકનો ઉલ્લેખ કરવા તેમણે જવાબી સોગંદનામાના પરિછેદ ૪.૩ તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું, જેમાં એમ જણાવાયું છે કે,

" .. .. ગઢડા નગરની મૂળભૂત સેવાઓ અને માળખાકીય સુવિધાઓના નિર્માણ તથા વિકાસમાં આર્થિક યોગદાન આપવાથી ઉપરા ત (અર્થાત્ માર્ગો, સ્મશાન કેન્દ્ર, પશુ કલ્યાણ કેન્દ્ર, કન્યાશાળામાં પ્રાર્થના હોલ), સામાવાળા નં. ૪ એ ગઢડા નગરનું 'વેલકમ ગેટ', નવી શાકભાજી બજાર અને સરકારી સહાયથી ૧૦૦ મિલિયન લિટર ક્ષમતાવાળું જળાશય – અક્ષર ઘાટનું નિર્માણ કર્યું છે. .. .." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ચલાવવામાં આવતી અનેક પ્રવૃત્તિઓમાંથી એક છે. પરિછેદ ૪ માં સામાવાળા નં. ૪ ની પૃષ્ઠભૂમિ અને તેની પ્રવૃત્તિઓનું વિગતવાર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે અને જો બધી નહીં, તો ઓછામાં ઓછી તે પ્રવૃત્તિઓમાંથી કેટલીકનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક છે, જેથી ઓછામાં ઓછી એક વાત સ્પષ્ટ થાય કે સામાવાળા નં. ૪ કોઈપણ રીતે કોઈ એક વ્યક્તિ, અથવા કોઈ 'સંસ્થા' અથવા વ્યક્તિઓના જૂથ દ્વારા નિયંત્રિત સંસ્થા નથી. તેવી જ રીતે, અત્યંત વિશાળ પાયે ચાલતી સામાવાળા નં. ૪– સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓથી કોઈ વિશિષ્ટ 'વ્યક્તિ' અથવા વ્યક્તિઓના જૂથને લાભ થતો નથી.

સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જવાબના પરિચ્છેદ ૫ તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોરવું યોગ્ય રહેશે, જે અરજદાર નં. ૧ અને સામાવાળા નં. ૪ને સંબંધિત છે – બંનેની તુલના.

"૫. અરજદારો તેમજ સામાવાળા નં.૪ બંને લોર્ડ સ્વામિનારાયણ દ્વારા સ્થાપિત ધર્મને માનતા, આચરતા અને પ્રચારતા છે, અને ગઢડા નગરમાં વિવિધ સ્થળોએ તેમના સંબંધિત મંદિરો અને સંપત્તિઓ આવેલાં છે. લોર્ડ સ્વામિનારાયણના ભક્તો હોવા છતાં, અરજદારો અને સામાવાળા નં.૪ની ઉપાસનાની રીતો અને વિચારધારા ભિન્ન છે. તેમ છતાં, અરજદારો અને સામાવાળા નં.૪ ગઢડા નગર પ્રત્યે સમાન ભાવનાત્મક લગાવ ધરાવે છે. લોર્ડ સ્વામિનારાયણ ગઢડામાં ૨૫ વર્ષથી વધુ સમય સુધી (૧૮૦૫ – ૧૮૩૦ ઈસવીસન] નિવાસ કરતા હતા. તેથી, ગઢડા સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનું અતિ પવિત્ર યાત્રાધામ છે અને મહાન તીર્થધામ તથા પર્યટન સ્થળ તરીકે માન્ય છે. હકીકતમાં, ગુજરાત રાજ્ય, સામાવાળા નં.૧એ ધાર્મિક પર્યટન માટે ગઢડાનું પ્રોત્સાહન કર્યું છે. (ભાર આપેલ)

૫.૧ અરજદાર નં. ૧નું ગોપીનાથજી દેવ મંદિર સામાવાળા નં. ૪ના મંદિર પરિસરથી અંદાજે ૨૨૫ મીટરના અંતરે આવેલું છે. અરજદાર નં. ૧ના મંદિર પરિસર અને સામાવાળા નં. ૪ના મંદિર પરિસર વચ્ચેનું અંતર દર્શાવતો નકશો આ સાથે જોડાયેલો છે અને એને અનુબંધક 'આર–૧૦' તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો છે. સંબંધિત સ્થાનો દર્શાવતું ગઢડા શહેરનું એક ફોટોગ્રાફ આ સાથે જોડાયેલું છે અને એને અનુબંધક 'આર'– ૧૧' તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો છે."

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે ઉઠાવેલ દલીલો અંગે આવતાં, એ ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે કે અગાઉ અરજદારોએ આ જ અદાલત સમક્ષ સમાન ઠરાવ તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ને પડકારતી વિશેષ દિવાની અરજી નં. ૧૨૬૦૦/૨૦૦૫ દાખલ કરી હતી, જેનો આ અદાલતે તા. ૦૪.૦૭.૨૦૦૫ના આદેશ દ્વારા એ નોંધ સાથે નિકાલ કર્યો હતો કે સંબંધિત સત્તાવાર સંસ્થા, એટલે કે ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવ અંગે અંતિમ નિર્ણય લેવાયો નથી, તેથી અરજી પર વિચારણા કરવી જરૂરી નથી. માનનીય અદાલતે એવો નિર્દેશ આપવાનો પ્રસાદ કર્યો હતો કે સામાવાળા નં. ૩ના તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવ અંગે સંબંધિત સત્તાવાર સંસ્થા- સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા જે કોઈ અંતિમ નિર્ણય લેવામાં આવે, તેનો અમલ અરજદારોને તેની જાણ કરવામાં આવે ત્યારથી ૧૫ દિવસની અવધિ સુધી કરવામાં આવશે નહીં. ઉક્ત આદેશની નકલ આ અરજી સાથે પરિશિષ્ટ આર-૧૯ પર મૂકવામાં આવી છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે ત્યારબાદ અરજદારે તા. ૨૬.૦૯.૨૦૦૫ના રોજ ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૫૮ હેઠળ કલેક્ટર, ભાવનગર- જે અહીં સામાવાળા નં. ૨ છે, સમક્ષ અરજી કરી હતી.

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, ભાવનગરના કલેક્ટરે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૫૮ હેઠળની અરજી પર

વિચારણા કરી હતી, જેમાં અરજદાર તથા અન્ય વાંધાકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે પોતાની રજૂઆતો કરી હતી અને

ભાવનગરના કલેક્ટરે, તા. ૨૬.૦૯.૨૦૦૫ની અરજીના વિષયવસ્તુ તથા ગઢડા નગરપાલિકા, સામાવાળા નં. ૩ અને અરજદારો તરફથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો વિચાર કર્યા બાદ, તા. ૨૭.૦૬.૨૦૦૬ના આદેશ દ્વારા ઉક્ત અરજી નામંજૂર કરી હતી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, આ નોંધપાત્ર બાબત છે કે અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે (ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૫૮ હેઠળની અપીલ), ભાવનગરના કલેક્ટરે તમામ સંબંધિત પક્ષકારોને, જેમાં અરજદારનો પણ સમાવેશ થતો હતો, જુદી જુદી તારીખોએ, એટલે કે, ૦૨.૦૮.૨૦૦૫, ૨૮.૦૪.૨૦૦૫, ૨૧.૦૯.૨૦૦૫ અને ૦૫.૧૦.૨૦૦૫ના રોજ, વ્યક્તિગત સુનાવણી આપી હતી.

સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, તે પછી અરજદારોએ આ અદાલત સમક્ષ વિશેષ દીવાની અરજીઓ નં.૨૩૩૨૯/૨૦૦૫, ૨૩૩૩૧/૨૦૦૫ અને ૨૩૩૩૨/૨૦૦૫ દાખલ કરી હતી, જેનો આ અદાલતે તા.૨૪.૦૧.૨૦૦૬ના આદેશ દ્વારા નિકાલ કર્યો હતો અને સામાવાળા–ગુજરાત રાજ્યને સંબંધિત તમામ હિતધારક પક્ષકારોને સ્વપ્રેરિત નોટિસ જારી કરવા તથા ત્યારબાદ સામાવાળા નં.૩–ગઢડા નગરપાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવની માન્યતા અંગે યોગ્ય નિર્ણય લેવા દિશા નિર્દેશ આપ્યો હતો. સામાવાળા નં.૪

તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, આ અરજીઓની અરજીનો મેમો તથા તેના નિકાલનો આદેશની નકલો પરિશિષ્ટ 'આર–૨૧' તરીકે જોડવામાં આવી છે.

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હકીકતમાં, અરજદાર તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલે ઉઠાવેલો આ વિવાદ કે નગરપાલિકા દ્વારા ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ ના રોજ પસાર કરાયેલ ઠરાવ 'નગરપાલિકાએ અરજદાર સહિત આક્ષેપકારોને સાંભળવાની તક આપી નહોતી અને વિવિધ વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ આક્ષેપોનો વિચાર કર્યો નહોતો' એ કારણસર દૂષિત થયો છે, તે કાયદાની દ્રષ્ટિએ માન્ય નથી; કારણ કે વિશેષ દીવાની અરજીઓ નં. ૨૩૩૨૯/૨૦૦૫, ૨૩૩૩૧/૨૦૦૫ અને ૨૩૩૩૨/૨૦૦૫ નો નિકાલ કરતી વેળાએ, અદાલતે સામાવાળા નં. ૧ ને સંબંધિત તમામ પક્ષકારોને સ્વપ્રેરિત નોટિસ પાઠવવા અંગે વિશિષ્ટ દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો અને ત્યારબાદ યોગ્ય નિર્ણય સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા લેવવાનો હતો. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હાલની કાર્યવાહીનો સામાવાળા નં. ૧ એવા ગુજરાત રાજ્યએ, તમામ હિતધારક પક્ષકારોને પૂર્ણ તક આપ્યા બાદ, ૨૭.૦૬.૨૦૦૬ ના તેના આદેશ દ્વારા આક્ષેપો નામંજૂર કર્યા હતા અને નગરપાલિકાના ઠરાવો (તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫) ને યથાવત્ રાખ્યા હતા. ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા ૨૭.૦૬.૨૦૦૬ ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશની નકલ અરજીના પરિશિષ્ટ આર–૨૩ ખાતે મુકવામાં આવી છે।

૨૧. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન જવાબના પરિચ્છેદ ૬.૧૪ તરફ દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે નીચેનામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે રાજ્ય સરકારે આ અદાલત દ્વારા તા. ૨૪.૦૧.૨૦૦૬ ના આદેશથી તમામ સંબંધિત પક્ષકારોને સ્વપ્રેરિત નોટિસ જારી કરવા અને તે બાદ નગરપાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવની માન્યતા અંગે યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે જે જરૂરી કાર્યવાહી કરવાનું નિર્દેશ અપાયું હતું તે મુજબની જરૂરી કવાયત વાસ્તવમાં હાથ ધરી હતી. પરિચ્છેદ ૬.૧૪ નીચે મુજબ છે:

> "૬.૧૪ સામાવાળા નં. ૧ ગુજરાત રાજ્યએ, પોતાના તા. ૨૭.૦૬.૨૦૦૬ના આદેશ દ્વારા, કલેક્ટર, ભાવનગરના તા. ૨૬.૧૦.૨૦૦૫ના આદેશને યોગ્ય અને કાયદેસર હોવાનું યથાવત્ રાખ્યો હતો અને અન્ય બાબતો સાથે એમ ઠરાવ્યું હતું કે:

એ) ગુજરાત નગરપાલિકા અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૪૮ લાગુ પડતી નથી. આ ગઢડા નગરપાલિકા, સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા સોંપવામાં આવેલ જાહેર માર્ગ તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલ પ્રાપ્ત ખાનગી માર્ગ નથી.

બી) ઉક્ત માર્ગ જિલ્લા પંચાયતની માલિકીનો નથી.

સી) સામાવાળા નં. ૩ ગઢડા નગરપાલિકાએ ગુજરાત મ્યુનિસિપાલિટીઝ અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ સર્વાનુમતે ઠરાવ પાસ કર્યો હતો.

ડી) વૈકલ્પિક માર્ગ ઉપલબ્ધ હોવાથી, કોઈપણ આક્ષેપકર્તાના બહાર જવા અને અંદર આવવાના હક્ક પર કોઈ અસર પડી નહોતી.

ઈ) તમામ મિલ્કતો સુધી પહોંચ માટેની સુલભતા ઉપલબ્ધ છે. અરજદારની સિટી સર્વે નં. ૩૨૮૧/૧ ધરાવતી મિલ્કતને અન્ય અલગ મુખ્ય માર્ગોથી બહાર જવા અને અંદર પ્રવેશવા માટેનો માર્ગ ઉપલબ્ધ હતો અને તેથી ત્રણેય માર્ગોને અડીને આવેલી તમામ મિલ્કતોને કોઈ હાનિ થતી નથી.

એફ) ત્રણેય રસ્તાઓને અડીને આવેલી બધી મિલ્કતો સામાવાળા નં. ૪ની માલિકીની હતી અને તેથી, કોઈપણ રહેવાસીના માર્ગાધિકાર પર કોઈ અસર થતી નથી.

જી) ગુજરાત નગરપાલિકા અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ ૩૦ દિવસની જાહેર સૂચના અખબારમાં પ્રસિદ્ધ કર્યા પછી તેમજ વાંધાઓ પ્રાપ્ત કરીને અને ઉક્ત વાંધાઓ પર વિચારણા કર્યા બાદ, નગરપાલિકાએ યોગ્ય નિર્ણય લીધો હતો અને ગુજરાત

નગરપાલિકા અધિનિયમની કલમ ૨૫૮ હેઠળ સામાવાળા નં. ૨ એવા કલેક્ટર દ્વારા ઉક્ત નિર્ણયની પુષ્ટિ કરવામાં આવી છે. વાંધાકર્તાઓની મિલકતમાં પ્રવેશ અને નિષ્ક્રમણનો હક પ્રભાવિત થતો નથી અને જ્યારે તે પ્રભાવિત થતો નથી, ત્યારે ગામ ગઢડાના હિતમાં નગરપાલિકા દ્વારા લેવાયેલ નિર્ણયમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર રહેતી નથી. લોકહિત ધ્યાનમાં રાખીને ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓએ સર્વાનુમતે નિર્ણય કર્યો છે અને સામાન્ય રીતે ઉક્ત નિર્ણયને પ્રાથમિકતા આપવી જોઈએ. ખાસ કરીને જ્યારે નગરપાલિકા દ્વારા લેવાયેલ નિર્ણય કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર હોય, ત્યારે તેની પુષ્ટિ કરવી લોકહિતમાં ન્યાયસંગત અને યોગ્ય ગણાય."

૨૩. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે, ઉપરોક્ત તથ્યો ઉપરાંત જે બાબતનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક છે તે એ છે કે,

(૧) ગુજરાત રાજ્યએ તા. ૨૯.૦૧.૨૦૦૭ ના આદેશ દ્વારા વેચાણ માટે મંજૂરી આપી હતી,

(૨) ઉપરોક્ત જમીન સામાવાળા નં. ૪ ને પ્રવર્તમાન બજારભાવએ મંજુર/ ફાળવવામાં આવી હતી, અને સામાવાળા નં. ૪ ને પ્રશ્નાસ્પદ જમીનની ખરીદી માટે રૂ. ૧૭,૨૪,૭૩૮/- ની રકમ ચૂકવવા

જણાવવામાં આવ્યું હતું. સામાવાળા નં. ૪ એ તા. ૨૧.૦૨.૨૦૦૭ ના રોજ તે રકમ ચૂકવી દીધી હતી,

(૩) અહીંના સામાવાળા નં. ૨, કલેક્ટર, ભાવનગરએ ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ તા. ૦૨.૦૩.૨૦૦૭ ના આદેશ દ્વારા પ્રશ્નાસ્પદ જમીન સામાવાળા નં. ૪ ને વેચવા માટે મંજૂરી આપતાં તથા સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકાને નોંધાયેલ વેચાણખત અમલમાં મૂકવા માટે દિશા આપતો આદેશ પસાર કર્યો હતો.

(૪) ગઢડા મ્યુનિસિપાલિટી, સામાવાળા નં.૩એ સામાવાળા નં.૪ના હિતમાં તા. ૦૭.૦૩.૨૦૦૭ના રોજ નં. ૧૮૫/ ૨૦૦૭ ધરાવતી નોંધાયેલ વેચાણ દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકી હતી અને સામાવાળા નં.૪ને વિવાદિત જમીનોનો કબજો સોંપ્યો હતો. સામાવાળા નં.૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, આથી, સમગ્ર વ્યવહાર તા. ૦૭.૦૩.૨૦૦૭ના રોજ જ પૂર્ણ થઈ ચૂક્યો છે.

(૫) સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ત્યારબાદ સામાવાળા નં. ૪ એ પ્રશ્નાસ્પદ જમીનના બાંધકામ અને વિકાસ માટે જરૂરી પરવાનગી મેળવી હતી, જે ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આજની તારીખે પ્રશ્નાસ્પદ જમીન પર નિઃશુલ્ક તબીબી સારવાર કેન્દ્ર, મહિલા સશક્તિકરણ કેન્દ્ર અને વ્યસનમુક્તિ કેન્દ્ર, પર્યાવરણ જાગૃતિ કેન્દ્ર તેમજ સુક્ષ્મ કોતરણીવાળું ભવ્ય પથ્થરનું પ્રવેશદ્વાર

બાંધવામાં આવ્યું છે. આ તમામ વિકાસ કાર્યો અંદાજે રૂ. ૨ કરોડ જેટલી વિશાળ રકમ ખર્ચીને હાથ ધરવામાં આવ્યા છે.

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે, હકીકતે, સામાવાળા નં. ૩– નગરપાલિકા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬, કલમ ૧૪૬ની જોગવાઈ, કલમ ૬૫ની ઉપકલમ (૨) તેમજ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩પી અને ૨૪૩ડબલ્યુ તથા ભારતના બંધારણની બારમી અનુસૂચિની પ્રવેશિકા ૧૩ના અર્થઘટનના પ્રશ્ન અંગે પોતાની રજૂઆતો અગાઉથી જ કરી છે, તેથી તેમને તે રજૂઆતો સ્વીકારવાની પરવાનગી આપવામાં આવે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે, તે ઉપરાંત, તેઓ અદાલતનું ધ્યાન આ હકીકત તરફ દોરવા ઈચ્છે છે કે, આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે ગુજરાત રાજ્ય– સામાવાળા નં. ૧ને ‘યાતાયાત’ના પ્રશ્ન તથા ‘ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ હેઠળના પ્રસ્તાવ પર વિચાર કરતી વખતે, મુખ્ય માર્ગ પરથી સરઘસ કાઢવામાં આવે તો કોઈ અડચણ ઊભી થશે કે નહીં’ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા માટે દિશા–નિર્દેશ આપ્યા બાદ, અરજદારે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલો નં. ૧૨૨ / ૨૦૦૭ અને ૧૨૩ / ૨૦૦૭ દાખલ કરી હતી, જે આ અદાલતે તા. ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ના આદેશથી નામંજૂર કરી હતી, અને એવું ધરાવ્યું હતું કે, કારણ કે તમામ સત્તાધિકારીઓએ અરજદારોના વાંધાઓ પર વિચાર કર્યો છે અને વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે પણ મામલાના ગુણદોષ પર

વિચાર કર્યો હતો તથા ઠરાવને કાયદેસર અને માન્ય ગણાવવામાં આવ્યો હતો, તેથી આ અપીલો સ્વીકારવા અને વિદ્ધાન એકલ ન્યાયાધીશના ચુકાદા અને આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈ કારણ નથી.

સામાવાળા નં.૪ તરફથી હાજર વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર ત્યાં અટક્યો નહોતો અને વિભાગીય પીઠ સમક્ષ સમીક્ષા અરજી દાખલ કરી હતી, જે પણ તા. ૨૮.૦૧.૨૦૦૮ ના આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવી.

૨૨. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ત્યારબાદ અરજદારો દ્ધારા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ સિવિલ અપીલ નં. ૧૫૨૯-૧૫૩૦/૨૦૦૯ અને ૧૫૯૩-૧૫૯૪/૨૦૦૯ તથા એસ.એલ.પી. નં. ૧૫૬૨-૧૫૬૩/૨૦૦૯ દાખલ કરીને અભિગમ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો આદેશ કર્યો હતો જેના અનુસંધાને આ બાબતોની સુનાવણી આ અદાલત સમક્ષ થવાની છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે વિવાદિત જમીનના વિકાસના વિષયમાં સામાવાળા નં. ૪ દ્ધારા કોઈ ભંગ કરવામાં આવ્યો છે એવો આભાસ ઊભો ન થાય તે માટે, સંબંધિત તથ્યો જવાબના પરિચ્છેદ ૭.૮ માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. સહેલાઈથી અવલોકન કરી શકાય તે હેતુસર તે નીચે પુનઃઉતારવામાં આવે છે.

૭.૮ આ સિવિલ અપીલો બાકી હોવાની અવધિ દરમિયાન, સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૨૦.૦૨.૨૦૦૯ના પોતાના આદેશ દ્વારા અરજદારોને મંજૂરી આપી હતી અને એવો આદેશ કર્યો હતો કે "જે વિસ્તાર અગાઉ રસ્તાઓ હતા તેમાં કોઈપણ વધારાના માળખાનું નિર્માણ કરવામાં આવશે નહીં". તા. ૧૦.૦૪.૨૦૧૨ના પોતાના આદેશ દ્વારા, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે, અન્ય બાબતો સાથે સાથે, એ આધારે કે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીનો નિર્ણય તેઓએ તેની જગ્યાએ કલમ ૨૨૭ હેઠળ કર્યો હતો, માનનીય એકલ ન્યાયાધીશનો તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬નો આદેશ અને આ માનનીય વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠનો તા. ૩૦.૧૧.૨૦૦૭નો આદેશ રદ કર્યો હતો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે હાલની એસ.સી.એ.ઓ.ને આ માનનીય વડી અદાલતને પરત મોકલી હતી જેથી તેની સુનાવણી વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા એલ.પી.એ. નં. ૬૦૮/૨૦૦૮ સાથે ૧૫ જુલાઈ, ૨૦૧૨ સુધીમાં કરવામાં આવે. તા. ૧૦.૦૪.૨૦૧૨ના પોતાના આદેશ દ્વારા, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પૂર્વવર્તી ત્રણ રસ્તાઓની જમીનો બાબતે યથાવત સ્થિતિ સર્વ પક્ષકારોએ માનનીય વડી અદાલતના નિર્ણય સુધી જાળવવાની ચાલુ રાખી હતી અને વધુમાં એવું પણ નિર્ધારિત કર્યું હતું કે વચગાળાની રાહત માટેની કોઈપણ અરજી આ માનનીય વડી અદાલત દ્વારા ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવશે નહીં. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના તા. ૧૦.૦૪.૨૦૧૨ના આદેશની નકલ આ સાથે

જોડવામાં આવે છે અને તેને અનુબંધક"આર–૨૭" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

૨૩. સામાવાળા નં.૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે દલીલો દરમ્યાન કેટલીક એવી રજૂઆતો કરી હતી, જે નોંધપોથીમાંથી સમર્થિત થતી નથી, અને તેનો વિશેષ પ્રત્યુત્તર સામાવાળા નં.૪ દ્વારા તેના જવાબી સોગંદનામાના પરિછેદ ૮ માં આપવામાં આવ્યો છે. પરિછેદ ૮ ની સામગ્રી નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:

"૮. હું રજૂ કરું છું કે અરજદારો ખોટી રીતે દાવો કરી રહ્યા છે:

એ. "મોટી ડેલી, જે પ્રસાદી દેવસ્થાનની જમીન પણ છે, તે અરજદાર નં. ૧ ટ્રસ્ટની માલિકીની છે."

(હાજર એસ.સી.એ.ના પાનું ૮ પરના અનુચ્છેદ ૩.૮)

હકીકતમાં, મોટી ડેલીનો નોંધપાત્ર હિસ્સો સામાવાળા નં. ૪ની માલિકીમાં છે. મોટી ડેલીનો કોઈ પણ ભાગ અરજદાર નં. ૧ની માલિકીમાં નથી.

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

મોટી ડેલી સંબંધે ઉત્તર આપનાર સામાવાળાના માલિકીના દસ્તાવેજોના ઈન્ડેક્સ–૨ના અંગ્રેજી અનુવાદની નકલ આ સાથે જોડવામાં આવે છે

અને સામૂહિક રીતે અનુબંધક “આર–૨૮” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવે છે.

બી. “ઉક્ત સ્થળ (મોટી ડેલી) રાઘવ મંદિર તરીકે ઓળખાય છે”. (વર્તમાન એસ.સી.એ.ના પાનું ૮ પર પરિચ્છેદ ૩.૮)..

હકીકતમાં, મોટી ડેલી રાઘવ મંદિર નથી. બન્ને એકબીજાથી અંદાજે ૨૫૦ ફૂટના અંતરે આવેલી સંપૂર્ણપણે ભિન્ન મિલ્કતો છે. સંબંધિત સ્થળોની ઓળખ દર્શાવતું ગઢડા નગરનું એક ફોટોગ્રાફ આ સાથે જોડેલ છે અને તેને અનુબંધક ‘આર–૧૧’ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. હકીકતમાં, રાઘવ મંદિર (મિલ્કત) જર્જરિત હાલતમાં છે, તેની પાસે ન તો છાપરું છે કે ન તો મંદિરની ગર્ભગૃહ રચના છે, તેમાં જંગલી ઝાડઝંખર ઉગી નીકળેલ છે અને છેલ્લા અનેક દાયકાઓથી તેનો કોઈ ઉપયોગ થતો નથી. રાઘવ મંદિર (મિલ્કત)ના ફોટોગ્રાફો સંયુક્ત રીતે આ સાથે જોડેલ છે અને અનુક્રમે અનુબંધકો “આર–૨૯–એ”, “આર–૨૯–બી” અને “આર–૨૯–સી” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત, રાઘવ મિલ્કત સુધીનો મુખ્ય પ્રવેશ માર્ગ રોડ નં. ૨ પરથી નથી, પરંતુ મેમણ ફળી તરફથી છે, જે રાઘવ મિલ્કતના પૂર્વ તરફ આવેલ છે. આ પ્રવેશદ્વાર ખુલ્લું રહે છે. રાઘવ મિલ્કતમાં આવન–જાવન ઉક્ત રસ્તાઓ બંધ કરવામાં આવ્યા પહેલાં જેમ શક્ય હતું તેમ આજ તારીખે પણ સંપૂર્ણપણે શક્ય છે.

રાઘવ મિલ્કત સુધીનો મુખ્ય પ્રવેશ માર્ગ દર્શાવતો ગઢડા નગરનો નકશો આ સાથે જોડેલ છે અને તેને અનુબંધક "આર–૩૦" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે.

સી. "નોંધમાં એ હકીકત જાહેર કરવામાં આવેલી નથી કે સામાવાળા નં. ૩ નગરપાલિકા માર્ગ બંધ કરવા માંગે છે."

(વર્તમાન એસ.સી.એ.ના પાનું ૧૬ પરનો પરા ૩.૧૮)

હકીકતમાં, ૨૪.૦૭.૨૦૦૪ના રોજ 'સૌરાષ્ટ્ર સમાચાર'માં પ્રસિદ્ધ કરાયેલ જાહેર નોંધમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે, "કારણ કે ઉક્ત માર્ગો પ્રવેશ અને નિર્ગમન માટે કાયમી રીતે બંધ કરવાની જરૂર છે". નોંધના આ સ્પષ્ટ શબ્દોનો એવો જ અર્થ સમજવામાં આવ્યો હતો તે હકીકત પણ છેલ્લા છ વર્ષ દરમિયાન ચાલી રહેલી કાનૂની કાર્યવાહી દરમ્યાન અરજદારો દ્વારા રજૂ કરાયેલા સોગંદનામાંઓ અને વાંધાઓનું પરિશીલન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે, જેમાં તેમણે સતત માત્ર વેચાણનો જ નહીં પરંતુ માર્ગોના બંધનો પણ વિરોધ કર્યો છે."

૨૪. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે એક મહત્વપૂર્ણ પરિબળ, જેને આ અદાલતે ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે, તે એ છે કે અરજીઓનું વિચારણ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલ અરજીઓ તરીકે કરવાનું છે, કારણ કે અગાઉ અરજદારો દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીઓનું

વિચારણ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ કરવામાં આવ્યું હતું અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પોતાના આદેશ દ્વારા સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે અરજીઓ વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા સાંભળવામાં આવે, અને કારણ કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તારીખ ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ ના આદેશથી તથા વિભાગીય ખંડપીઠે તારીખ ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ ના આદેશથી ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ રિટ અરજીઓનો નિર્ણય કરવાનો માર્ગ અપનાવ્યો હતો, તેથી હાલની અરજીઓનો નિર્ણય સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ ગણાવીને કરવો જોઈએ. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ રજૂઆતોનું વિચારણ કરતી વખતે જે નિર્ણાયક સામગ્રી ધ્યાનમાં લેવાની છે, તે "વિવાદિત માર્ગો પવિત્ર (પ્રસાદી) માર્ગો છે કે નહીં" તથા "આ માર્ગો સાથે કોઈ ધાર્મિક ભાવનાઓ સંકળાયેલી છે કે નહીં" એવા પ્રશ્નોને સંબંધિત સામગ્રી છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા ઉપરોક્ત બે દાવાઓનો જવાબ સ્વયં અરજદાર–ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલા વિશાળ સાહિત્યથી મળી જાય છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નોંધપાત્ર હકીકત એવી છે કે ભગવાન સ્વામિનારાયણ જ્યારે ગઢડા શહેરમાં હતા ત્યારે તેમની લગભગ પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિનો લેખાજોખો ઉપલબ્ધ છે અને તે વિગતો ધરાવતું સાહિત્ય પણ સ્વયં અરજદાર ટ્રસ્ટ દ્વારા જ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ સંદર્ભમાં જવાબી સોગંદનામાના પરિચ્છેદ ૯.૨ ની વિગતો અત્યંત મહત્વપૂર્ણ અને સંબંધિત છે. પરિચ્છેદ ૯.૨ નીચે મુજબ છે:

“૯.૨ સામાવાળા નં. ૪ આથી અરજદારોના દાવાઓનો નીચે મુજબ ખંડન કરે છે. સ્વામિનારાયણના શાસ્ત્રોમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણે ગઢડામાંથી કયા માર્ગો પરથી પ્રવાસ કર્યો હતો તેનું, જેમાં ઘેલો નદી સુધી જવાનો તેમનો માર્ગ પણ સમાવેશ થાય છે, સૂક્ષ્મ રીતે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તેમ છતાં, અરજદારો દ્વારા “પ્રસાદી (પવિત્ર) માર્ગો” તરીકે દાવો કરવામાં આવેલા ત્રણેય માર્ગોમાંથી એકેય માર્ગનો કોઈપણ શાસ્ત્રમાં ઉલ્લેખ નથી, જ્યારે ગઢાડી ગેટ મારફતે ઘેલો નદી સુધી પહોંચાડતો નજીકનો માર્ગ વારંવાર ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યો છે.

<u>સંશોધન અને તથ્યાત્મક નિષ્કર્ષો:</u>

૨૪ સ્વામિનારાયણ શાસ્ત્રો (૨૦,૦૦૦ કરતાં વધુ પાનાં), અરજદાર ટ્રસ્ટના પોતાના પ્રકાશનો અને જૂના પ્રામાણિક નકશાઓના સવિસ્તર અભ્યાસથી નિશ્ચિતપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે અરજદારો દ્વારા પવિત્ર તરીકે દાવો કરવામાં આવેલા ત્રણ માર્ગો ભગવાન સ્વામિનારાયણના સમયકાળમાં અસ્તિત્વમાં નહોતાં. અભ્યાસમાં લેવાયેલ સામગ્રીમાં ગઢડી ગેટમાંથી પસાર થતા માર્ગ સહિતના અન્ય સૈંકડો પવિત્ર સ્થળોના ઉલ્લેખ કરતી વખતે આ માર્ગોનું વર્ણન કે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. વાસ્તવમાં, તે માર્ગનો અનેક વખત એવો માર્ગ તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં

આવ્યો છે, જેનો ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વારા વારંવાર ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો.

૧. સ્વામિનારાયણ ધર્મગ્રંથો:

અરજદાર ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રકાશિત ગ્રંથો સહિત ૨૦,૦૦૦થી વધુ પાનાંઓ ધરાવતા કુલ ૨૪ શાસ્ત્રગ્રંથો

ક. શ્રી દુર્ગાપુર માહાત્મ્ય, ગઢડાની મહિમા વિષેનું વિશિષ્ટ સંસ્કૃત શાસ્ત્ર, જે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના વડતાલ દેશના પ્રથમ આચાર્ય શ્રી રઘુવીરજી મહારાજ (૧૮૧૨– ૧૮૬૩ ઈસવી) દ્વારા, લોર્ડ સ્વામિનારાયણના સમકાલીન તરીકે, લખાયેલું હતું, અને જેનું ગઢડા સ્થિત અરજદાર–ગોપીનાથ દેવ મંદિર ટ્રસ્ટ દ્વારા તાજેતરમાં ૨૦૦૬ ઈસવીમાં ગુજરાતી ભાષામાં પુનઃપ્રકાશન કરવામાં આવ્યું હતું. આ શાસ્ત્રમાં ગઢડાના અંદાજે ૬૦૦ વિશિષ્ટ પ્રસાદી (પવિત્ર) સ્થળોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં ડુંગરો, ટેકરાઓ, પથ્થરના સ્મારકો, ઘરો, વૃક્ષો, કૂવાઓ, તબેલાઓ, નાનાં વહેણો, રસ્તાઓ, માર્ગો, પગદંડીઓ અને અહીં સુધી કે કેક્ટસની વાડનો પણ સમાવેશ થાય છે; પરંતુ પ્રશ્નાધીન પૂર્વવર્તી રસ્તાઓમાંથી એકનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. અહીં સાથે સંલગ્ન કરી અને અનુબંધક “આર–૩૧” તરીકે ચિહ્નિત કરાયેલું શ્રી દુર્ગાપુર માહાત્મ્ય પરથી કરાયેલા સંશોધનનું સારાંશ છે.

બી. હકીકતમાં, શાસ્ત્રો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે ગઢાડી ગેટમાંથી પસાર થતો માર્ગ જ વાસ્તવિક પ્રસાદી (પવિત્ર) માર્ગ છે. ઓછામાં ઓછા પાંચ (૫) આવા સંદર્ભો ગઢડામાં નિવાસ કરનાર અને ભગવાન સ્વામિનારાયણના સમકાલીન એવા અધરાનંદ સ્વામી દ્વારા લખાયેલ શ્રી હરિચરિત્રમૂર્ત સાગરમાં જોવા મળે છે. આ ધાર્મિક ગ્રંથનો સારાંશ તથા ૨ સંદર્ભોના અનુવાદો આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યા છે અને “આનેક્સર આર–૩૨” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે. ગઢાડી ગેટ મારફતે ભગવાન સ્વામિનારાયણના ઘેલો નદી સુધીના માર્ગની ઓળખ દર્શાવતો નકશો આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યો છે અને “આનેક્સર આર–૩૩” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો છે.

ક. અક્ષરધામ શ્રી ગઢપુર દર્શન, અરજદાર ટ્રસ્ટ દ્વારા તાજેતરમાં જ ૨૦૦૮માં પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી એક ફોટો પુસ્તિકા, ગઢડાની પ્રસાદી (પવિત્ર) વસ્તુઓ અને સ્થાનોનું વર્ણન કરે છે. આ ફોટો પુસ્તિકામાં પણ પ્રશ્નાધીન ત્રણ પૈકીના કોઈપણ માર્ગનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. આ સાથે સંલગ્ન કરી અને પરિશિષ્ટ “આર–૩૪” તરીકે ચિહ્નિત કરાયેલ, આ પુસ્તિકામાંથી પ્રાપ્ત તારણોના એક પાનાના સારનો સમાવેશ થાય છે.

સામાવાળા નં. ૪ આ તેમજ અન્ય શાસ્ત્રગ્રંથોનો, જે જરૂરી બની શકે અથવા રજૂ કરવામાં આવે, સંદર્ભ લેવા અને તેમના પર નિર્ભર રહેવાની મંજૂરી માગે છે.

૨. નકશાઓ

ભાવનગર સ્થિત રાજ્ય અભિલેખાગારના નકશાઓ સહિત સરકારદ્વારા પ્રમાણિત પ્રામાણિક નકશાઓમાં પ્રશ્નાધીન ત્રણેય માર્ગોમાંથી એકપણ દર્શાવવામાં આવેલો નથી.

ક. ઈસવીસન ૧૮૬૯ની તારીખનો, લોર્ડ સ્વામિનારાયણ તેમના સ્વર્ગવાસ પામ્યા બાદ (૧૭૮૧–૧૮૩૦ ઈસવીસન) ૩૯ વર્ષ પછી દોરવામાં આવેલ નકશો, નદીકાંઠાની બાજુથી ગઢડા શહેરમાં ગઢાડી ગેટ અને ખોપાળા ગેટ મારફતે પ્રવેશતા માત્ર બે રસ્તાઓ દર્શાવે છે, પરંતુ પ્રશ્નમાં રહેલા ત્રણ રસ્તાઓ દર્શાવતો નથી. ઉક્ત ઈસવીસન ૧૮૬૯ના વર્ષના નકશાની એક નકલ આ સાથે જોડવામાં આવી છે અને તેને અનુબંધક “આર–૩૫” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

બ. ઈસવીસન ૧૮૭૮ તારીખનો ગઢડા નગરનો નકશો ગઢાડી દરવાજામાંથી પસાર થતો એકમાત્ર માર્ગ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે, પરંતુ વિવાદાસ્પદ ત્રણ પૈકી કોઈપણ માર્ગ દર્શાવતો નથી. ઈસવીસન ૧૮૭૮ વર્ષના ઉક્ત નકશાની નકલ આ સાથે જોડવામાં આવી છે અને પરિશિષ્ટ “આર–૩૬” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

ક. ઇસવીસન ૧૮૮૬ તારીખવાળો નકશો ગઢડા નગરના નદીકાંઠાની બાજુએથી માત્ર બે પ્રવેશદ્વારો દર્શાવે છે, પરંતુ વિવાદિત ત્રણ માર્ગો દર્શાવતો નથી. ઉક્ત ઇસવીસન ૧૮૮૬ વર્ષના નકશાની નકલ આ સાથે જોડવામાં આવે છે અને એને પરિશિષ્ટ "આર–૩૭" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

દ. સામાવાળા નં. ૪ જરૂરી પડે અથવા રજૂ કરવામાં આવે તેમ અન્ય નકશાઓનો સંદર્ભ લેવા અને તેના પર આધાર રાખવાની મંજૂરી માંગી રાખે છે.

૩. ઐતિહાસિક રીતે

ક. ગઢડા નગરની દક્ષિણ સરહદે ઘેલો નદીની કિનારે નગરનું રક્ષણ કરતો એક કિલ્લો હતો. ઘેલો નદીકાંઠાની તરફથી ગઢડા નગરમાં આવવા–જવા માટે માત્ર બે દરવાજાઓ, એટલે કે ગઢાડી ગેટ અને ખોપાળા ગેટ, દ્વારા જ બે રસ્તાઓ હતાં. ગામને ચારે બાજુથી ઘેરીને તથા ટેકરી પર વ્યૂહાત્મક રીતે બાંધવામાં આવેલો આ કિલ્લો ઓછામાં ઓછો ઈસવીસન ૧૮૩૦ સુધી, લોર્ડ સ્વામિનારાયણના સમયમાં (ઈસવીસન ૧૭૮૧ થી ઈસવીસન ૧૮૩૦), અસ્તિત્વમાં હતો. જ્યારે ગઢડા નગર અને ઘેલો નદીની વચ્ચે કિલ્લાની દિવાલ હોય અને પ્રવેશ તથા નિષ્ક્રમણ માટે માત્ર બે જ દરવાજા (અર્થાત ગઢાડી ગેટ અને ખોપાળા ગેટ) હોય, ત્યારે એ દરવાજામાંથી એકના બાજુમાં જ કિલ્લામાંથી પસાર થતો બીજો માર્ગ કેવી

રીતે હોઈ શકે? આથી, લોર્ડ સ્વામિનારાયણના સમયમાં, કિલ્લાની દિવાલમાંથી જતા વિવાદિત રસ્તાઓ અસ્તિત્વમાં હોઈ જ શક્યા ન હોત. લોર્ડ સ્વામિનારાયણના સમયમાં ગઢડા નગરની કિલ્લેદિવાલનું એક કલાત્મક નિરૂપણ આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવે છે અને એને પરિશિષ્ટ “આર–૩૮” તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવે છે.

૪. આ રીતે, શાસ્ત્રીય સંદર્ભો તથા પ્રામાણિક નકશાઓ બંનેમાંથી પ્રાપ્ત દૃઢ ઐતિહાસિક પુરાવા એ સાબિત કરે છે કે પ્રશ્નાધીન ત્રણ રસ્તાઓ લોર્ડ સ્વામિનારાયણના જીવનકાળ દરમિયાન (ઈસવીસન ૧૭૮૧ થી ઈસવીસન ૧૮૩૦ સુધી) અસ્તિત્વમાં નહોતા અને લોર્ડ સ્વામિનારાયણના અવસાન પછી પણ ઘણા વર્ષો સુધી, એટલું જ નહીં પરંતુ ગયા શતક સુધી પણ, અસ્તિત્વમાં નહોતા. જો આ રસ્તાઓ અસ્તિત્વમાં નહોતા, તો પછી અરજદારોનો આ દાવો કે હકીકતમાં લોર્ડ સ્વામિનારાયણ આ રસ્તાઓ પરથી પસાર થયા હતા, તે પણ સ્પષ્ટ રીતે ખોટો અને ટકી ન શકે એવો છે.

૫. ઉપરાંત, અરજીકર્તાઓએ તેમની પોતાની પ્રકાશનોમાં (કાનૂની વિવાદ પહેલાં) તે ત્રણ (૩) રસ્તાઓનો પ્રસાદી (પવિત્ર) તરીકે કોઈપણ ઉલ્લેખ કર્યો નથી, તે આ બાબત સ્થાપિત કરે છે કે તેમને વાસ્તવમાં કોઈ ધાર્મિક મહત્ત્વ નથી.”

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે તેને વિવાદાત્મક રજૂઆત તરીકે ગણવી ન જોઈએ, પરંતુ સાથે સાથે તેને નોંધ પર મૂકવી અને અદાલતના ધ્યાન પર લાવવું આવશ્યક છે કે હાલમાં જે તમામ મિલ્કતો સામાવાળા નં. ૪ની માલિકીની છે, તે અગાઉ અરજદારની માલિકીની હતી અને સમય જતાં તે સામાવાળા નં. ૪ને વેચાઈ ગઈ અને આજે તેની માલિકી સામાવાળા નં. ૪ પાસે છે. આ વાતનો ઉલ્લેખ એ દર્શાવવા માટે કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદાર નં. ૧ ક્યારેય મિલ્કતોની માલિકી અથવા આવી મિલ્કતો સાથે સંકળાયેલા હકો અંગે ઉત્સુક નહોતો. તેવી જ રીતે, અન્ય કેટલીક 'પ્રસાદી' વસ્તુઓ પણ છે, જેમ કે જ્યાં લોર્ડ સ્વામિનારાયણ બેસતા હતા, સભાઓ કરતા હતા તે સ્થળ. તેવી જ રીતે, અન્ય સ્થળો જ્યાં લોર્ડ સ્વામિનારાયણ દ્વારા વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવતી હતી, તેમનું જતન અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવતું નથી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે બહુ સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું કે આ માત્ર એ દર્શાવવા માટે છે કે અનેક વખત ધાર્મિક ભાવનાઓને વિકાસની તાત્કાલિક આવશ્યકતા સમક્ષ માર્ગ છોડવો પડે છે. આ સંદર્ભમાં તેમણે જવાબી સોગંદનામાના પરિચ્છેદ ૧૩.૧ તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું, જે સરળ અવલોકન માટે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:

> "૧૩.૧ સામાવાળા નં. ૩ ગઢડા મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા જારી કરાયેલ ઈસવીસન ૧૯૨૩ના ગઢડા નગરના નકશામાં અરજદાર નં. ૧ના મંદિર

પરિસરના પૂર્વ ભાગે "સી" આકારનો માર્ગ દર્શાવવામાં આવ્યો છે (ઓળખ માટે ભૂરો રંગ આપેલ છે), અને લોર્ડ સ્વામિનારાયણ આ માર્ગ પર નિયમિત રીતે અવરજવર કરતા હતા. આ માર્ગની આસપાસ લોર્ડ સ્વામિનારાયણ દ્વારા પવિત્ર બનેલા અનેક સ્થળો હતા. અરજદાર નં. ૧એ આ પવિત્ર સ્થળોનો નાશ કરી, તેમની જગ્યાએ વ્યાવસાયિક અને રહેણાંક ઇમારતો બાંધેલી છે અને નાણાકીય લાભ માટે તે ભાડૂતોને ભાડે આપેલી છે. અરજદાર નં. ૧એ પોતાનો પરિસર વિકસાવવા માટે આ પવિત્ર માર્ગનો પણ નાશ કર્યો હતો. અરજદાર નં. ૧ના મંદિર પરિસરના પૂર્વ ભાગે આવેલ "સી" આકારનો માર્ગ દર્શાવતો ઈસવીસન ૧૯૨૩નો, સામાવાળા નં. ૩ ગઢડા મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા જારી કરાયેલ નકશો આ સાથે જોડવામાં આવેલ છે અને તેને અનુબંધ "આર–૪૫–એ" તથા "આર–૪૫–બી" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. તેથી, વિવાદિત માર્ગોને તેમની પવિત્રતાને કારણે જાળવી રાખવા જોઈએ એવો અરજદાર નં. ૧નો દાવો ખોટા આધારભૂત અનુમાનો પર આધારિત છે, ખામીયુક્ત તર્ક પર આધારિત છે અને અરજદાર નં. ૧ની પોતાની જ પ્રથાઓ સાથે પણ સુસંગત નથી." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે પણ સ્પષ્ટ કર્યું કે આ રજૂઆતને સામાવાળા નં. ૪ તરફથી આ બાબતની સ્વીકૃતિ તરીકે ગણવામાં અથવા માનવામાં ન આવે કે વિવાદિત રસ્તાઓ 'પ્રસાદી' રસ્તા છે અથવા તેમાં

ભક્તોની અવિભાજ્ય ધાર્મિક ભાવનાઓ સંકળાયેલ છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે આ તો માત્ર સામાવાળા નં. ૪ તરફથી અરજદારના વર્તનને અભિલેખ પર લાવવાનો એક નમ્ર પ્રયત્ન છે, ખાસ કરીને તે મુદ્દે કે અરજદાર રસ્તાને ‘પ્રસાદી’ રસ્તો કહી તેને અતિશય મહત્વ આપી રહ્યો છે અને તેથી, સામાવાળા નં. ૪ના હિતમાં તે રસ્તાઓનું હસ્તાંતરણ કરવાનો હેતુ કેટલો પણ સારો હોય, તો પણ નગરપાલિકા દ્વારા તે બંધ કરી શકાતા નથી. પરિશિષ્ટો આર–૪૫–એ અને ૪૫–બી આ ચુકાદા સાથે જોડવામાં આવ્યા છે.

૨૫. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ત્યારબાદ રજૂ કર્યું કે મહત્વનું એ છે કે વિવાદાસ્પદ માર્ગો ‘જલ ઝિલણી’ શોભાયાત્રાના માર્ગમાં આવતા હતા એવો દાવો અરજદારોનો છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર–ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રકાશિત પ્રામાણિક સાહિત્યમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે લોર્ડ સ્વામિનારાયણના જીવનકાળ દરમિયાન ‘જલ ઝિલણી’ ઉત્સવ માત્ર પાંચ જુદા જુદા સ્થળોએ પાંચ પ્રસંગોએ જ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. તેથી, દર વર્ષે એ જ માર્ગ ઉપરથી વાર્ષિક શોભાયાત્રા કાઢવામાં આવતી હતી એવો દાવો સત્યથી ઘણો દૂર છે. આ સંદર્ભે, સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન પરિચ્છેદ ૧૦ તરફ દોર્યું, જે નીચે મુજબ પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે:

"૧૦. જળ ઝીલણી ઉત્સવ માટે કોઈ નિશ્ચિત માર્ગ હોવો આવશ્યક નથી અને પ્રતિવાદ મુજબ જળ ઝીલણી ઉત્સવની પાપાલીશાઓ હંમેશા માત્ર વિવાદિત માર્ગમાંથી જ પસાર થતી હતી તે હું નકારું છું. મૂળરૂપે, આ ઉત્સવનો કેન્દ્રબિંદુ જળ–પાણી છે. ઠાકોરજીની મૂર્તિને હોડીમાં લઈ જવામાં આવે છે અને ધાર્મિક વિધિવિધાનોની વચ્ચે પાણીમાં સ્નાન કરાવવામાં આવે છે. પાલખી યાત્રા નદી સુધી પહોંચવાનો માર્ગ છે, અને નદી અથવા જળાશય સુધી પહોંચવામાં આવે ત્યાં સુધી તે કોઈપણ માર્ગ હોઈ શકે છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણના સમયકાળમાં પણ એવું જ હતું. તેમણે પોતે જ ગઢડા શહેરમાં જુદા જુદા માર્ગોનો ઉપયોગ કરીને પાંચ (૫) અલગ અલગ સ્થળોએ જળ ઝીલણી ઉજવી હતી. શ્રી દુર્ગાપુર મહાત્મ્ય તથા ગોપીનાથ દેવ મંદિર ટ્રસ્ટના પોતાના પ્રકાશનમાં રહેલા શાસ્ત્રીય સંદર્ભોના પુરાવા દર્શાવે છે કે જળ ઝીલણી એકાદશી ઉત્સવ ભગવાન સ્વામિનારાયણે પાંચ (૫) અલગ અલગ સ્થળોએ ઉજવ્યો હતો. જુદા જુદા સ્થળો અને તેમના સંભાવ્ય માર્ગો દર્શાવતો નકશો આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યો છે અને તેને પરિશિષ્ટ "આર–૪૦–એ" તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો છે, તથા અરજદાર ટ્રસ્ટના પોતાના પ્રકાશનમાં દર્શાવાયેલા નિષ્કર્ષોના સારાંશ, જેમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણે ઉજવેલા જળ ઝીલણી ઉત્સવ માટે પાંચ અલગ અલગ સ્થળો દર્શાવવામાં

આવ્યા છે, તે પણ આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યો છે અને તેને પરિશિષ્ટ આર–૪૦–બી તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) મુક્તાનંદ સ્વામીના દાહસ્થળના ઉત્તર તરફ (આ જળ ઝીલણીનું સ્થાન વિવાદિત માર્ગના પૂર્વે અંદાજે ૧.૫ કિલોમીટર અંતરે આવેલું છે, જ્યાં અરજદારો એવો દાવો કરે છે કે જળ ઝીલણી ઉત્સવ હંમેશા યોજાતો હતો)–શ્રી દુર્ગાપુર મહાત્મ્ય, અધ્યાય ૪૧

(૨) ગઢડા શહેરની પશ્ચિમ બાજુ આવેલ તુંગી પાઠ જળાશય (આ જળ ઝિલણી સ્થળ ગઢડા શહેરની પશ્ચિમ બાજુ માંડવધાર તરફ આવેલ છે) – શ્રી દુર્ગાપુર મહાત્મ્ય, અધ્યાય ૩૯

(૩) "સોમાબાઈનો નાળો (આ જળ ઝીલણી સ્થાનચિહ્ન નં. ૩ દ્વારા દર્શાવેલી દિશામાં આવેલું છે)"ની સામે–શ્રી દુર્ગાપુર મહાત્મ્ય, અધ્યાય ૨૫

(૪) ગઢાડી એમ્બેન્કમેન્ટ (આ જળ ઝીલણી સ્થળ ગઢાડી ગેટની સીધી સામેથી ઘેલો નદીકાંઠે આવેલ છે)–શ્રી દુર્ગાપુર મહાત્મ્ય, અધ્યાય ૪૦

(૫) ખડખડિયો ખાતે [આજે, આ જળ ઝીલણીના સ્થાન પર "પુરુષોત્તમ ઘાટ" અસ્તિત્વમાં છે].–શ્રી દુર્ગાપુર મહાત્મ્ય, અધ્યાય ૪૦

સામાવાળા નં.૪ જરૂરી પડે અથવા રજૂ કરવામાં આવે તેવી આ શાસ્ત્રોક્તિઓનો ઉલ્લેખ કરવા અને તેના પર અવલંબ રાખવાની અનુમતિ પ્રાર્થના કરે છે."

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે, તેથી, આ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ માર્ગને નિર્વિવાદ પવિત્રતાનું વિશિષ્ટ સ્થાન આપવાનો અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલ દાવો સચોટ નથી. જો નિષ્પક્ષ રીતે વિચારવામાં આવે, તો મહત્વની બાબત 'જલ જિલની' ની વિધિ હતી, અને તે માટેનું સરઘસ કયા માર્ગેથી ઘેલો નદી સુધી ગયું અને ત્યાંથી પરત આવ્યું તે નહોતું.

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હકીકતમાં, અરજદાર ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રકાશિત સાહિત્યના સાવધાનીપૂર્વકના અભ્યાસથી તથા અરજદારના જ નિયંત્રણ હેઠળના કેમ્પસમાં વર્તમાન સમયમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું ધ્યાનમાં આવે છે કે 'પ્રસાદી'ના જેટલા ૬૩ પવિત્ર સ્થાનો છે, તેમાં ફેરફાર અરજદાર દ્વારા જ કરવામાં આવ્યો છે.

૨૬. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉપરોક્ત પવિત્ર સ્થળો અને માર્ગનું દૃષ્ટાંતરૂપે સ્પષ્ટીકરણ કરવા માટે, સી–આકારમાં આવેલ બદલાયેલો માર્ગ, જેના દ્વારા લોર્ડ સ્વામિનારાયણ નિયમિત રીતે અવરજવર કરતા હતા, તે ઉદાહરણ તરીકે જોઈ શકાય છે.

૨૭. સામાવાળા નં.૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે, અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ દલીલોનો, ખાસ કરીને પ્રશ્નાસ્પદ રસ્તો અનાદિકાળથી અસ્તિત્વમાં હોવા બાબતની દલીલનો જવાબ આપતાં, રજૂ કર્યું કે આ રજૂઆતમાં જરાય સત્યતા નથી, કારણ કે શહેરનું નામ જ સૂચવે છે કે તે 'ગઢ' (કિલ્લો) હતું અને આવશ્યક અનુસંગરૂપે જ્યાં ગઢ હોય ત્યાં ગઢડા શહેરમાં પ્રવેશ અને નિર્ગમન માટે એક નિશ્ચિત દરવાજો હોવો જ જોઈએ. 'ગઢાડી' દરવાજો (પ્રશ્નાસ્પદ દરવાજો) અને 'ખાપોળા' દરવાજાનું અસ્તિત્વ જ એ દર્શાવે છે કે ગઢડા શહેરમાં પ્રવેશ અને નિર્ગમન માટે તેઓ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવ્યા હતા. સમય જતા, જ્યારે કિલ્લાની જાળવણી રહી ન હતી, ત્યારે તેની સીમા ધરાશાયી થવાની શરૂઆત થઈ હશે, જેના પરિણામે જનતા દ્વારા ઉપયોગ થવાથી અન્ય માર્ગો અસ્તિત્વમાં આવ્યા હશે. તેવું હોય તો પણ, પ્રશ્નાસ્પદ રસ્તો અનાદિકાળથી અસ્તિત્વમાં હોવાનો અરજદારનો દાવો તર્કસંગત જણાતો નથી અને તેથી આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવા યોગ્ય નથી.

૨૮. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હવે કાયદાની જોગવાઈઓ તરફ આવીએ તો, ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ખરેખર નગરપાલિકાને તે જ કલમમાં સૂચિબદ્ધ કેટલીક બાબતો કરવા માટે સત્તા આપે છે. તેમાં કોઈપણ જાહેર રસ્તો બંધ કરવો અને અવરોધી દેવાનો પણ સમાવેશ થાય છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કલમ ૧૪૬

ને, તે કલમ દ્વારા હાંસલ કરવાના ઉદ્દેશને ધ્યાનમાં રાખીને, સમગ્રરૂપે વાંચવાની છે અને આમ કરતાં, અરજદાર માટેના વિદ્વાન વકીલે સૂચવ્યા મુજબ તે કલમનું અર્થઘટન કરવું આવશ્યક નથી. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં. ૩– ગઢડા નગરપાલિકા માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આ મુદ્દે અગાઉથી જ રજૂઆત કરી છે, પરંતુ તેઓ એ ઉમેરવા ઇચ્છે છે કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળની કાર્યવાહી કરવા માટે કોઈ કડક ક્રમ હોવો આવશ્યક નથી. ક્યાંય એવું સૂચવવામાં આવ્યું નથી કે માત્ર કોઈ ચોક્કસ રસ્તો જ બંધ કરી શકાય અથવા અવરોધી શકાય. તેમજ ક્યાંય એવું પણ સૂચવવામાં આવ્યું નથી કે રસ્તો બંધ કરવાની અથવા અવરોધી દેવાની કાર્યવાહી માત્ર ત્યારે જ કરી શકાય જ્યારે એવો નિષ્કર્ષ આવ્યો હોય કે જાહેર જનતાના અવરજવર માટે જાહેર રસ્તાની હવે વધુ જરૂર નથી. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવેલી જેવી માંગણી થાય ત્યારે, નગરપાલિકાને રસ્તો બંધ કરવા અથવા અવરોધી દેવાના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાની જરૂરિયાત ઊભી થઈ શકે છે. જો આવું બને, તો એવું કહી શકાય નહીં કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ના કોઈપણ ભાગનો ભંગ થયો છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ના કોઈપણ ભાગનો ભંગ થયો નથી. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કલમ બે સ્પષ્ટ ભાગોમાં વહેંચાયેલી છે તે બાબતે કોઈ શંકા નથી, યથા, (૧) નગરપાલિકાને તેમાં સૂચિબદ્ધ કાર્યવાહી કરવાની સત્તા આપતો ભાગ, અને (૨) એકવાર કોઈ રસ્તો બંધ કરવામાં આવે અથવા

અવરોધી દેવામાં આવે અને નગરપાલિકા તે જમીનનો ભાડાપટ્ટા દ્વારા હક આપીને અથવા વેચાણ કરીને વ્યવહાર કરવા માંગતી હોય, તો તે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને જ કરી શકાય. માત્ર એટલું જ નહીં, પરંતુ તે જમીનનો ભાડાપટ્ટા દ્વારા હક આપવાનો અથવા વેચાણ કરવાનો પૂર્વશરતરૂપે, ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ની પરંતુક હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પણ આવશ્યક છે. પુનરુક્તિ થવાનો ભય હોવા છતાં તેમણે રજૂ કર્યું કે તમામ નટપટીઓને અરજદાર માટેના વિદ્વાન વકીલે સૂચવ્યા મુજબના ક્રમમાં મૂકી શકાય નહિ અને તેથી અરજદારનો દાવો તાત્કાલિક નામંજૂર થવા યોગ્ય છે. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર માટેના વિદ્વાન વકીલે જે રજૂઆત કરી છે કે નગરપાલિકાએ કોઈ ચોક્કસ રસ્તો જાહેર જનતાને જરૂરી નથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યા વગર તેને બંધ કરવાનો નથી અને એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી નગરપાલિકાએ વધુ એક નિષ્કર્ષ નોંધવો જોઈએ કે ઉક્ત જમીન કોઈ જાહેર રસ્તા માટે અથવા આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી નથી અને ત્યારબાદ જ નગરપાલિકા ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) નો આશ્રય લઈ શકતી અને પરંતુક હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું જોઈએ હતું. સામાવાળા નં. ૪ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકાની કાર્યવાહીનું કાયદેસરપણું અને માન્યતા મૂલવવાના પ્રશ્નમાં કાયદાની કોઈ જોગવાઈનું આવું કડક અર્થઘટન આવશ્યક નથી, ખાસ કરીને

જ્યારે આવા અર્થઘટનથી ન્યાયભંગ થવાનો પરિણામ આવવાનો હોય. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે).

૨૯. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, સમયમર્યાદા પસાર થયા બાદ પ્રાપ્ત થયેલા હોવાના આધારે બે વાંધાઓ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી, આ મુદ્દે અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઘણો હોબાળો મચાવવામાં આવ્યો છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, તે તમામ વાંધાઓ સામાવાળા નં. ૩–નગરપાલિકા તરફના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવ્યા હતા અને તે બે વાંધાઓની વિગતોનું અવલોકન કરતાં જણાય છે કે, તે જ મુદ્દાઓ નગરપાલિકાને પ્રાપ્ત થયેલા અને નગરપાલિકા દ્વારા વિચારવામાં લેવાયેલા કોઈ ને કોઈ અન્ય વાંધા દ્વારા તેની સમક્ષ પણ હતા, અને તેથી, “વાંધાકર્તાએ વાંધાઓ પર વિચાર ન થવાને કારણે તેને થયેલ પૂર્વગ્રહ સ્થાપિત કરવો આવશ્યક છે” તે જ સિદ્ધાંત લાગુ કરવો પડે અને ઉપરોક્ત દલીલને કોઈ જ તાત્વિક આધાર વિનાની માનવી પડે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે, આ બાબતને વિશેષ મહત્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલ આ દલીલ કરી રહ્યા છે કે, “ચોક્કસ વાંધાકર્તા દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલા વાંધાઓ પર નગરપાલિકા દ્વારા વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી”, કારણ કે આ વાંધાકર્તાઓએ કોઈ અરજ દાખલ કરી નથી અને નગરપાલિકાની કાર્યવાહી પડકારી નથી. સામાવાળા નં. ૪

તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલે વધુમાં એવી દલીલ પણ કરી હતી કે, વિવાદિત જમીનની માલિકી જિલ્લા પંચાયતની હતી અને નગરપાલિકાની નહોતી, અને તેથી નગરપાલિકાની કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર અને અધિકારક્ષેત્રવિહોણી ગણવી જોઈએ. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, સરકાર દ્વારા "જમીનની માલિકી નગરપાલિકાની છે" એવો સ્પષ્ટ નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવ્યો હતો, તે હકીકતના પ્રકાશમાં અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલને ઉપરોક્ત રજૂઆતનો ત્યાગ કરવો આવશ્યક બન્યો હતો. તે ઉપરાંત, આ એક કડક વાસ્તવિકતા છે કે જિલ્લા પંચાયત, એક સંસ્થા તરીકે, વિવાદિત જમીન પર પોતાની માલિકીનો દાવો કરવા આગળ આવી નથી.

૩૦. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર હતાશામાંથી તમામ સંભવિત દલીલો ઉઠાવી રહ્યો છે. એક તબક્કે એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રસ્તાઓ 'ખાનગી રસ્તાઓ' હતા અને તેથી ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૮ લાગુ પડે છે. પરંતુ ત્યારબાદ, પ્રકરણના તથ્યોના પ્રકાશમાં ઉક્ત દલીલ કાયદાની દૃષ્ટિએ ટકાઉ નથી તે સમજાયા પછી, તે દલીલને આગળ દબાવવામાં આવી નહોતી. આ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અરજદાર તેમાં રહેલા 'તત્ત્વ' પ્રત્યે સચેત રહ્યા વિના તમામ સંભવિત દલીલો ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો છે.

૩૧. સામાવાળા નં.૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ભારતના સંવિધાનની કલમ ૨૫ હેઠળ અરજદારના 'ધર્મનું પ્રકટન કરવાનો અધિકાર' સંબંધિત વિદ્વાન વકીલે કરેલી રજૂઆતનો જવાબ આપ્યો હતો. સામાવાળા નં.૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કલમ ૨૫ ધર્મસ્વાતંત્ર્યનો અધિકાર આપે છે અને તેના શીર્ષકમાંથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે, "અંતઃકરણની સ્વતંત્રતા અને ધર્મનું મુક્ત પ્રકટન, આચરણ અને પ્રસાર". સામાવાળા નં.૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે લોર્ડ સ્વામિનારાયણ 'સંપ્રદાય'ના કોઈપણ સિદ્ધાંતોમાં એવું નિર્ધારિત નથી કે 'જળ ઝીલણી એકાદશી'ના દિવસે નીકળતો સરઘસ, અરજદારે દર્શાવેલા માર્ગ પરથી ગોપીનાથજી દેવ મંદિર પર પરત ન ફરે, તો તે ધર્મના પ્રકટનના અધિકારના ભંગ સમાન ગણાશે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હકીકતમાં સંવિધાનની કલમ ૨૫(૧)ની વિષયવસ્તુના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રદાન કરાયેલ અધિકાર 'જાહેર વ્યવસ્થા', 'નૈતિકતા અને આરોગ્ય' તથા 'આ ભાગની અન્ય જોગવાઈઓ'ને આધીન છે. તેમાં ક્યાંય એવું કહેવાયેલું નથી કે કોઈ વિશિષ્ટ વિધિ, હાલના કેસમાં 'જળ ઝીલણી એકાદશી'ના દિવસે કોઈ ચોક્કસ માર્ગથી કાઢવામાં આવેલા 'સરઘસની પરત ફરત', ને ધર્મના 'સિદ્ધાંતો'ની સમકક્ષ ગણાવી શકાય અને તેનું પાલન ન થવું એ ધર્મનું પ્રકટન, આચરણ અને પ્રસાર કરવાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન ગણાશે. સામાવાળા નં.૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે 'શિક્ષાપત્રી', 'વચનામૃત' અને 'સત્સંગી જીવન' એ 'સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય'ના ભક્તોને જરૂરી માર્ગદર્શન પૂરું પાડતા મૂળભૂત

ગ્રંથો છે. આ પૈકીના કોઈપણ ગ્રંથમાં એવું નિર્ધારિત નથી કે "જળ ઝીલણી એકાદશી"ના દિવસે કાઢવામાં આવતું સરઘસ પ્રશ્નસ્થ માર્ગ પરથી જ ગોપીનાથજી દેવ મંદિરે પરત ફરશે. એટલું સમજાય કે જો અરજદારે ઉઠાવેલો પ્રશ્ન ધર્મના પ્રકટન સાથે સંકળાયેલો હોત અને તે રીતે આચરણ અથવા પ્રકટન કરવાની મંજૂરી આપવામાં ન આવી હોત, તો તે ધર્મનું પ્રકટન કરવાના અધિકારના ભંગ સમાન ગણાઈ શકત. સદભાગ્યે, અહીં એવી સ્થિતિ નથી અને તેથી જ અરજદારનો એવો દાવો કે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના ભક્તોને તેમના ધર્મના પ્રકટનના અધિકારથી વંચિત કરવામાં આવ્યા છે, કોઈ જ ગુણવત્તા ધરાવતો નથી અને તે નામંજૂર થવા પાત્ર છે. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલતે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ધ કમિશનર, હિંદુ રિલિજિયસ એન્ડોમેન્ટ્સ, મદ્રાસ વિ. શ્રી લક્ષ્મીન્દ્ર તીર્થ સ્વામિયાર ઑફ શ્રી શિરુર મઠ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસસી ૨૮૨ માં અહેવાલિત નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૯ માં કરાયેલા અવલોકનો પર આધાર મૂક્યો, જે નીચે મુજબ છે:

> ૧૯. આટલા વ્યાપક શબ્દોમાં રજૂ કરાયેલો દાવો, અમને એમ લાગે છે કે, સમર્થન પામી શકે તેમ નથી. પ્રથમ તો, કોઈ ધર્મનો આવશ્યક ભાગ શું બને છે તે મુખ્યત્વે તે ધર્મનાં સિદ્ધાંતોના સંદર્ભે જ નિર્ધારિત કરવાનું હોય છે. જો હિંદુઓના કોઈ ધાર્મિક પંથના સિદ્ધાંતોમાં એવો નિર્દેશ હોય કે દિવસના નિશ્ચિત સમયમાં મૂર્તિને ભોજનનો નૈવેદ્ય અર્પણ કરવો, વર્ષના

નિશ્ચિત અવધિઓમાં નિશ્ચિત રીતથી આવર્તક વિધિઓ કરવી, અથવા પવિત્ર ગ્રંથોના દૈનિક પાઠ કરવાના રહે, અથવા પવિત્ર અગ્નિમાં આહુતિ આપવાની રહે, તો આ બધી બાબતો ધર્મના ભાગો તરીકે જ માનવામાં આવશે; અને માત્ર એટલા કારણસર કે તેમાં નાણાંનો ખર્ચ થાય છે અથવા પુજારીઓ અને સેવકોની નિમણૂક કરવી પડે છે અથવા બજારમાં વેચી શકાય તેવી ચીજવસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવો પડે છે, તે બાબતોને વેપારી અથવા આર્થિક સ્વરૂપ ધરાવતી ધાર્મિકેતર પ્રવૃત્તિઓ ગણાવી શકાય નહિ; આ બધી ધાર્મિક પ્રથાઓ છે અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૬(બી) ના અર્થમાં ધર્મ સંબંધિત બાબતો તરીકે જ ગણવામાં આવવી જોઈએ. અનુચ્છેદ ૨૫(૨)(એ) જેનું અવલોકન કરે છે તે રાજ્ય દ્વારા ધાર્મિક પ્રથાઓનું, તેવી રીતે જ, નિયમન કરવું નથી, કારણ કે તેમની સ્વતંત્રતા બંધારણ દ્વારા સુરક્ષિત કરવામાં આવી છે, સિવાય કે જ્યારે તે જાહેર વ્યવસ્થા, આરોગ્ય અને નૈતિકતા સામે જાય; પરંતુ તે એવી પ્રવૃત્તિઓનું નિયમન છે, જે સ્વભાવથી આર્થિક, વેપારી અથવા રાજકીય હોય, ભલે તે ધાર્મિક પ્રથાઓ સાથે સંકળાયેલ હોય. આ સંદર્ભમાં અમે અમેરિકન અને ઓસ્ટ્રેલિયન કેટલાક નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ, અને એ બધા “જેહોવાઝ વિટનેસિસ” તરીકે ઓળખાતી ધાર્મિક સંસ્થા સાથે જોડાયેલા કાર્યકર્તાઓ અથવા વ્યક્તિઓની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્‌ભવેલા હતા. ઓસ્ટ્રેલિયા, યુ.એસ.એ. અને અન્ય દેશોમાં ઢીલી રીતે સંગઠિત આ વ્યક્તિઓનો સમૂહ બાઈબલના શાબ્દિક અર્થઘટનને યોગ્ય ધાર્મિક

માન્યતાઓ માટે મૂળભૂત ગણે છે. બાઈબલની સર્વોચ્ચ સત્તા અંગેની આ માન્યતા તેમના ઘણાં રાજકીય વિચારોને રંગ આપે છે. તેઓ રાજા અથવા અન્ય બંધારિત માનવીય સત્તા પ્રત્યે વફાદારીની શપથ લેવા ઈનકાર કરે છે અને રાષ્ટ્રીય ધ્વજને પણ માન આપતા નથી, તેમજ રાષ્ટ્રો વચ્ચેના તમામ યુદ્ધો અને તમામ પ્રકારની યુદ્ધસંબંધિત પ્રવૃત્તિઓની નિંદા કરે છે. ૧૯૪૧ માં ઓસ્ટ્રેલિયામાં નોંધાયેલ “જેહોવાઝ વિટનેસિસ” ની એક કંપનીએ એવી બાબતોનું પ્રચાર અને શિક્ષણ શરૂ કર્યું, જે યુદ્ધપ્રવૃત્તિઓ અને કોમનવેલ્થની રક્ષા માટે હાનિકારક હતી, અને તેમની વિરુદ્ધ રાજ્યના નૅશનલ સિક્યોરિટી રેગ્યુલેશન્સ હેઠળ પગલાં લેવામાં આવ્યા. સરકારની કાર્યવાહીનું કાનૂની માન્યતાપણું વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી દ્વારા પડકારવામાં આવ્યું, અને વડી અદાલતે ઠરાવ્યું કે સરકારની કાર્યવાહી યુક્તિસંગત હતી તથા ઓસ્ટ્રેલિયન બંધારણ હેઠળ ધાર્મિક સ્વતંત્રતા સુરક્ષિત કરતી કલમ ૧૧૬ નું નૅશનલ સિક્યોરિટી રેગ્યુલેશન દ્વારા કોઈ રીતે ઉલ્લંઘન થયું નહોતું – 'વિડે ૬૭ સી.એલ.આર. ૧૬ એટ પી. ૧૨૭(એચ)'. નિઃસંદેહ આ રાજકીય પ્રવૃત્તિઓ હતી, ભલે તે કોઈ વિશિષ્ટ સમુદાય દ્વારા માનવામાં આવતી ધાર્મિક માન્યતામાંથી ઉત્પન્ન થઈ હોય. આવા કેસોમાં, જેમ લેથમ સી.જે. એ સૂચવ્યું હતું, ધર્મની સુરક્ષા માટેની જોગવાઈ કોઈ પરિપૂર્ણ સુરક્ષા નહોતી, જેને બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓથી સ્વતંત્ર રીતે અર્થઘટિત અને લાગુ કરી શકાય. આ વિશેષાધિકારોને રાજ્યના તે અધિકાર સાથે સુસંગત બનાવવાના રહે,

જેના દ્વારા તે શાંતિ, સુરક્ષા અને વ્યવસ્થિત જીવન સુનિશ્ચિત કરવા માટે પોતાની સર્વભૌમ સત્તાનો ઉપયોગ કરે, કારણ કે તે વિના દીવાની સ્વાતંત્ર્ય અંગેની બંધારણીય બાંયધરી ઉપહાસ સમાન બની જાય.

૩૨. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે અરજદારે વિવાદાસ્પદ જમીન માટે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ચુકવવામાં આવેલી બજારકિંમત જ નહીં, પરંતુ તેના કરતાં ત્રણગણી વધુ રકમ જમા કરાવવા આપેલી રજૂઆતનું કોઈ મહત્વ નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે અરજદારે પોતાના નિયંત્રણ હેઠળ આવેલા પરિસરમાં સ્થિત તમામ 'પ્રસાદી વસ્તુઓ' યથાવત્ જાળવી રાખી નથી. એટલું જ નહીં, વિવાદાસ્પદ માર્ગ ઉપર આવેલી સંખ્યાબંધ મિલ્કતો પણ અરજદારે તે મિલ્કતોના કબજેદારોને વેચી નાખી છે. દલીલોની કાર્યવાહી દરમિયાન અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી કિંમતી ત્રણગણી રકમ પણ ચૂકવવાની તૈયારી દર્શાવી હતી. અદાલતે અરજદારની કસોટી કરવી યોગ્ય ગણતાં, અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલને એવી રકમ અરજદાર દ્વારા જમા થાય તેની ખાતરી કરવા કહેવામાં આવ્યું. ઉપરોક્ત આદેશ પસાર કરતી વખતે અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલને સ્પષ્ટપણે જણાવી દેવામાં આવ્યું હતું કે રકમ જમા કરાવવાથી અરજદારના પક્ષે ન તો મુદ્દાની ગુણવત્તા ઝુકશે અને ન તો સમતાના આધારિત હક્કો તેના પક્ષે વળશે, તેમજ અરજદારનો દાવો સ્વીકાર્ય બની જશે તેમ માનવાનું નહીં.

સામાવાળા નં. ૪ તરફના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલની વિનંતિએ, પુનરોચ્ચાર થતો હોવા છતાં, અહીં ફરી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આવી રકમ જમા કરાવવાનો આદેશ માત્ર અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલની સદ્ભાવના કસવા માટે આપવામાં આવ્યો હતો કે 'તેઓ ખરેખર આ રજૂઆત કરવામાં ગંભીર અને નિષ્ઠાવાન છે કે નહીં' અથવા તેઓ આ રજૂઆત સહજ ઢબે કરી રહ્યા છે. ઉક્ત રકમ અંગે આ ચુકાદા અને આદેશના અંતે પૃથક દિશાનિર્દેશો આપવામાં આવે છે.

૩૩. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અરજદાર દ્વારા જોરશોરથી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નગરપાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલ ઠરાવ અતાર્કિક અને મનસ્વી છે અને તેથી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરનાર છે; એવી સ્થિતિમાં, અરજીઓને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ માત્ર અરજીઓ તરીકે નહીં પરંતુ અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ થયેલી અરજીઓ તરીકે સ્વીકારવામાં આવવી જોઈતી હતી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકા દ્વારા પસાર કરાયેલ ઠરાવ અતાર્કિક અને મનસ્વી છે તેવી રજૂઆત જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી તે કોઈપણ ગુણાવલિ વગરની છે અને નામંજૂર કરવા યોગ્ય છે. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ અને ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવોનું સાદું વાચન કરતાં પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે નગરપાલિકાએ અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ દ્વારા આપવામાં આવેલ પોતાના અધિકારક્ષેત્રની અંદર રહી પૂર્ણ

સદ્ભાવથી કાર્ય કર્યું છે. સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓ બારમી અનુસૂચિની પ્રવેશ ૧૩ તથા બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩ડબલ્યુ હેઠળ કલ્પાયેલ પ્રવૃત્તિઓ સમકક્ષ હોય, નગરપાલિકા જાહેર હિત સિદ્ધ કરવાનો દૃષ્ટિકોણ રાખીને કાર્યરત હતી. કોઈ કાર્યને 'મનસ્વી' ગણાવવા માટે, તે કયા રીતે મનસ્વી છે તે દર્શાવવું આવશ્યક બને છે. વર્તમાન કેસમાં અરજી પ્રાપ્ત થતા નગરપાલિકાએ પોતાની સામાન્ય સભામાં સર્વાનુમતે નક્કી કર્યું કે અરજી પર અનુકૂળ રીતે વિચારણા કરવામાં આવે અને તે પહેલાં તેણે નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનો અનુસરો કરવાનો નિર્ણય લીધો; તે અનુસંધાને જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી અને વાંધાઓ આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા, પ્રાપ્ત થયા અને તેમની વિચારણા કરવામાં આવી. વાંધાઓની વિચારણા કરવામાં આવી હતી તે હકીકત એમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જમીનનું અનુદાન કેટલીક શરતોના પાલનને આધીન રાખીને કરવામાં આવ્યું, જેથી નગરપાલિકાને પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓનો યોગ્ય રીતે વિચાર કરવામાં આવે. તેથી, ઠરાવ મનસ્વી છે એવી 'ખાલી દલીલ' ગુણાવલિ વિહોણી હોવાને કારણે સ્વીકાર્ય બની શકતી નથી.

૩૪. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે, વર્તમાન કેસમાં, અરજદારે સામાવાળા નં. ૪ વિરુદ્ધનું પોતાનું અભિયાન ઓછામાં ઓછું દાયકાથી શરૂ કર્યું છે. અરજદારે આ અદાલત સમક્ષ વાદવિવાદના બે ચક્રો પહેલેથી જ પૂર્ણ કર્યા છે અને વર્તમાન પ્રકરણ ત્રીજું ચક્ર છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે

માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી જઈ આવ્યા બાદ અરજદાર પાસે એકમાત્ર કાર્યક્રમ છે, અર્થાત્ શક્ય તેટલા વધુ સમય સુધી અડચણો અને અવરોધો ઉભા કરવામાં આવે અને સામાવાળા નં. ૪ની પ્રવૃત્તિઓમાં વિક્ષેપ પેદા કરીને તેને સ્થગિત રાખવામાં આવે.

૩૫. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ માં, સામાવાળા નં. ૪ વતી શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશી, સુશ્રી વી.ડી. નાણાવટી સાથે હાજર થાય છે. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં. ૩ અને ૪ વતી જે દલીલ કરવામાં આવી છે તે તેઓ પણ સ્વીકારે છે. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તે રજૂઆતો ઉપરાંત તેઓ નીચે મુજબની રજૂઆતો કરવાનું ઇચ્છે છે. અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) માં 'માર્ગનો ઉપયોગ થતો ન હોય અથવા વધારાનો માર્ગ હોય તેવા માર્ગ બાબતે જ માર્ગ બંધ કરવો અથવા બંધ કરી દેવાની કાર્યવાહી થઈ શકે' એવું ક્યાંય કલ્પિત કરવામાં આવ્યું નથી. તેમણે રજૂ કર્યું કે તેમાંના ચોક્કસ શબ્દો આ પ્રમાણે છે, ".. .. કોઈપણ જાહેર માર્ગ બંધ કરવો અથવા અવરોધિત કરવો". અરજદાર તરફથી શીખેલ વકીલે જે રજૂઆત કરી છે તે સ્વીકારવામાં આવે તો તે કલમનું પુનર્લેખન કરવા બરાબર થશે અને 'કોઈપણ' શબ્દના સ્થાને 'ઉપયોગમાં ન હોય એવો/વધારાનો' એવા શબ્દો વાંચવા પડશે. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જ્યારે "કોઈપણ જાહેર માર્ગ" એવા શબ્દો વપરાયા છે, ત્યારે તેનો અનિવાર્ય અર્થ એ થાય છે કે તેમાં જૂનો માર્ગ, નવો માર્ગ, કાર્યરત માર્ગ, અકાર્યરત માર્ગ, ઉપયોગમાં રહેલો માર્ગ, ઉપયોગમાં ન રહેલો માર્ગ અથવા

'વધારાનો' માર્ગ — બધું આવરી લેવાય છે. આ મુદ્દે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ની ભાષા અતિ સ્પષ્ટ છે અને તે માત્ર એક જ અર્થ પ્રગટ કરે છે કે 'કોઈપણ જાહેર માર્ગ બંધ કરવો અથવા અવરોધિત કરવો એ નગરપાલિકાની સત્તામાં આવે છે'. તેમણે રજૂ કર્યું કે તેમને ફરીથી આ બાબત દોહરાવવાની જરૂર નથી કે, 'કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ રાજ્ય સરકારની મંજૂરી મેળવવાનો પ્રશ્ન માત્ર ત્યારે જ ઊભો થાય છે જ્યારે નગરપાલિકાએ આવી જમીન "ભાડે આપવાની અથવા વેચવાની" હોય'. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકા કાયદામાં તે માટે નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરીને હંમેશા કોઈપણ જાહેર માર્ગ બંધ કરી શકે છે. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જ્યારે "આ જમીન કોઈ જાહેર માર્ગ માટે અથવા આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી છે કે નહીં" તે પ્રશ્ન પર કોઈ અલગ/વિશિષ્ટ નિર્ણય નોંધાયેલો ન હોય, ત્યારે નગરપાલિકાના ઠરાવને સંપૂર્ણરૂપે વાંચવાનો હોય છે અને એવું વાંચવામાં આવે તો સ્પષ્ટ થાય છે કે 'નગરપાલિકાનો અભિપ્રાય એવો હતો કે જમીન જાહેર માર્ગ તરીકે જરૂરી નહોતી અથવા આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી નહોતી'. એકવાર એવું વાંચી લેવામાં આવે, ત્યારબાદ વિવાદનો અંત આવી જવો જોઈએ. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ની કસોટી પર નગરપાલિકાની કાર્યવાહીનું પરીક્ષણ કરવાના મુદ્દે અન્ય શીખેલ વકીલોએ કરેલી રજૂઆતોને પણ તેઓ સ્વીકારે છે. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર તરફના શીખેલ વકીલે જે રીતે ચોક્કસ નિષ્કર્ષ સુધી પહોંચવા માટેનો અનુક્રમ સૂચવ્યો છે તે 'ફરજિયાત' નથી. દરેક કેસમાં નગરપાલિકાએ પહેલાં

માર્ગ બંધ કરવાની જરૂર છે એવો નિર્ણય નોંધવો જ પડે, ત્યારબાદ એ માર્ગ કોઈ જાહેર માર્ગ માટે અથવા આ અધિનિયમના કોઈ હેતુ માટે જરૂરી નથી એવો નિર્ણય લેવો જ પડે, અને પછી નગરપાલિકા આ જમીન ભાડે આપવા અથવા વેચવા ઇચ્છે છે એવો નિર્ણય લેવો જ પડે — એવું નથી. શક્ય છે, જેમ કે આ કેસમાં થયું છે, કે નગરપાલિકા દ્વારા એક જ સંકલિત પ્રક્રિયા હાથ ધરવામાં આવી હોય. વર્તમાન કેસમાં, સામાવાળા નં. ૪ પાસેથી અરજી પ્રાપ્ત થતા, નગરપાલિકાએ સામાવાળા નં. ૪ ની 'વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ' માટે વિવાદિત જમીન આપવાના હેતુસર માર્ગ બંધ કરવો યોગ્ય ગણ્યો, તેથી નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરીને તે માટે ઠરાવ કર્યો અને પરિણામે વાંધાઓ મંગાવતા જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરી અને તે વાંધાઓ વિચાર્યા બાદ સામાવાળા નં. ૪ ને જમીન ફાળવતા પહેલાં કેટલીક શરતો નક્કી કરી. આ બધી બાબતોને એકત્રિત રીતે જોતા, સામાવાળા નં. ૪ ને જમીન વેચવાનો ઠરાવ પસાર કરવામાં નગરપાલિકાએ કોઈ ભૂલ કરી છે એમ કહી શકાય નહીં. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે, પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, કલમમાં તથા તે જ રીતે પ્રોવિઝોમાં વપરાયેલા ઉપયોગમાં રહેલા અથવા ઉપયોગમાં ન રહેલા માર્ગ શબ્દપ્રયોગના પ્રભાવનું નિદર્શન કર્યું. ત્યારબાદ શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જો કલમમાં અથવા પ્રોવિઝોમાં 'કોઈપણ' ના સ્થાને 'ઉપયોગમાં ન રહેલો/વધારાનો' એવા શબ્દો વાંચવામાં આવે, તો તે સ્વીકાર્ય એવો અર્થ પ્રગટ કરતું નથી.

૩૬. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ માં સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) ના સાદા વાંચનથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ કલમ પાલિકાને નિર્વિવાદ અને સંપૂર્ણ સત્તા પ્રદાન કરે છે અને તે સત્તા મર્યાદિત કે પરિબદ્ધ નથી. વિધાનમંડળે પ્રાવધાન હેઠળ અનુસરવાની પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે ઉપરોક્ત નિર્વિવાદ કાનૂની જોગવાઈના પ્રકાશમાં અદાલત માટે જે બાબત પરીક્ષણાર્થે ખુલ્લી રહે છે તે એ છે કે પાલિકાના આવા કૃત્યને 'વાજબીપણું' ના કસોટીપથ્થર પર તપાસવામાં આવે. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે જ્યારે કોઈ જાહેર રસ્તો બંધ કરવામાં આવે અથવા ઉપયોગથી બહાર મૂકવામાં આવે, ત્યારે જોવું પડે કે તે એવું હેતુ સાધવા માટે કરવામાં આવ્યું છે કે જેને 'જાહેર હેતુ' કહી શકાય કે નહીં. જો હેતુ ખાનગી હેતુનો રંગ અને સ્વરૂપ ધરાવતો હોય, તો એવું કૃત્ય કાનૂનીતા અને માન્યતાની કસોટી પર ટકી ન શકે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે હાલના કેસમાં તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ ની અરજીથી આ બાબત સ્પષ્ટ થાય છે, જેનો પાલિકાના તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ ના ઠરાવ નં. ૯૪/ ૧૭ માં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ અને નોંધ કરવામાં આવી છે અને જેનો કોઈ આવરણ વિના પાલિકાના તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ ના ઠરાવ નં. ૧૩૭(૨૧) માં પણ ઉલ્લેખ થયો છે. તેમાં ઉલ્લેખિત છે કે જમીન સામાવાળા નં. ૪ ને 'તેની વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ' માટે આપવામાં આવે છે, જે નિશ્ચિતપણે 'તેના વિકાસ' સાથે સમીકૃત કરી શકાય તેવી નથી. સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીઓની સામગ્રીના સ્વરૂપે

આવી વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ અભિલેખ પર છે અને કોઈપણ કસોટીથી જોવામાં આવે તો આ વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ 'જાહેર હેતુ' ની કસોટીને પૂર્ણ કરે છે. ભારતના બંધારણની દ્વાદશ અનુસૂચિની પ્રવેશ ૧૩ મુજબ સ્વશાસનની સંસ્થા તરીકે પાલિકાને સંસ્કૃતિનો વિકાસ કરવા, શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવા અને સૌંદર્યલક્ષી પાસાઓને પ્રોત્સાહન આપવા ફરજિયાત બનાવવામાં આવી છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે તેઓ સામાવાળા નં. ૪ સંસ્થાની કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓનું પુનરાવર્તન કરશે નહીં, પરંતુ તે પ્રવૃત્તિઓનો સમીક્ષાત્મક વિચાર કરતાં કોઈપણ વ્યક્તિ માટે એવું કહેવું શક્ય નહીં બને કે સામાવાળા નં. ૪ ની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાંથી એક પણ એવી પ્રવૃત્તિ છે જે જાહેર હેતુની કસોટીને પૂર્ણ કરતી નથી. ઉદાહરણરૂપે, વોટરશેડ, ચેક-ડેમનું નિર્માણ, તળાવો અને ચેક-ડેમોની મરામત, નવા તળાવોનું નિર્માણ, સાક્ષરતા અભિયાન, વૃક્ષારોપણ, વગેરે. તે કારણસર સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા હાથ ધરાતી કોઈપણ પ્રવૃત્તિને માત્ર કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિને જ લાભ આપતી પ્રવૃત્તિ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. તે સમગ્ર સમાજ માટે અભિપ્રેત છે અને સમાજના દરેક સભ્યને આ પ્રવૃત્તિઓથી લાભ થાય છે. પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વિવિધ વડી અદાલતો તથા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો હતો. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે અદાલતે પ્રશ્નાસ્પદ જાહેર રસ્તાઓમાં અરજદાર જે અધિકારનો દાવો કરવા માંગે છે તેના ચોક્કસ સ્વરૂપનો વિચાર કરવો આવશ્યક છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન

વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે આ સંદર્ભે સી. ફિલિપ વિ. ત્રાવણકોર–કોચિન રાજ્ય અને અન્યના પ્રકરણમાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ ત્રાવણકોર – કોચિન ૨૭૪ માં અહેવાલિત છે, તેમાં ત્રાવણકોર – કોચિન વડી અદાલતના વિદ્ધાન ન્યાયાધીશે કરેલ અવલોકનો સંબંધિત રહેશે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૮ નો ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં વિદ્ધાન ન્યાયાધીશે મોતીલાલ વિ. ગવર્નમેન્ટ ઓફ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. ના પ્રકરણમાં અલાહાબાદ વડી અદાલતના ચુકાદાને ઉદ્ધૃત કર્યો છે, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ અલાહાબાદ ૨૫૭ માં અહેવાલિત છે. અવલોકનો આ મુજબ છે:

> જાહેર માર્ગના અધિકારનો અર્થ માત્ર આવાગમન કરવાનો અને પુનઃ આવાગમન કરવાનો જ છે, તે સર્વવિદિત છે. એવો અધિકાર સમર્પણના સમયે મર્યાદિત કરી શકાય છે અને અધિકાર મર્યાદિત છે કે નહીં તે સામાન્ય રીતે ઉપયોગના સ્વરૂપ પરથી સ્થાપિત થાય છે. સામાન્ય અનુમાન એવું છે કે માર્ગને જાહેર માર્ગ તરીકે સામાન્ય અને યુક્તિસંગત ઉપયોગ માટે સમર્પિત કરવામાં આવ્યો છે.

વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે નીચે મુજબના અવલોકનોનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો:

> “આ બાબતમાં કોઈ શંકા રહી શકતી નથી કે, જ્યાં સુધી માર્ગ જાહેર માર્ગ તરીકે અસ્તિત્વમાં છે, ત્યાં સુધી સામાન્ય જનતાને તેનો ઉપયોગ તમામ કાયદેસર હેતુઓ માટે કરવાનો અધિકાર રહેશે, શરતે કે તે તેનો ઉપયોગ

કરતા અન્ય વ્યક્તિઓને અસુવિંધા અથવા ઉપદ્રવ ન પહો ચાડે. તેમના લોર્ડશીપે વધુમાં નિર્દેશ કર્યો છે (ઉપરોક્ત અહેવાલના પાનું ૨૬૮ મુજબ) કે જાહેર માર્ગનો ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર એવો અધિકાર છે, જે વ્યક્તિને જનતાના અન્ય સભ્યોની સાથે જનતાના સભ્ય તરીકે પ્રાપ્ત હોય છે, અને તેનો ઉપયોગ કરવા સંબંધે તેને જે કોઈ વ્યક્તિગત અધિકારો હોય છે, તે માત્ર આવા સભ્ય તરીકે જ હોય છે. એવી સ્થિતિમાં, આ અધિકાર હંમેશાં એવા વાજબી પ્રતિબંધો અથવા નિયમનોના આધિન કાર્યાન્વિત કરી શકાય એવો માનવામાં આવ્યો છે, જે ક્યારેક પ્રતિબંધ સમાન પણ બની શકે, જો તે જાહેર હિતમાં લાદવા જરૂરી હોય. બધા સભ્ય દેશોમાં આ અધિકાર અતિ પ્રાચીન સમયથી નિયમનોના આધિન રહ્યો છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પરિછેદ ૧૦ માં વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે કરેલાં અવલોકનો એવા છે, જે વર્તમાન મામલાના તથ્યો પર સીધી અસર કરે છે, જે નીચે મુજબ છે:

"૧૦. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે જાહેર માર્ગના ઉપયોગને રાજ્ય દ્વારા નિયમિત કરી શકાય છે અને તે હેતુસર વાજબી પ્રતિબંધો લાદી શકાય છે. વાજબી પ્રતિબંધો કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં ઉપયોગ પર સંપૂર્ણ મનાઈ અથવા અવરોધ સમાન પણ થઈ શકે છે. અદાલતે ફક્ત એટલું જ જોવાનું છે કે તે

સામાન્ય જનહિતમાં હતું કે નહીં. વર્તમાન મામલામાં, રાજ્યએ ત્રિવેન્દ્રમ સ્થિત વુમન્સ કોલેજને લાગતી કેટલીક જમીનો ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓ માટે વિદ્યાર્થીનિવાસ શરૂ કરવાનો હેતુ રાખીને હસ્તગત કરી હતી. વુમન્સ કોલેજ સામાન્ય જનહિતમાં સ્થાપિત એક જાહેર સંસ્થા છે. ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓને આવાસ ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે કોલેજનું વિદ્યાર્થીનિવાસ શરૂ કરવું આવશ્યક હતું અને વિદ્યાર્થીનિવાસનો કાર્યક્ષમ તથા સુરક્ષિત ઉપયોગ થઈ શકે તે માટે સત્તાવાળાઓએ વિદ્યાર્થીનિવાસ અને કોલેજ વચ્ચે આવેલો આ માર્ગ બંધ કરવો જરૂરી હોવાનું માન્યું. આ રાજ્ય દ્વારા વપરાયેલ વિવેકાધિકાર છે અને તેવો વિષય નથી જેને અરજદાર દ્વારા પડકારવામાં આવી શકે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૩૭. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉપરોક્ત નિરીક્ષણોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અરજદાર દ્વારા પ્રતિપાદિત અધિકારો માત્ર ત્યાં સુધી જ અસ્તિત્વમાં રહે છે જ્યાં સુધી રસ્તો અસ્તિત્વમાં રહે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જ્યારે મ્યુનિસિપાલિટી — સ્વશાસનની સંસ્થા — એ મત ધરાવે છે કે જમીન જાહેર હિત માટે આવશ્યક છે, ત્યારે માત્ર એટલા હેતુસર કે અરજદારને અવરજવર કરવાનો પોતાનો અધિકાર વાપરી શકે તે માટે જ રસ્તો જાળવી રાખવામાં આવે છે, એવું અરજદાર દલીલ કરી શકતો નથી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સ્વશાસનની સંસ્થા તરીકે મ્યુનિસિપાલિટી એ નક્કી કરવા માટે શ્રેષ્ઠ સત્તાધિકારી (એકમ) છે કે

અરજદારનો વ્યક્તિગત અધિકાર (તે માટે, કદાચ તે એક જ વ્યક્તિનો અધિકાર ન પણ હોય, પરંતુ પોતપોતાના વ્યક્તિગત અધિકારો ધરાવતા વ્યક્તિઓના સમૂહનો અધિકાર હોઈ શકે) કે જાહેર હિત, તેમાં કયાને પ્રાથમિકતા આપવી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વર્તમાન કેસમાં મ્યુનિસિપાલિટીએ રસ્તો બંધ કરવા/ચાલુ ન રાખવા અંગે સર્વાનુમતે નિર્ણય કર્યો હતો અને તે માટે જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરીને વાંધાઓ આમંત્રિત કર્યા હતા અને જનસભ્યોથી પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓ ધ્યાનમાં લીધા પછી તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ નો ઠરાવ પસાર કર્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જ્યારે મ્યુનિસિપાલિટીની આવી કોઈ કાર્યવાહી અદાલતના વિચારાધીન બને, ત્યારે અદાલતે તે કાર્યવાહીને યુક્તિસંગતતાની કસોટી પર પરખવી જોઈએ અને કાર્યવાહી દુર્ભાવનાપૂર્ણ છે કે અતિશય અયોગ્ય છે તે નિશ્ચિત કરવું જોઈએ. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સુધારાને આધીન કહી શકાય કે તેમને અરજીમાં દુર્ભાવના અંગેના કોઈ આક્ષેપો દેખાયા નથી. તેવી સ્થિતિમાં, મ્યુનિસિપાલિટીની કાર્યવાહી આ અદાલત દ્વારા યથાવત્ રાખવાની છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજીમાં (વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬) આધાર (એન) માં વપરાયેલ એકમાત્ર અભિવ્યક્તિ એવી છે કે, “અતએવ, સ્પષ્ટપણે એવું જણાય છે કે બધા નિર્ણયો રાજકીય પ્રેરણાથી પ્રભાવિત છે.” વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ માં પણ એ જ વાક્યપ્રયોગ વપરાયો છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદારે ઉપરોક્ત આક્ષેપ કોઈ આધાર વિના કર્યો છે. આવા

ગંભીર આક્ષેપને આધાર આપવા માટે અરજદાર પાસે કોઈ સામગ્રી નથી, અને તેથી જ તે મ્યુનિસિપાલિટીની કાર્યવાહી રાજકીય પ્રેરિત છે એવા આ નિરાધાર આક્ષેપના સમર્થનમાં કોઈ કારણ આપી શકતો નથી. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર થયા હતા, તે નોંધપાત્ર દસ્તાવેજી હકીકત છે.

૩૮. સામાવાળા નં. ૪ તરફના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે નગરપાલિકાનો તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫નો ઠરાવ અધિનિયમની કલમ ૫૮ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. કલેક્ટરે અપીલનું સાવધાનીપૂર્વક પરીક્ષણ કર્યા બાદ તા. ૨૬.૧૦.૨૦૦૫ના આદેશથી તે જ નકારી કાઢી હતી. વધુમાં, આ અદાલતે સરકારને ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૬૧ હેઠળ બાબત પર વિચાર કરવા જણાવતો આદેશ કર્યા અનુસંધાને, સરકારે પોતાના તા. ૨૭.૦૬.૨૦૦૬ના આદેશથી અરજદારે ઉઠાવેલ દલીલોમાં કોઈ તત્ત્વ નથી એમ નોંધ્યું હતું. સામાવાળા નં. ૪ તરફના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આથી વિવાદનો અંત આવી જવો જોઇતો હતો અને અરજદારે એ સ્વીકારી લેવું જોઇતું હતું કે અરજદારે ઉઠાવેલ કોઈપણ આધારો પરથી નગરપાલિકાની કાર્યવાહી દૂષિત ઠરતી નથી. સામાવાળા નં. ૪ તરફના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ત્યારબાદ રજૂ કર્યું કે દલીલખાતર એમ માનીએ કે 'સરઘસ કાઢવું, જનસામાન્યના સભ્ય તરીકે અરજદારનો અધિકાર છે', તો પણ એવો અધિકાર સી. ફિલિપ (ઉપરોક્ત)ના નિર્ણયમાં નિરીક્ષિત મુજબ હંમેશા કેટલીક મર્યાદાઓને આધિન રહી શકે છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે

હકીકતમાં, ધાર્મિક સરઘસ કાઢવાના અરજદારના અધિકારને કોઈ ભંગ પડ્યો નથી, કારણ કે નગરપાલિકાએ એટલી કાળજી લીધી છે કે સરઘસ કાઢવા માટે પૂરતી પહોળાઈનો માર્ગ ઉપલબ્ધ રહે. સામાવાળા નં. ૪એ સંમતિ દર્શાવી નવી માર્ગવ્યવસ્થા પણ ઉપલબ્ધ કરાવી છે. વધુમાં, ગઢડી દરવાજો પણ તેની ઐતિહાસિક કિંમતને ધ્યાનમાં રાખીને જેમનો તેમ જાળવી રાખવામાં આવ્યો છે. આમ, ધાર્મિક સરઘસ કાઢવાનો અધિકાર કોઈ રીતે અવરોધિત થતો નથી. સામાવાળા નં. ૪ તરફના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે એવો અહેવાલ પણ છે કે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવેલ નવા માર્ગને ધ્યાનમાં લેતાં ધાર્મિક સરઘસ કાઢવામાં આવે ત્યારે વાહનવ્યવહારના ભીડભાડને કારણે કોઈ અસુવિધા કે મુશ્કેલી ઊભી થશે નહીં.

૩૯. સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે જો આ મુદ્દાનું કાળજીપૂર્વક પરીક્ષણ કરવામાં આવે, તો અરજદાર દ્વારા દાવો કરાયેલ હક "ખાનગી હક" છે, જેને "જનતાના હક" સમક્ષ પછાત જવું પડે. સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વાસ્તવમાં અરજદારે માર્ગની "પ્રસાદી માર્ગ" તરીકેની સ્થિતિ અને અનાદિકાળથી તે માર્ગના ઉપયોગ બાબતે માત્ર નિરાધાર દાવાઓ જ કર્યા છે. હકીકતમાં, અરજદાર પોતે જ પ્રકાશિત કરેલા લોર્ડ સ્વામિનારાયણ તથા તેઓ ગઢડા ખાતે હતા ત્યારે તેમની પ્રવૃત્તિઓ સંબંધિત સાહિત્યમાંથી એ સ્થાપિત કરવામાં સક્ષમ નથી કે વિવાદિત માર્ગ "પ્રસાદી માર્ગ" છે. તેવી જ રીતે, અરજદાર નોંધ પર એવું કોઈ વિશ્વસનીય સામગ્રી

મૂકવામાં પણ સક્ષમ નથી કે જે દર્શાવે કે વિવાદિત માર્ગનો ઉપયોગ 'જળ ઝીલણી' યાત્રાના 'પરત ફરવા' માટે થતો હતો. સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કાયદાનો સ્થાપિત સિદ્ધાંત એવો છે કે જ્યારે કોઈ હકનો દાવો કરવામાં આવે, ત્યારે સક્ષમ અદાલત પાસેથી ઘોષણા મેળવવા માટે તે દાવાને નિશ્ચિત દસ્તાવેજી સામગ્રીનો આધાર આવશ્યક છે. હાલના મામલે, અરજદારના પક્ષમાં ઘોષણા મેળવવા માટે આવી કોઈ નિશ્ચિત દસ્તાવેજી સામગ્રી ઉપલબ્ધ નથી. હાથવગા કેસમાં, અરજદારના દાવાની પ્રાથમિક રીતે પાલિકા દ્વારા અને ત્યારબાદ આગળના તબક્કાઓએ સરકાર દ્વારા પણ તપાસ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેમણે અરજદારના દાવામાં કોઈ સાર નથી એવું જણાયું. અહીં ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે કે જે આક્ષેપો ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય હતા, તેમનો વિચાર પાલિકા દ્વારા તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવ પસાર કરતી વખતે કરવામાં આવ્યો હતો. સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ રજૂઆત અગાઉ કરાયેલ રજૂઆતોને અસ્પર્શ રાખીને કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે દલીલના હિતાર્થે એવું માની લેવાય કે અરજદારને કોઈ હક હતો, તો પણ એવો હક જાહેર હક સમક્ષ પછાત જવો જરૂરી છે. હાલના કેસમાં, પાલિકાએ તમામ સંબંધિત હકીકતોનું કાળજીપૂર્વક વિવેચન કર્યા બાદ સામાવાળા નં.૪ની 'વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ' માટે જમીન ફાળવવી યોગ્ય ગણાવી, જેને "જાહેર હેતુ" સમકક્ષ માનવામાં આવે છે અને તેથી, આ અરજી નિષ્ફળ જવી જોઈએ અને અરજદારે કરેલો દાવો નકારવામાં આવવો જોઈએ.

૪૦. જ્યાં સુધી લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮ નો સંબંધ છે, તે આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ માં તા. ૨૧મી, ૨૨મી અને ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૦૮ ના રોજ આપેલા ચૂકાદા અને આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોર, વિદ્વાન વકીલ શ્રી બી.એમ. માંગુકિયા સાથે હાજર રહી, તેમણે રજૂ કર્યું કે જે ઘટનાઓ બની છે તે ધ્યાનમાં લેતા, લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮ ની સુનાવણી કરવાની બદલે, જો આ અદાલત દ્વારા વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ ની સુનાવણી કરવામાં આવે તો તે યોગ્ય રહેશે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોર અને વિદ્વાન વકીલ શ્રી બી.એમ. માંગુકિયાની વિનંતી પર, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ ને વિચારણા માટે હાથ ધરવામાં આવે છે અને તેની સુનાવણી કરવામાં આવે છે, જેના માટે સામાવાળા નં. ૩ અને ૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલો તથા રાજ્ય તરફથી હાજર વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલને કોઈ વાંધો નથી.

૪૧. ઈ.સ. ૨૦૦૭ ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ અંગે સંક્ષિપ્તમાં જણાવવું હોય તો એવું કહી શકાય કે ઇ.સ. ૨૦૦૭ ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ગોપીનાથજી દેવ મંદિર ટ્રસ્ટે તેના ચેરમેન મારફતે તથા એક હરજીભાઈ નાનજીભાઈ ભીમાણીએ પણ, ભાવનગરના કલેક્ટરે તા. ૨૩.૦૭.૨૦૦૭ના પસાર કરેલા આદેશ અને ગુજરાત સરકારે તા. ૨૯.૦૧.૨૦૦૭ના પસાર કરેલા

આદેશને પડકારતા દાખલ કરી હતી. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી મંગુકિયાએ ઉગ્રપણે રજૂઆત કરી હતી કે, 'અરજદાર–ટ્રસ્ટ બંને છેડેથી કપાઈ ગયું છે'. તેમની ઉપરોક્ત રજૂઆતનું, કે અરજદાર–ટ્રસ્ટ બંને છેડેથી કપાઈ ગયું છે, વિશદીકરણ કરતાં અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે જ્યારે અરજદારોએ પાલિકાએ તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ અને ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના પસાર કરેલા ઠરાવો પડકાર્યા, ત્યારે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશથી અરજી એ આધાર પર નામંજૂર કરી કે, 'અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ મંજૂરી આપવાની વેળાએ રાજ્ય સરકાર આ મુદ્દાનો વિચાર કરશે'. તે જ રીતે, ઇ.સ. ૨૦૦૬ ની વિશેષ દીવાની અરજીઓ નં. ૧૪૫૧૭ અને ૧૫૪૬૦ માં અરજદારોને એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે જમીનની 'માલિકી' અંગેનો પ્રશ્ન, જે અંગે અરજદારો દાવો કરતા હતા કે તે જિલ્લા પંચાયતની છે, તેનો વિચાર સરકાર અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ મંજૂરી આપવાનો પ્રશ્ન વિચારતી વખતે કરશે. સરકારે અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓના પ્રકાશમાં આ પ્રશ્નોનો અરજદારોને સંતોષ થાય તે રીતે વિચાર કર્યો ન હતો અને તેથી હાલની અરજી, એટલે કે ઇ.સ. ૨૦૦૭ ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેને વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તા. ૨૧મી, ૨૨મી અને ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૦૮ના ચુકાદા અને આદેશથી એ આધાર પર નામંજૂર કરી કે પાલિકાએ પસાર કરેલા ઠરાવો (તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ અને ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના) માન્ય ઠરાવવામાં આવ્યા હોવાથી, 'ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળની મંજૂરી/મંજૂરીપત્ર આપવું માત્ર

ઔપચારિકતા છે અને તેથી અરજદારોને કોઈ રાહત આપી શકાતી નથી'. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ અદાલતના ઉપરોક્ત બે ચુકાદાઓ અને આદેશોનું એકંદર પરિણામ એ છે કે અરજદારોને કોઈ ઉપચાર ઉપલબ્ધ રહ્યો નથી. તેથી હવે, જ્યારે આખો મામલો આ અદાલત સમક્ષ વિસ્તૃતરૂપે ખુલ્લો છે, ત્યારે અદાલતે સમગ્ર મામલાનો, એટલે કે પાલિકાએ પસાર કરેલા ઠરાવોની કાનૂનીતા અને માન્યતા તેમજ અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ મંજૂરી/પરવાનગી આપવાના પાસાંનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે સત્તાધિકારીઓ જે કરવાનું ઇચ્છે છે તે કાયદાની દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણપણે અગ્રાહ્ય છે. તેનો અર્થ સમજાવતા અપીલકર્તાઓ–મૂળ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે પાલિકાના ઠરાવમાં જે 'અછત' છે તે કલેક્ટર અને રાજ્ય સરકારના આદેશમાં સમાવવામાં આવેલી સ્પષ્ટીકરણરૂપ નોંધ દ્વારા પૂરી કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ કાયદામાં તે માન્ય નથી. પાલિકાનો ઠરાવ પોતાનાં જ બળ પર ઊભો રહેવાનો હોય છે અને તેને કલેક્ટરના આદેશ કે સરકારના આદેશમાંથી આધાર મળી શકતો નથી. અપીલકર્તાઓ–મૂળ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ કેસમાં અગત્યની અને નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી, પાલિકાએ પ્રશ્નાધીન ઠરાવો પસાર કર્યા તે સમયે (ઠરાવ નં. ૯૪/ ૧૭ તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ અને ઠરાવ નં. ૧૩૭/ ૨૧ તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫) ક્યારેય પાલિકા સમક્ષ મૂકવામાં આવી નહોતી. તેથી, તે સામગ્રીનો આ ઠરાવોની

કાનૂનીતા અને માન્યતા નક્કી કરતી વખતે વિચાર થઈ શકતો નથી. આ સંદર્ભમાં અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે કલેક્ટરે તા. ૨૬.૧૦.૨૦૦૫ના પસાર કરેલો આદેશ સંપૂર્ણ વાંચ્યો અને તેમ જ સરકારે તા. ૨૬.૧૦.૨૦૦૫ના પસાર કરેલો આદેશ પણ વાંચ્યો. કલેક્ટરના આદેશના પરિછેદ ૭ તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોરતાં અપીલકર્તાઓ–મૂળ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે કલેક્ટરે તેમાં નોંધ્યું છે કે, 'વિરોધ પક્ષકારો અરજદારોના આ દાવાનું સમર્થન કરે છે કે જાહેર રસ્તાઓ ૨૦૦ વર્ષથી વધુ જૂના છે'. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલની આ રજૂઆત એક સરળ કારણસર સ્વીકારી શકાય તેવી નથી કે અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ ઇચ્છતા હતા કે આ અદાલત તે બે પંક્તિઓનો સંદર્ભ વિના વાંચન કરે. તે પંક્તિઓનો અર્થ માત્ર વિરોધ પક્ષકારોની તરફથી કરવામાં આવેલી બાકીની રજૂઆતોના પ્રકાશમાં જ સમજાવી શકાય. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલે કલેક્ટરના આદેશના પરિછેદ ૧૫ તરફ પણ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદારોએ કલેક્ટર સમક્ષ ઉઠાવેલા તર્કો આ પરિછેદમાં દર્શાવાયેલા છે અને કલેક્ટરે તેના આદેશમાં તે તર્કો પર વિચાર કર્યો નથી. ઉદાહરણરૂપે તેમણે રજૂ કર્યું કે, 'કલેક્ટર સમક્ષ એવો તર્ક કરવામાં આવ્યો હતો કે વૈકલ્પિક રસ્તાઓ છે એવું અંતર્નિહિત રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું છે, પરંતુ તે વૈકલ્પિક રસ્તાઓની કોઈ વિગતો આપવામાં આવી નથી'. તે જ રીતે, 'રસ્તાઓના "ઉપયોગ ન થવા" અંગે કોઈ નિર્ણય લેવાયો નથી અને પ્રશ્નાધીન રસ્તાઓ સંપૂર્ણપણે નિરર્થક અને બિનઉપયોગી છે એવું ક્યાંય જણાવાયું નથી'. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન

વકીલે રજૂ કર્યું કે આમ અરજદારના તર્કો કલેક્ટર દ્વારા અનુલક્ષિત જ રહ્યા. અંતમાં, પરંતુ ઓછું અગત્યનું નહીં, અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે, 'રસ્તાઓ બાબતે અરજદારના કેસનું ખંડન કરતું કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવું કલેક્ટર સમક્ષ ક્યારેય રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું'; એવી સ્થિતિમાં, કલેક્ટરે અરજદારોના તર્કો અને તેમના કેસને સંપૂર્ણ સત્ય માનીને મામલો નક્કી કરવો જોઈતો હતો.

૪૨. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે ત્યારબાદ કલેક્ટરના આદેશના પરા ૧૭ તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું, જેમાં કલેક્ટરે અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા અન્ય વાંધાઓનો ઉલ્લેખ નોંધ્યો છે. પરા ૧૭ માં દર્શાવાયેલ વાંધાઓ પૈકીનો એક એવો છે કે, 'અરજદારોનો એવો કેસ છે કે પ્રશ્નાધીન રસ્તાઓ આજદિન સુધી કાર્યરત છે અને ગઢડા શહેરના લોકો તેમજ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સંતો આ રસ્તાઓનો ઉપયોગ કરે છે અને ભલે આ રસ્તાઓનો ઉપયોગ ન થતો હોય, તેમ છતાં કાયદાની જોગવાઈઓ મુજબ તે કોઈને આપવામાં આવી શકતા નથી'.

૪૩. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોરે તા. ૨૭.૦૬.૨૦૦૬ના સરકારના આદેશ, તા. ૨૬.૧૦.૨૦૦૫ના કલેક્ટરના આદેશ, ત્યારપછીનો તા. ૨૦.૦૨.૨૦૦૭નો કલેક્ટરનો આદેશ અને તા. ૦૨.૦૩.૨૦૦૭ના સરકાર દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશને પડકાર્યો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે જોરપૂર્વક રજૂ કર્યું કે, જો

કે આ અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ આ અદાલત સમક્ષ વાંચવામાં આવી છે અને પુનઃ વાંચવામાં આવી છે, તેમ છતાં તેઓ અધિનિયમની કલમ ૧૪૬નો વધુ એક પાસો વાંચવા અને તે તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોરવા ઇચ્છે છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, અધિનિંયમની કલમ ૧૪૬નો પ્રાર ભિક ભાગ ખરેખર જાહેર માર્ગોના સંદર્ભમાં નગરપાલિકાની સત્તાનો ઉલ્લેખ કરે છે. કોઈપણ જાહેર માર્ગને બંધ કરવા અથવા તેનો ઉપયોગ બંધ કરાવવા અંગે નગરપાલિકાની સત્તાનો વિશિષ્ટ ઉલ્લેખ તેમાં છે. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, પરંતુ ત્યારબાદ, એ જ કલમમાં 'ઉક્ત માર્ગ'નો ઉલ્લેખ 'જમીન' તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. કલમનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:–

> .. .. અને કલમ ૬૫ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈને આધીન રહીને એવી કોઈપણ જમીન ભાડે આપવી અથવા વેચવી, ...

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોરે રજૂ કર્યું કે જ્યારે કોઈ માર્ગ કાયદેસર રીતે બંધ કરવામાં આવે અથવા અવરોધી દેવામાં આવે, ત્યારે તે 'માર્ગ' તરીકેનું પોતાનું સ્વરૂપ ગુમાવે છે. એકવાર કોઈ માર્ગ કાયદેસર રીતે બંધ કરવામાં આવે અથવા અવરોધી દેવામાં આવે, ત્યારબાદ તે જમીનનો એક ભાગ બની જાય છે. 'માર્ગ' એ 'જમીન' નામધારી સ્વરૂપ ધારણ કરે ત્યારબાદ જ પાલિકા તેને ભાડે આપી શકે અથવા વેચી શકે. આ સંદર્ભમાં વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું. વિદ્વાન

વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હકીકતમાં, આ અદાલતે સરકાર દ્વારા આ અદાલતે તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશમાં (વિશેષ સિવિલ અરજીઓ નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ અને ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬માં) આપેલા નિર્દેશોનું પાલન ન કરવામાં આવેલ હોવાથી સરકાર પ્રત્યે અત્યંત કડક વલણ અપનાવવું જોઈએ. આ સંદર્ભમાં તેમણે ચુકાદાના સંબંધિત ભાગ તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું, જે નીચે મુજબ છે:

> “૨૨. .. .. કોઈ પૂરતી સામગ્રીના અભાવે, આ તબક્કે બાબતને તે જ સ્થિતિએ રાખવી યોગ્ય છે એવું હું માનું છું અને યોગ્ય તબક્કે તથા યોગ્ય સમયે જે સત્તાધિકારી દ્વારા વિવેક તથા પ્રજ્ઞાનો ઉપયોગ થવાનો હોય તે તેના ઉપર છોડું છું. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે અધિનિયમની કલમ ૬૫ હેઠળ પરવાનગી મંજૂર કરવાની બાબત વિચારતી વખતે, દર વર્ષે એક અથવા બે વખત સમૈયા/ સરઘસ કાઢવાનું હોય તે અવધિ દરમ્યાન અથવા જળ ઝીલણીનો સમારોહ કરવામાં આવવાનો હોય તે અવધિ દરમ્યાન વાહનવ્યવહારના નિયંત્રણના પાસાઓની સત્તાધિકારીએ તપાસ કરવી રહેશે. હાલનો માર્ગ પૂરતો હોય તો શરત મૂકવાની જરૂર ન પણ પડે. જો તે પૂરતો ન હોય, તો દર વર્ષે એક અથવા બે વખત આવા સરઘસ કાઢવામાં આવતી અવધિ દરમ્યાન સામાન્ય જનતાને કોઈ અતિશય અગવડ ન પડે તે માટે એવી શરત ગોઠવવાનું સત્તાધિકારી ઉપર રહેશે.” (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૪૪. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે સરકારે તે દિશાનિર્દેશનું પાલન કર્યું ન હતું અને તેથી, સરકાર દ્ધારા વર્ષ ૨૦૦૬ માં પસાર કરાયેલા ઉપરોક્ત બે આદેશો દૂષિત બન્યા છે અને તેમને રદ કરવામાં આવવા જોઈએ તથા એવું ઠરાવવું જરૂરી છે કે અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ પરવાનગી આપતી વખતે જનહિતનું રક્ષણ કરવાની પોતાની ફરજ બજાવવામાં સરકાર નિષ્ફળ ગઈ છે. આ સંદર્ભમાં તેમણે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું, જે નીચે મુજબ છે:

> ૬૫. નગરપાલિકાની વેચાણ કરવા, ભાડે આપવા અને કરાર કરવા અંગેની સત્તાઓ:
>
> (૧) xxx xxx
>
> (૨) કલમ ૧૪૬ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ જમીનના દરેક ભાડાપટ્ટા અથવા વેચાણના કિસ્સામાં અને દસ વર્ષથી વધુ અવધિ માટેની સ્થાવર મિલકતના ભાડાપટ્ટાના કિસ્સામાં તથા એવી સ્થાવર મિલકતના દરેક વેચાણ અથવા અન્ય હસ્તાંતરણના કિસ્સામાં, જેનું બજાર મૂલ્ય એક લાખ રૂપિયાથી વધુ હોય, રાજ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી આવશ્યક છે.

૪૫. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) ના પ્રથમ ભાગમાં 'જમીન' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે બીજા ભાગમાં 'અચળ મિલકત' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્ધાન

વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે 'જમીન' શબ્દ મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે તે આ રીતે વિશિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે કે, 'કલમ ૧૪૬ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળની જમીન, જે હવે જમીન તરીકે ઓળખવામાં આવી છે'; તેથી તેને નગરપાલિકાની 'અન્ય અચળ મિલકત' કરતાં વિશેષ દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વિધાનમંડળને આ બાબતનું જ્ઞાન હતું કે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળની જમીન બાબતે, ભાડાપટ્ટાની 'મુદત' શું છે તેનાથી નિરપેક્ષ અથવા જે 'કિંમત' પર તેનું વેચાણ થવાનું છે તેનાથી નિરપેક્ષ, અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળની પરવાનગી નગરપાલિકાએ મેળવવાની રહેશે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તેથી ઉપકલમ (૨) ને નીચે મુજબ ત્રણ ભાગોમાં વાંચવાની છે:-

(૧) ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ જે 'જમીન' માર્ગ હતી, તેની ભાડે આપવાની અથવા વેચાણ કરવાની બાબતે જ્યારે પણ પ્રશ્ન ઊભો થાય ત્યારે, તે ઉપકલમ હેઠળ સરકારની મંજૂરી આવશ્યક છે.

(૨) જ્યારે 'અચલ મિલ્કત'ના ૧૦ વર્ષથી વધુ મુદતના ભાડાપટ્ટા અંગે પ્રશ્ન હોય, ત્યારે પણ આ ઉપકલમ હેઠળ સરકારની પરવાનગી જરૂરી છે.

અને

(૩) જ્યારે અચલ મિલ્કતનું બજારમૂલ્ય રૂા.૧ લાખથી વધુ હોય, ત્યારે સરકારની પરવાનગી જરૂરી છે.

૪૬. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, મામલાની આ પરિસ્થિતિમાં, સરકાર જ્યારે અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તેના ઉપર વિશેષ ફરજ નિર્ધારિત થાય છે. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, વિવાદિત 'જમીન' (જાહેર માર્ગ) સામાવાળા નં. ૪ ને વેચવામાં આવી છે, તે હકીકત જ એવી હતી કે સરકાર ઉપર એ વિચારવાની ફરજ હતી કે તે વાજબી હતું કે નહીં અથવા તે ટાળી શકાય તેમ હતું કે નહીં. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, સરકારના આદેશનું વાચન કરતાં એવું પ્રગટ થતું નથી કે સરકાર મામલાના આ તમામ પાસાઓથી સચેત હતી કે નહીં. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, તા. ૨૯.૦૧.૨૦૦૭ નો સરકારનો આદેશ, કેસના તથ્યો પર મનન કરીને પસાર કરવામાં આવેલ 'કારણદર્શક આદેશ' કહેવાય તેવું નથી. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, એવું જણાય છે કે ઉપરોક્ત ખામી કલેક્ટર દ્ધારા તા. ૨૦.૦૩.૨૦૦૭ ના પસાર કરાયેલા આદેશ તથા તા. ૦૨.૦૩.૨૦૦૭ ના આદેશ દ્ધારા દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, સરકારએ વિશિષ્ટ રીતે વિચારણા કરીને 'વિવાદિત જમીનની માલિકીના પ્રશ્ન'નો નિર્ણય કરવો જ જોઇતો હતો, જે અહીં ગેરહાજર છે અને તેથી એવું કહી શકાય કે સરકારે પોતાના મનનો ઉપયોગ કર્યો નથી.

૪૭. સામાવાળા નં.૪ તરફેથી હાજર રહેલા માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.એન. શેલાતે ઉપરોક્ત દલીલનો જવાબ આપતાં રજૂ કર્યું કે માનનીય

વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે તારીખ ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના આદેશમાં માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે આપેલ દિશાનિર્દેશના પાલનના અભાવ બાબતે જે રજૂઆત કરી છે તે કોઈપણ રીતે ગુણવત્તાસભર નથી. માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલાતે રજૂ કર્યું કે તારીખ ૦૨.૦૯.૨૦૦૬નો ચુકાદો અને આદેશ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો અને તે એલ.પી.એ. તારીખ ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ના ચુકાદા અને આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા તે દિશાનિર્દેશનું 'પુનરોચ્ચારણ કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી', તે દિશાનિર્દેશે પોતાનું અસ્તિત્વ ગુમાવ્યું. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તે અસ્તિત્વમાં રહ્યું નહીં. વધુમાં, ત્યારબાદ આ બાબતો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં લઈ જવામાં આવી હતી અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે માનનીય એકલ ન્યાયાધીશ તેમજ વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદા અને આદેશ રદ કર્યા હતા. તેથી, આજે આ અદાલત સમક્ષ એવું રજૂ કરવું કે સરકારે તારીખ ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે આપેલા દિશાનિર્દેશોનું પાલન કર્યું નથી, તે સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. સામાવાળા નં.૪ તરફેથી હાજર રહેલા માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.એન. શેલાતે રજૂ કર્યું કે માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે કરેલ રજૂઆતની કસોટી એ પ્રશ્ન પૂછીને કરવી જરૂરી છે કે જો આજે અરજદારો અદાલતોના અવમાનના અધિનિયમ હેઠળ અરજી કરે, તો શું સંબંધિત સત્તાધિકારી વિરુદ્ધ કોઈ કાર્યવાહી થઈ શકે. માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.એન. શેલાતે રજૂ કર્યું કે તેનો જવાબ નકારાત્મક છે, કારણ કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે માનનીય એકલ ન્યાયાધીશ તથા વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદા અને આદેશ રદ કર્યા છે.

તેવી પરિસ્થિતિમાં, માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરની રજૂઆતમાં કોઈ ગુણવત્તા નથી એવું માનવું જોઈએ. સામાવાળા નં.૪ તરફેથી હાજર રહેલા માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલાતે રજૂ કર્યું કે આ મુદ્દો આ અદાલત સમક્ષ ફરીથી વિચારણા હેઠળ છે અને માનનીય વકીલ શ્રી માંગુકિયા, જે માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોર સાથે હાજર છે, તેમની વિનંતિ મુજબ વિશેષ દીવાની અરજી નં.૬૫૫૨/૨૦૦૭ પણ આ અદાલત દ્વારા ફરીથી વિચારવામાં આવી રહી છે. માનનીય વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પુનરાવર્તનનો ભોગ લેવો પડે તો પણ તેઓ ફરીથી દોહરાવશે કે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ નગરપાલિકાને 'નિરપેક્ષ સત્તા' આપે છે. અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ મંજૂરીનો પ્રશ્ન માત્ર ત્યારે જ ઊભો થાય છે જ્યારે નગરપાલિકા સંપત્તિ સાથે લીઝ અથવા વેચાણ દ્વારા વ્યવહાર કરવાની મનશા ધરાવે.

૪૮. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.એન. શેલાતે જોરશોરથી રજૂ કર્યું કે અધિનિયમની કલમ ૬૫ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ પરવાનગી મેળવવાનો પ્રશ્ન નગરપાલિકા અને સરકાર વચ્ચેનો વિષય છે અને કોઈ તૃતીય પક્ષને એવી ફરિયાદ કરવાની સાંભળવાની પાત્રતા નથી કે નગરપાલિકાએ પૂર્વ પરવાનગી માંગી નહોતી અથવા સરકારે તેવા પાસાઓનો વિચાર કર્યો નહોતો, જે તૃતીય પક્ષના કહેવા મુજબ પરવાનગી આપતાં પહેલાં વિચારવા યોગ્ય હતા.

૪૯. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલતે રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિ ઉપરાંત હકીકતના પરિપ્રેક્ષ્યમાં પણ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલ તથા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે કરેલી રજૂઆત સ્વીકારી શકાય તેવી નથી, કારણ કે તેમાં કોઈપણ પ્રકારનું સાર નથી. આ સંદર્ભે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલતે સામાવાળા–રાજ્ય સરકાર તરફથી દાખલ કરાયેલ જવાબના સોગંદનામા તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કેવિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ માં દાખલ કરાયેલ જવાબના સોગંદનામાના પરિચ્છેદ ૭ માં વિશેષરૂપે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે,

> ૭. .. .. એ નોંધનીય છે કે ઉક્ત માર્ગોને અડીને આવેલ જાહેર મિલ્કતોમાંના મોટાભાગના મિલ્કતો સામાવાળા નં.૪ની માલિકીની છે. આવા સંજોગોમાં એવું જણાય છે કે સામાવાળા નં.૩ નગરપાલિકાને, કોઈને અવરોધ થવા દીધા વગર ગઢડા નગરપાલિકાની જમીનોના વિકાસ માટે, રાજ્ય સરકારની પ્રવર્તમાન નીતિ અને નિયમો અનુસાર રાહતી દરે ઉક્ત માર્ગોની નીચેની જમીન ફાળવવા બાબતની તા. ૭.૮.૨૦૦૨ની અરજી સામાવાળા નં.૪ તરફથી પ્રાપ્ત થઈ હતી. એવું પણ જણાય છે કે ત્યારબાદ ઉક્ત અરજી અંગે સ્મરણપત્રો દ્વારા અનુસરણ કરવામાં આવ્યું, જેના પરિણામે અંતે તા. ૧૨.૭.૨૦૦૪ના રોજ નગરપાલિકાની સામાન્ય સભામાં ઠરાવ પસાર થયો. ઉક્ત ઠરાવ અનુસાર, સ્થાનિક અખબારમાં જાહેરાત આપી, અન્ય બાબતો સાથે એવી જાહેરાત કરવામાં આવી કે

ગઢડા નગરની માર્ગ નં.૧, ૨ અને ૩ની જમીન વિવિધ વિકાસકાર્યોના હેતુસર વેચાણ દ્વારા સામાવાળા નં.૪ને આપવાની દરખાસ્ત છે અને તે માટે તમામ સંબંધિત વ્યક્તિઓ પાસેથી વાંધાઓ મંગાવવામાં આવ્યા. વધુમાં એવું જણાય છે કે વાંધાઓનો વિચાર કર્યા બાદ, સામાવાળા નં.૩ નગરપાલિકાએ તા. ૩૦.૫.૨૦૦૫ના રોજ અંતિમ ઠરાવ નં.૧૩૭ (૨૧) પસાર કર્યો, જેને પ્રારંભે અધિનિયમની કલમ ૨૫૮ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ અધિનિયમની કલમ ૨૬૪ હેઠળ પુનર્વિચાર અરજી દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો હતો, જેનો અંતે તા. ૨૭.૬.૨૦૦૬ના આદેશથી નગરપાલિકાના પક્ષમાં નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો, અને ત્યારબાદ તે સામે રિટ અરજી સ્વરૂપે વિશેષ દીવાની અરજી નં.૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ તેમજ વિશેષ દીવાની અરજી નં.૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત બન્ને રિટ અરજીઓનો આ માનનીય અદાલત દ્વારા (કોરમ: માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશ જયંત પટેલ) તા. ૨.૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશ વડે નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. હું આદરપૂર્વક રજૂ કરું છું કે ઉક્ત તા. ૨.૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા સામે અરજદારોએ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૧૨૨/૨૦૦૭ અને ૧૨૩/૨૨૦૭ પ્રાધાન્ય આપી છે અને તે બાકી છે.

૫૦. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન વર્ષ ૨૦૦૭ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ માં રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ પ્રત્યુત્તરરૂપ સોગંદનામા સાથે જોડાયેલ પરિશિષ્ટ '૧' તરફ દોર્યું, જે ૨૯.૧૧.૨૦૦૬ના રોજ ભાવનગર કલેક્ટર કચેરી તરફથી નગર વિકાસ અને નગર આવાસ વિભાગના વિભાગ અધિકારીને સંબોધીને લખાયેલ પત્ર છે, જેમાં આવા મામલાઓમાં અનુસરવાની જરૂરી પ્રક્રિયા સંબંધિત કુલ ૩૧–એકત્રીસ મુદ્દાઓ અંગેની માહિતી સમાવિષ્ટ છે. નીચેની નોંધો અમારા હેતુ માટે સંબંધિત અને મહત્વપૂર્ણ છે.

ચાદી ૩૧નો મુદ્દા નં. ૩ નીચે મુજબ છે:

(૧) "પ્રશ્નાસ્પદ જમીનની માલિકી ગઢડા નગરપાલિકાની છે. તેમાં અન્ય વિવિધ પાસાંઓનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તે એવા વિવિધ પાસાંઓ અંગે માહિતી આપે છે, જે આવી જમીન ભાડાપટ્ટે આપવા અથવા વેચવા માટે પરવાનગી મંજૂર કરવાના પ્રશ્ન સાથે સીધી સંબંધિતતા ધરાવે છે.

(૨) મુદ્દા ૧૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે પ્રશ્નાસ્પદ જમીન રહેણાંક ઝોનમાં આવેલ માર્ગની જમીન છે.

(૩) વિવાદિત જમીનની વસ્તુ ૧૬ લીઝ પર આપવાની નથી, પરંતુ વેચાણ દ્વારા કાયમી આધારે આપવાનો પ્રસ્તાવ છે.

(૪) મુદ્દા નં. ૧૮ : વિવાદિત જમીન ટોકન કિંમતે આપવાની નથી, પરંતુ વેચાણ દ્વારા કાયમી ધોરણે પ્રવર્તમાન બજાર કિંમતે આપવાની છે. ગઢડા નગરપાલિકાની આર્થિક સ્થિતિ સારી નથી અને જો જમીન વેચાણ દ્વારા આપવામાં આવે, તો નગરપાલિકાની કાયમી આવક વધવાની સંભાવના છે અને તેથી, જમીન વેચાણ દ્વારા આપવાના પ્રશ્નનો વિચાર કરવો આવશ્યક છે.

(૫) મુદ્દા નં. ૧૯ : વિવાદિત જમીન રસ્તાને સંબંધિત હોવાથી, ગઢડા નગરપાલિકાએ તા. ૨૩.૦૭.૨૦૦૪નો ઠરાવ પસાર કર્યો છે અને નગરપાલિકા અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૪૬ મુજબ જરૂરી જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે અને ઉક્ત જાહેર નોટિસ સંબંધિત વાંધાઓ પ્રાપ્ત થયા છે તથા વાંધાઓ અને નોટિસની નકલો આ સાથે સંલગ્ન છે.

(૬) વસ્તુ નં. ૨૨: વિવાદિત જમીન તે જ જમીનની માંગણી કરનાર વ્યક્તિની જમીનને સંલગ્ન છે.

(૭) મુદ્દા નં. ૩૦ : ગઢડા નગરપાલિકાએ સરકારની કોઈપણ યોજનાના હેઠળ કોઈ ધિરાણ મેળવ્યું નથી અને આ જમીન પર કોઈ સંપત્તિનું નિર્માણ કર્યું નથી. તેથી, આ જમીન વેચીને જે પ્રતિફળ પ્રાપ્ત થાય તેમાંથી પરત ચૂકવવાની કોઈ જમીન આવશ્યક નથી.

(૮) મુદ્દા નં. ૩૧ : ગઢડા નગરપાલિકા દ્વારા જમીનના વેચાણથી જે કોઈ આવક પ્રાપ્ત થાય, તે રકમ ગઢડા નગરપાલિકા દ્વારા વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ માટે ખર્ચવાની રહેશે."

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

આ બધી વિગતોનો વિચાર કર્યા પછી જ સરકારે પૂર્વ પરવાનગી આપવા અંગે નિર્ણય કર્યો.

૫૧. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલતે રજૂ કર્યું હતું કે કલેક્ટર, ભાવનગરના કાર્યાલય તરફથી શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહનિર્માણ વિભાગના સેક્શન ઓફિસરને સંબોધીને મોકલાયેલ તા. ૧૭.૦૧.૨૦૦૭ના સંદેશાવ્યવહારથી (સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ના સંકલનના પાનું ૨૮૮), સ્પષ્ટ થાય છે કે વાંધાઓમાં સમાવેશ કરાયેલ દરેક એક પાસાનો સત્તાવાળાઓ દ્વારા વિચાર કરીને તેની કાળજી લેવામાં આવી હતી. તે પત્રનો પ્રારંભ નીચે મુજબ છે:

"ઉપરોક્ત વિષય અંગે, ગઢડા નગરપાલિકાની માલિકીની જમીન શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ મંદિર, ગઢડા ને વેચવાની છે. ઉક્ત બાબતમાં, ગુજરાતની માનનીય વડી અદાલતે તેના તા. ૦૩.૦૯.૨૦૦૬ ના ચુકાદા અને આદેશમાં (સિક.), ચુકાદાના પરિછેદ ૨૨ માં કરેલ અવલોકનો મુજબ, ડેપ્યુટી કલેક્ટર, પાલિતાણા તેમજ વિભાગીય

પોલીસ અધિકારી, બોટાદને મામલાની તપાસ કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. તેના પરિણામે નીચે મુજબની માહિતી પ્રાપ્ત થઈ છે:

૧. હાલમાં રોડ નં. ૧ પર મેળાઓ, શુભ પ્રસંગો વગેરે પ્રસંગોએ સરઘસો કાઢવામાં આવે છે અને આ રોડનો ઉપયોગ સરઘસને ઘેલો નદીના કિનારે લઈ જવા માટે થાય છે. જો આ રોડ કાયમી ધોરણે શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામી નારાયણ મંદિરને વેચી દેવામાં આવે, તો રોડ નં. ૧ બંધ થવાના વિકલ્પરૂપે હાલમાં શાકભાજી બજારના દરવાજા પાસે એક રોડ આવેલો છે. આ રોડ ઉપરાંત દરવાજા પાસે વધારાનો ૩-૩૫ મીટરનો રોડ શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામી નારાયણ મંદિર દ્વારા બનાવવામાં આવશે. આથી, જો રોડ નં. ૧ બંધ થાય, તો અવરજવર માટે જનતાને વિકલ્પરૂપે બે રોડ ઉપલબ્ધ થશે. અને, જો રોડ નં. ૧ બંધ થાય, તો નજીકનો રોડ દરવાજાની એકદમ પાસે આવેલો છે. તેમજ ઉક્ત રોડ સીધો ઘેલો નદીના કિનારે જાય છે. તેથી, જો રોડ નં. ૧ બંધ થાય, તો વાહનવ્યવહાર અથવા જનતાની અવરજવરમાં કોઈ અડચણ ઊભી થશે નહીં. તેમજ, મેળા અને શુભ પ્રસંગોની ઉજવણી દરમિયાન પણ વાહનવ્યવહારમાં કોઈ અવરોધ થવાની સંભાવના નથી.

૨. તે જ રીતે, જલિની ઉત્સવના પ્રસંગે રોડ નં. ૨ પરથી પાલખી ભક્તોના ઘરો સુધી લઈ જવામાં આવે છે. પરંતુ, આ રસ્તા પર ભક્તોના

મોટાભાગના ઘરો શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામી નારાયણ મંદિર દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યા છે. રોડ નં. ૨ ની બન્ને બાજુ આવેલ મકાનો અરજદાર સંસ્થાની માલિકીના છે. અને, મોટાભાગના રહેવાસીઓ અન્ય સ્થળોએ રહેવા માટે સ્થળાંતર કરી ગયા છે; તેથી, જલજિલની ઉત્સવના પ્રસંગે રોડ નં. ૨ પર પાલખી યાત્રા કાઢવાનો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે. તેમ છતાં, રોડ નં. ૨ પર આવેલ ઘરો સુધી જવા માટે શહેરમાં અન્ય ખુલ્લા રસ્તાઓ ઉપલબ્ધ છે. તેથી, રોડ નં. ૨ પર આવેલ મકાનો અરજદાર સંસ્થાએ ખરીદેલા હોવાથી, વાહનવ્યવહારને કોઈ અવરોધ અથવા દખલ થવાની કોઈ સંભાવના નથી.

૩. બોટાદના ડિવિઝનલ પોલીસ ઓફિસરે પોતાના તા. ૧૫/૧/૨૦૦૭ ના અહેવાલમાં જણાવ્યું છે કે રોડ નં. ૧ ના વિકલ્પરૂપે, મુલાકાતી જનતાને ૩–૩૫ મીટરના રોડના સ્થાને બનાવવામાં આવનાર ૪–૩૫ મીટરના રોડ પર વધુ સુવિધા રહેશે."

૫૨. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલાટે ત્યારબાદ અદાલતનું ધ્યાન ૦૨.૦૩.૨૦૦૭ના રોજ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ તરફ દોર્યું, જેની નકલ વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ના ૨૦૦૭માં પરિશિષ્ટ 'ઈ' ખાતે રજૂ કરવામાં આવી છે. ઉક્ત આદેશમાં, પૃષ્ઠભૂમિના પાસાંનું વર્ણન કર્યા બાદ, કલેક્ટરે એસ.સી.એ. નં. ૧૨૬૦૦ ના ૨૦૦૫, ૨૩૩૨૯ ના ૨૦૦૫, ૨૩૩૩૧

ના ૨૦૦૫, ૨૩૩૩૨ ના ૨૦૦૫, ૧૩૫૧૭ ના ૨૦૦૬, અને ૧૫૪૬૦ ના ૨૦૦૬ (સિક્., વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭ ના ૨૦૦૬) નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. કલેક્ટરે આ પણ નોંધ્યું છે કે આ બધી અરજીઓ વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવી છે અને આ રસ્તાઓ બંધ કરવામાં આવે તો વૈકલ્પિક રસ્તાઓ ઉપલબ્ધ હોવાથી જાહેર જનતાના અવરજવર પર કોઈ અવરોધ રહેશે નહીં. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતનું ધ્યાન કલેક્ટરના આદેશના આગળના પરિછેદ તરફ દોર્યું, જેમાં 'જલ ઝીલણી એકાદશી' અને 'સમૈયા' (ધાર્મિક પ્રસંગે થતી સભા) નિમિત્તે રસ્તા નં. ૧ અને ૨ બંધ કરવામાં આવે તેના કારણે ઊભી થઈ શકે તેવી વાહનવ્યવહારની સમસ્યા અંગેની દલીલનું કલેક્ટરે વિગતવાર પરિચિંતન કર્યું છે. કલેક્ટરે આ પણ નોંધ્યું છે કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે સક્ષમ સત્તાધિકારી મારફતે મામલાની તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો અને તે સંદર્ભે (૧) ઉપવિભાગીય મેજિસ્ટ્રેટ, પાલીતાણા, (૨) વિભાગીય પોલીસ અધિકારી, બોટાદ, (૩) મુખ્ય અધિકારી, ગઢડા નગરપાલિકા અને (૪) મામલતદાર, ગઢડા ને તેમની અહેવાલો રજૂ કરવા જણાવવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત અહેવાલો પ્રાપ્ત થયા હતા અને તે અહેવાલોના અભ્યાસ પરથી કલેક્ટરે નોંધ્યું છે કે રસ્તા નં. ૧ના બદલે, પ્રસાદી ગેટ (ગઢડી ગેટ) પાસે, શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ મંદિર સંસ્થા દ્વારા ૪.૩૫ મીટર પહોળાઈ ધરાવતો એક વધારાનો રસ્તો પૂરો પાડવામાં આવવાનો છે અને તેથી જાહેર જનતા માટે અવરજવર માટે બે રસ્તાઓ ઉપલબ્ધ રહેશે. રસ્તા નં. ૧ના બંધથી કોઈ વાહનવ્યવહારની સમસ્યા ઊભી થશે નહીં. તે જ રીતે, જ્યાં સુધી રસ્તા નં. ૨નો

પ્રશ્ન છે, મોટાભાગની મિલ્કતો શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ મંદિર સંસ્થાની માલિકીની હોવાથી, તે રસ્તા પર 'પાલખી' લઈ જવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. તે સિવાય, નોંધ પર આવ્યું છે કે વૈકલ્પિક રસ્તાઓ ઉપલબ્ધ હોવાથી વાહનવ્યવહારમાં કોઈ અડચણ કે અવરોધ રહેશે નહીં. કલેક્ટરે આ પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે આ બધી વિગતો અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ પરવાનગી માંગવામાં આવી ત્યારે ગુજરાત સરકાર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને સરકાર દ્વારા તેની વિચારણા કરવામાં આવી હતી. એટલું જ નહીં, રસ્તા નં. ૧ માટેનો વૈકલ્પિક રસ્તો અગાઉ ૩.૩૫ મીટરનો રાખવામાં આવ્યો હતો, જે પછી વધારીને ૪.૩૫ મીટર કરવામાં આવ્યો હતો અને શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ મંદિર સંસ્થાએ તે પોતાની કબજાની જમીનમાંથી પૂરો પાડવાનો છે. એવો રસ્તો પૂરો પાડ્યા પછી કોઈ વાહનવ્યવહારની સમસ્યા રહેશે નહીં. ત્યારબાદ કલેક્ટરે સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓની નોંધ લીધી હતી અને તમામ તથ્યોને ધ્યાનમાં લીધા પછી જણાવ્યું હતું કે હવે માત્ર ઉક્ત અધિનિયમ હેઠળ ઔપચારિક આદેશ પસાર કરવાનો જ બાકી છે. તે અનુસાર, કલેક્ટર દ્વારા આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. (ભારપૂર્વક ઉલ્લેખિત).

૫૩. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા શિખેલ વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલતે રજૂઆત કરી કે અરજીકર્તાઓના શિખેલ વકીલે શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહનિર્માણ વિભાગ દ્વારા તા. ૦૯.૦૪.૧૯૮૮/ ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ નં. એન.પી.એલ./ ૪૫૫/ ૪૦૪૯ ધરાવતા પરિપત્ર, તે જ

વિભાગનો તા. ૨૫.૧૦.૧૯૯૦નો અન્ય નં. એન.પી.એલ./ ૧૪૮૯/ ૮૪૩/ એમ ધરાવતા પરિપત્ર અને નં. એન.પી.એલ./ ૪૫૯૮/ ૫૯૩૫/ એમ તા. ૧૨.૦૧.૧૯૯૯ના પરિપત્ર તથા તા. ૧૨.૦૧.૧૯૯૯ના પરિપત્ર સાથેના સંલગ્નક અંગે જે રજૂઆતો કરી છે, તે સ્વભાવતઃ ફરજીયાત નથી, જેથી daarin સમાવાયેલ સૂચનાઓનું પાલન ન થવાથી પાલિકાનું કૃત્ય ગેરકાયદેસર ઠરે. શિખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે વધુમાં વધુ એટલું જ કહી શકાય કે આ પરિપત્રો અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ જમીન ભાડે આપવાની અથવા વેચવાની બાબતોમાં પાલિકાએ અનુસરવાની માર્ગદર્શિકા નિર્ધારિત કરે છે. તેમણે અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ પૂર્વમંજુરી આપવાની બાબતોમાં અનુસરવાની માર્ગદર્શિકાઓ પણ નિર્ધારિત કરી છે. શિખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે તા. ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ના પરિપત્રમાં ઉલ્લેખ છે કે તા. ૨૫.૧૨.૧૯૭૧ની નં. કે.પી./ ૨૩૫/ ૭૧/ એમ.વી.એન.-૧૪૭૦ - ૨૪૭૧૬ - ૭૧ જી.એચ. ધરાવતી અધિસૂચના દ્વારા અધિનિયમની કલમો ૬૫(૨) અને ૧૪૬(૧) હેઠળ પરવાનગી આપવા સત્તા કલેક્ટરોને સોંપવામાં આવી છે. આવી પરવાનગી આપતી વખતે કે ન આપતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના ‘સિદ્ધાંતો’ કલેક્ટરોને ઉપલબ્ધ થાય તે હેતુથી, તા. ૦૧.૦૧.૧૯૭૨ના નં. એમ.વી.એન./ ૧૪૭૦/ ૯૦૧૭/ ૭૧/ જી.એચ. ધરાવતા પત્ર દ્વારા અને નં. એન.પી.એલ./ ૪૫૮૬/ એમ ધરાવતા તા. ૧૫.૦૪.૧૯૮૭ના પરિપત્ર દ્વારા વહીવટી સૂચનાઓ આપવામાં આવી હતી. શિખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે ખાસ કરીને તેમાં આ બાબતનો ઉલ્લેખ

કરવામાં આવ્યો છે કે આ પરિપત્રો માત્ર માર્ગદર્શિકા પૂરતા જ હતા અને તેઓ વહીવટી સૂચનાઓ/ માર્ગદર્શિકાઓના સ્વરૂપના છે. તેઓ કાયદાની જોગવાઈઓને કોઈ પણ રીતે અતિક્રમિત કરતા નથી. આ પરિપત્રોનું રાજ્યના અધિકારીઓએ પાલન કરવું જોઈએ. શિખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે હકીકતમાં તા. ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ના પરિપત્રના પ્રારંભિક ભાગમાં ઉલ્લેખ છે કે ઉપરોક્ત તા. ૦૧.૦૧.૧૯૭૨ અને ૧૫.૦૪.૧૯૮૭ની વહીવટી સૂચનાઓ હોવા છતાં, સરકારના ધ્યાન પર આવ્યું હતું કે દરખાસ્તોનું યોગ્ય રીતે વિચારણ કરવામાં આવતું ન હતું અને તેથી તા. ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ના તે પરિપત્રમાં સમાવાયેલ સૂચનાઓ બહાર પાડવી આવશ્યક બની હતી અને તે મુજબ સરકારે તા. ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ના પરિપત્રમાં દર્શાવેલ માર્ગદર્શિકા/ સૂચનાઓ બહાર પાડી હતી.

૫૪. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજીકર્તાઓ તરફથી રજૂ થનાર વિદ્વાન વકીલે તા. ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ ના પરિપત્રમાં સમાવિષ્ટ માર્ગદર્શિકા નં. ૩ ને અતિશય મહત્ત્વ આપ્યું છે, જેમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે, ‘આવી અરજીના અંતિમ નિકાલના સમયે કોઈ વાંધો દાખલ કરવામાં આવે તો, વાંધાકારકને લેખિતમાં તે કારણ જણાવવું જોઈએ કે જેના માટે તેનો વાંધો સ્વીકારવામાં આવતો નથી અને તેની પહોંચ મેળવવાની રહેશે’. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, આ પરિપત્રોમાં સમાવિષ્ટ સૂચનાઓ વહીવટી સ્વરૂપની છે અને પરિપત્રો સમગ્ર રીતે

માર્ગદર્શિકાના સ્વરૂપના છે અને તેથી, કોઈ વિશિષ્ટ માર્ગદર્શિકા/વહીવટી સૂચનાનું પાલન ન થવાથી માત્ર તે કારણસર પાલિકાની કાર્યવાહી દૂષિત ઠરી શકે નહીં. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પરિપત્રોના અવલોકનથી જણાય છે કે તે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળની જમીનના 'ભાડાપટ્ટા' અથવા 'વેચાણ' અને પાલિકાની અન્ય અચલ મિલ્કતો વચ્ચે કોઈ ભેદ રાખ્યા વિના જારી કરવામાં આવ્યા છે. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તે જ રીતે, અરજીકર્તા તરફથી રજૂ થનાર વિદ્વાન વકીલ માર્ગદર્શિકા/સૂચના નં. ૧૦ ને પણ અતિશય મહત્ત્વ આપી રહ્યા છે, જેમાં એવું જણાવાયું છે કે, 'પાલિકાએ વિશેષરૂપે તપાસ કરવી કે આવી મિલ્કતો પાલિકાને અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી છે કે નહીં'. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વર્તમાન મામલામાં એ હકીકત અવગણવી શક્ય નથી કે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા જમીન જે 'ઉપયોગ' માટે વાપરવાની છે તે 'જાહેર હેતુ' સમાન છે અને તેથી, અન્યથા પણ એવું કહી શકાય નહીં કે ઉક્ત પરિપત્રમાં નિર્ધારિત કોઈપણ સૂચનાઓ/માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન થયું નથી. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તા. ૧૯.૦૫.૧૯૮૮ ના પરિપત્રના છેલ્લાં પરામાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ વધારાની જમીનના નિકાલ માટે સંપૂર્ણ સત્તા કલેક્ટરને આપવામાં આવી હોવા છતાં, જો બજારભાવ રૂ. ૧ લાખથી વધુ હોય અથવા ભાડાપટ્ટાનો સમયગાળો ૧૦ વર્ષથી વધુ હોય, અને જ્યાં જમીન

રાહતી દરે આપવાની હોય, ત્યાં ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને સરકારની પૂર્વ મંજૂરી આવશ્યક રહેશે.

૫૫. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તા. ૨૫.૧૦.૧૯૯૦ ના પરિપત્રમાં પ્રારંભિક ભાગમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૮૦(૧) મુજબ નગરપાલિકાની હદની અંદરની જંગમ અને સ્થાવર મિલ્કતો નગરપાલિકા દ્વારા હસ્તગત કરી શકાય છે અને તે જ રાખી પણ શકાય છે. ઉક્ત પરિપત્રમાં વધુમાં પણ ઉલ્લેખ છે કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫(૧) હેઠળ જે મિલ્કતો નગરપાલિકામાં નિહિત થયેલી હોય અથવા નગરપાલિકા દ્વારા હસ્તગત કરાયેલ મિલ્કતો (જંગમ અને સ્થાવર) બાબતે, ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) ના પ્રતિબંધને આધીન રહી નગરપાલિકા તે જ ભાડાપટ્ટે આપી શકે છે અથવા વેચી શકે છે અને તે સત્તા નગરપાલિકાને પ્રદાન કરવામાં આવી છે. પરંતુ તે જ સમયે, ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) ની આવશ્યકતા મુજબ, જ્યાં જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં નગરપાલિકાએ સરકારની પૂર્વ મંજૂરી લેવી પડશે. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે). શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પરિપત્રમાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યાં જ્યાં ઉપયોગમાં ફેરફાર થતો હોય, ત્યાં સરકારની પૂર્વ મંજૂરી વિના નગરપાલિકા તે કરી શકતી નથી. ઉદાહરણરૂપે, તેમાં ઉલ્લેખ છે કે જો તે તળાવની જમીન હોય અથવા રસ્તાની જમીન હોય, તો તે જમીન એક નિશ્ચિત હેતુ માટે નગરપાલિકામાં નિહિત થયેલી ગણાય અને આવી જમીનના વેચાણથી જો તે હેતુમાં ફેરફાર થતો હોય, તો તે સરકારની પૂર્વ મંજૂરી

વિના કરી શકાય તેમ નથી. શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ પરિપત્ર માર્ગદર્શનાત્મક સ્વરૂપનું છે અને તે તમામ નગરપાલિકાઓને એવી સૂચના આપે છે કે અધિનિયમની કલમો ૬૫(૧), ૬૫(૨), ૧૪૬(૧) અને ૧૪૬(૨) માં સમાવિષ્ટ કાનૂની જોગવાઈઓનો અમલ કરવામાં આવે અને જમીન વેચવા અથવા જમીન ભાડાપટ્ટે આપવા બાબતે નગરપાલિકા પોતાની અધિકારક્ષેત્ર/સત્તાની મર્યાદા ઓળંગે નહીં. અંતમાં, અને એટલું જ મહત્વનું, સમાપન અનુચ્છેદમાં પરિપત્ર કહે છે કે જો નગરપાલિકા મનસ્વી રીતે અથવા કાયદાનું ખોટું અર્થઘટન કરીને મિલ્કતના હસ્તાંતરણનો આશ્રય લેતી હોવાનું જણાશે, તો તે 'દુર્ભાવનાપૂર્ણ કૃત્ય' ગણાશે અને તે માટે નગરપાલિકા વિરુદ્ધ જરૂરી કાનૂની કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.

૫૬. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ૧૨.૦૧.૧૯૯૯ના પરિપત્ર અંગે, પરિચ્છેદ ૧ માં એવું ઉલ્લેખિત છે કે સંદર્ભ નં. ૧ થી ૫ માં દર્શાવાયેલા પત્રો/પરિપત્રો દ્વારા જરૂરી માર્ગદર્શન પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે. તેમ છતાં, અપૂર્ણ વિગતો સાથે સરકાર સમક્ષ દરખાસ્તો રજૂ કરવામાં આવે છે અને તેથી, હવેથી વિગતો રજૂ કરવા માટે માર્ગદર્શનરૂપે, એક તપાસ યાદી તૈયાર કરવામાં આવી છે, જે આ પરિપત્ર સાથે જોડવામાં આવી છે. પરિચ્છેદ ૨ માં એવું જણાવાયું છે કે ઉક્ત તપાસ યાદીમાં તે તમામ મુદ્દાઓ/પરિબળોનો સમાવેશ થાય છે, જેને ધ્યાનમાં લેવાની આવશ્યકતા છે, અને સરકારની મંજૂરી માટેની દરખાસ્તો તપાસ યાદીના મુદ્દાઓ (પરિબળો)નું પાલન કરીને જ રજૂ કરવી

જોઈએ અને તે બાબતે કલેક્ટર ધ્યાન રાખશે. વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, ઉક્ત તપાસ યાદીના પાલનરૂપે નગરપાલિકાની દરખાસ્ત ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી. ઉક્ત તપાસ યાદીને ધ્યાનમાં લઈને, ભાવનગરના કલેક્ટરે ૨૯.૧૧.૨૦૦૬ના રોજ શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહનિર્માણ વિભાગના વિભાગીય અધિકારીને વિગતો રજૂ કરી હતી, જેનો ઉપર વિસ્તૃત ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, ખાસ કરીને તપાસ મુદ્દા નં. ૩, ૧૫, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧ અને ૨૨ સંદર્ભે.

૫૭. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પુનરુક્તિના મૂલ્યે પણ તેઓ પુનઃ દૃઢપણે રજૂ કરવા ઇચ્છે છે કે કલેક્ટર સમક્ષ નોંધપાત્ર રીતે એવો નિશ્ચિત નિષ્કર્ષ દાખલામાં મુકાયેલો છે કે, 'જમીનની માલિકી નગરપાલિકાની છે'; તે જ રીતે સરકાર સમક્ષ પણ 'મિલકત નં. ૩૨૮૧ સુધી ઉપલબ્ધ પહોંચ માર્ગ અંગે' એવો નિશ્ચિત નિષ્કર્ષ દાખલામાં મુકાયેલો છે. તે જ રીતે, 'અસુવિધા અંગે', રાજ્ય સરકારે પોલીસ વિભાગ દ્ધારા કરાયેલ અહેવાલ પર આધાર રાખ્યો છે અને ઉક્ત અહેવાલને ધ્યાનમાં લેતાં પૂરો પાડવાનો માર્ગનો પહોળાઈ ૩.૩૫ માંથી ૪.૩૫ મીટર સુધી વધારવામાં આવ્યો હતો'. અંતમાં, પરંતુ ઓછું મહત્વનું નહીં એવું, વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતા હાલના કેસમાં કોઈ કાર્યવાહી કરવી યોગ્ય નહોતી, કારણ કે વિવાદિત જમીનની ભૌગોલિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા તે જમીનનો વધુ ઉત્તમ ઉપયોગ અન્ય કોઈ દ્ધારા શક્ય નહોતો અને તેથી

નગરપાલિકાએ યોગ્ય રીતે આ જમીન સામાવાળા નં. ૪ ને આપવાનો નિર્ણય કર્યો છે. (ભાર મુકવામાં આવ્યો છે). વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વિદ્વાન વકીલ શ્રી મંગુકિયાએ, 'જાહેર હરાજીનો આશ્રય લીધા વિના જમીન આપવામાં આવી' તે મુદ્દો છોડી દીધો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે, જોકે અન્ય વિવિધ ચુકાદાઓમાં એવું કહેવાયું છે કે, 'જાહેર મિલકત સાથે વ્યવહાર કરવાની જાહેર હરાજી એકમાત્ર પદ્ધતિ નથી', તેમ છતાં તેઓ સચિદાનંદ પાંડે અને અન્ય વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય, અહેવાલિત (૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૯૫, મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી તેના પર આધાર રાખવા ઇચ્છે છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે માનનીય રીતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

> "૩૯. .. .. ચેંચુ રામી રેડ્ડી વિ. ગવર્નમેન્ટ ઓફ એ.પી.,૧૦ માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે 'જાહેર સંપત્તિ'ની સંભાળ સોંપવામાં આવેલ જાહેર અધિકારીઓએ આદર્શરૂપ સતર્કતા દર્શાવવી આવશ્યક હતી. અદાલતે સૂચવ્યું હતું કે આવી સંપત્તિના નિકાલની શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ જાહેર હરાજી દ્વારા હતી અને ખાનગી વાટાઘાટ દ્વારા નહોતી. તે એવો કેસ હતો જેમાં એક મઠની માલિકીની જમીન રૂ. ૨૦ લાખમાં ખાનગી સમજૂતી દ્વારા વેચવામાં આવી હતી, જ્યારે લોકો તે જમીન રૂ. ૮૦ લાખમાં ખરીદવા માટે તૈયાર હતા. જમીનની વેચાણ પ્રક્રિયા તથા અન્ય સહેલાઈથી વેચી શકાય તેવી ચીજવસ્તુઓના વેચાણ અને આંતરરાષ્ટ્રીય

ધોરણની આધુનિક ફાઈવ સ્ટાર હોટેલ સ્થાપવા માટે જમીનના ફાળવણી વચ્ચેનો ફરક એટલો સ્પષ્ટ છે કે તેના માટે વધુ સ્પષ્ટીકરણની જરૂર નથી.

૪૦. બારમાં ઉલ્લેખિત સંબંધિત નિર્દેશોના વિચારવિમર્શ પરથી નીચેના સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત ગણાવી શકાય. રાજ્યમાલિકીની અથવા જાહેર માલિકીની સંપત્તિ સાથે કાર્યપાલિકાના પૂર્ણ વિવેકાધિકારે વ્યવહાર કરી શકાય નહીં. અમુક ઉપદેશો અને સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવું આવશ્યક છે. જાહેર હિત સર્વોપરી વિચારણા છે. જ્યારે કોઈ સંપત્તિનો નિકાલ કરવો જરૂરી માનવામાં આવે ત્યારે જાહેર હિત સુનિશ્ચિત કરવાની એક પદ્ધતિ એ છે કે તે સંપત્તિનું વેચાણ જાહેર હરાજી દ્વારા કરવામાં આવે અથવા ટેન્ડરો આમંત્રિત કરવામાં આવે. જોકે તે સામાન્ય નિયમ છે, તે અચૂક નિયમ નથી. એવી પરિસ્થિતિઓ હોઈ શકે છે જ્યાં બળવાન કારણોસર નિયમથી વિમુખ થવું અનિવાર્ય બને, પરંતુ તેવી વિમુખતાના કારણો યુક્તિસંગત હોવા જોઈએ અને ભેદભાવનો સંકેત આપતાં ન હોવા જોઈએ. જાહેર ન્યાય થતો દેખાય તે, ન્યાય કરવાથી જેટલું જ મહત્વપૂર્ણ છે. એવું કંઈપણ કરવું ન જોઈએ જે પક્ષપાત, સાંઠગાંઠ અથવા ભાઈભતિજાવાદનો આભાસ ઊભો કરે."

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉપરોક્ત સ્થિતિનું પુનરોચ્ચાર માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે તાજેતરના ચુકાદામાં, વિશેષ સંદર્ભ નં. ૧/૨૦૧૨ [ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૩(૧) હેઠળ] [૨જી સ્પેક્ટ્રમ બાબત], જે જે.ટી. ૨૦૧૨ (૯) એસ.સી. ૪૫૭ માં અહેવાલિત છે, તેમાં કર્યું છે, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

> રાજ્યની નીતિનો હેતુ, ઉપર ચર્ચાયેલ કસ્તૂરી લાલના કેસમાં જેમ, કોઈ ઉદ્યોગના સ્થાનિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો હોય ત્યારે હરાજીમાંથી સમાન પ્રકારનું વિમુખ થવું પણ નકારી શકાય નહીં. તેમ છતાં, આ ઉદાહરણો માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ છે, જેથી એ દર્શાવી શકાય કે તમામ કુદરતી સંસાધનોના હસ્તાંતરણ માટે હરાજી એકમાત્ર માપદંડ બની શકતી નથી.

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વર્તમાન કેસમાં પણ, જેમ ઉપર અહીં જણાવવામાં આવ્યું છે અને સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા કરાયેલ અરજીના સંદર્ભથી સ્પષ્ટ થાય છે, જે ઠરાવ નં. ૯૪/ ૧૭ તારીખ ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ અને ઠરાવ નં. ૧૩૭(૨૧) તારીખ ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ માં સાવધાનીપૂર્વક સમાવેશ કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ તાજેતરના ચુકાદાઓના પ્રકાશમાં, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે આ મુદ્દાને દબાણપૂર્વક આગળ ન ધપાવવાનો નિર્ણય કર્યો.

૫૮. પોતાની દલીલનું સમાપન કરતાં સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે બહુ સમાન પરિસ્થિતિ કલકત્તા વડી અદાલતમાં નુદ્ધિયા મિલ્સ કો. લિ. વિ. સિધેશ્વર ચેટર્જી અને અન્યના મામલામાં ઉભી થઈ હતી, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૨૯ કલકત્તા ૩૩ માં અહેવાલિત છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે તથ્યો પ્રારંભિક પરિચ્છેદમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે, જે સરળ અવલોકન માટે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:

> "આ અપીલ અપીલકર્તા કંપની અને નૈહાટી મ્યુનિસિપાલિટી વિરુદ્ધ વાદી–સામાવાળા દ્વારા રાધાબલ્લવ રોડ નામના એક નિશ્ચિત જાહેર માર્ગ ઉપર વાદીના માર્ગાધિકારની જાહેરાત મેળવવા તથા તેનાથી અનુસંગિક અન્ય રાહતો માટે દાખલ કરાયેલા દાવામાંથી ઉદ્ભવે છે. વાદીનો કેસ એવો છે કે ઘણાં વર્ષો પહેલાં તેના પૂર્વજોમાંના એકે રાધાબલ્લવ રોડ પર, રાધાબલ્લવ રોડ દ્વારા જોડાતા ફેરી ફંડ રોડ નામના બીજા એક જાહેર માર્ગથી થોડે અંતરે, એક મંદિર બાંધ્યું અને સમર્પિત કર્યું હતું. વાદીએ વધુમાં તે માર્ગ ઉપર આવશ્યકતાજન્ય સુખાર્ધિકાર હોવાનો દાવો પણ કર્યો. તેણે મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા માર્ગ બંધ કરી દેવાનો કૃત્ય સત્તાતીત હોવાનું વધુ જાહેર કરાવવાની માગણી કરી અને સામાવાળાઓ મંદિર સુધી પહોંચવા માટે માર્ગ ઉપરના તેના માર્ગાધિકારમાં હસ્તક્ષેપ ન કરે તે માટે કાયમી પ્રતિબંધાજ્ઞા તેમજ અપીલકર્તાઓને માર્ગ પર તેમના દ્વારા ઊભા કરાયેલા અવરોધો દૂર કરવાનો નિર્દેશ આપવાની

પણ માગણી કરી. હકીકતો એવી છે કે ફેરી ફંડ રોડથી પશ્ચિમ દિશામાં હૂગલી તરફ જતો રાધાબલ્લવ રોડ નામનો માર્ગ હતો; માર્ગની બન્ને બાજુ મકાનો હતાં અને મંદિર સિવાય તે બધા અપીલકર્તા કંપનીએ હસ્તગત કર્યા હતા અને તેમણે ભારે ખર્ચે એક જૂટ મિલ ઊભી કરી છે, જે તેઓ ચલાવે છે. સામાવાળા મ્યુનિસિપાલિટીએ આખો રાધાબુલ્લવ રોડ અપીલકર્તા કંપનીને વેચી દીધો અને તેમણે સીમાદેવાલ બાંધી તેને તેમની મિલના પરિસરમાં સમાવી લીધો. હૂગલીથી મંદિર સુધીનો માર્ગ બંધ કરી દેવામાં આવ્યો છે અને તે અંગે કોઈ વાંધો નથી, કારણ કે અપીલકર્તાઓએ માર્ગની બન્ને બાજુની બધી જમીનો હસ્તગત કરી લીધી છે. વિવાદ મંદિરથી ફેરી ફંડ રોડ સુધીના રાધાબલ્લવ રોડના ભાગને લગતો છે. મ્યુનિસિપાલિટીએ કદાચ માર્ગના આ ભાગની જાળવણી કરવી યોગ્ય નથી એવું માની સમગ્ર માર્ગ મિલોને વેચી દીધો. વાદીને મંદિર સુધી પહોંચવા દેવા માટે અપીલકર્તાઓએ વાદીને એક પસારમાર્ગ આપ્યો હતો, જેના વિષે અમે આગળ ઉલ્લેખ કરીશું.

અપીલકર્તાઓ અને નગરપાલિકાનો બચાવ એવો છે કે કાયદા હેઠળ નગરપાલિકામાં નિહિત સત્તાના ઉપયોગમાં તેણે આ માર્ગ અપીલકર્તાઓને હસ્તાંતરિત કર્યો છે; વાદીને તેના ઉપર અવરજવરનો પૂર્ણ અધિકાર નથી; અને વાદીને અપીલકર્તાઓ દ્વારા આપવામાં આવેલો માર્ગ તે હેતુ માટે પૂરતો છે. નીચલી અદાલતે વાદીના પક્ષે તે તમામ મુદ્દાઓ પર નિષ્કર્ષ

આપ્યો હતો જેઓના આધારે તેણે માર્ગ પર પોતાનો હક સ્થાપિત કર્યો હતો, અને એમ ધાર્યું હતું કે નગરપાલિકાને તે જમીન મિલને વેચવાનો કોઈ અધિકાર નથી; અને વધુમાં, વાદીને તે માર્ગ ઉપર આવશ્યકતાજન્ય સુવિધાધિકાર હતો. નીચલી અપીલી અદાલતે આ તમામ નિષ્કર્ષોની પુષ્ટિ કરી, પરંતુ અલાહાબાદ વડી અદાલતના ફઝલ હક વિ. મહા ચંદ (૧) ના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને એમ માન્યું કે વાદીને માર્ગના બદલે અવરજવર માટે એક વિકલ્પરૂપ માર્ગ આપવામાં આવવો જોઈએ અને ફેરી ફંડ રોડથી મંદિર સુધી અપીલકર્તાના જમીનખંડોમાંથી લગભગ આડા કોણે પસાર થતો અપીલકર્તાઓ દ્વારા સૂચવાયેલ માર્ગ યોગ્ય રહેશે, પરંતુ તે માર્ગના બંને બાજુએ અપીલકર્તાએ દીવાલ બાંધી દેવી જોઈએ અને માર્ગના પ્રવેશમુખે તેમણે મૂકેલો દરવાજો રાખવો નહીં. આ દૃષ્ટિએ, વિદ્વાન વધારાના જિલ્લા ન્યાયાધીશે એવો હુકમનામો કર્યો કે અપીલકર્તા કંપનીએ માર્ગમાંથી પોતાનો દરવાજો દૂર કરવો અને વચ્ચે ઓછામાં ઓછું છ ફૂટ પહોળી જગ્યા ખુલ્લી રાખવી તથા માર્ગના બંને બાજુ દીવાલ બાંધવી. જો તેઓ પખવાડિયામાં એવું કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો વાદીને હુકમનામાનો અમલ કરાવવા અને કંપનીની સીમાદિવાલ તોડી જૂનો રાધાબલ્લવ રોડ ફરીથી ખુલ્લો કરાવવા તથા તે માર્ગ દ્વારા મંદિર સુધી પહોંચવાનો અધિકાર રહેશે. આ આદેશ અમુક હદ સુધી અમારી સ્થિતિ સરળ બનાવે છે અને અમને વિચારવાનું રહે છે કે વર્તમાન કેસની પરિસ્થિતિઓમાં કયો યોગ્ય આદેશ કરવો જોઈએ. પરંતુ, નીચલી અપીલી અદાલતે કાનૂની પ્રશ્નો અંગે

નીચલી અદાલતના અભિપ્રાયની પુષ્ટિ કરી છે, જે પ્રશ્નો સામાવાળાઓ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્ધાન વકીલે અમારી સમક્ષ દબાણપૂર્વક રજૂ કર્યા છે; તેથી તેમનું સંક્ષિપ્ત પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક છે.

અદાલતે ત્યારબાદ કેસ પર વિચાર કર્યો અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"આથી હવે આપણે આગળના પ્રશ્ના પર આવીએ છીએ કે, જમીનમાં માર્ગનો સમાવેશ થતો હોવાનું ધારી લઈએ તો પણ, તે જમીન "આ અધિનિયમના હેતુ માટે" હવે આવશ્યક ન રહી હોવાથી તેનું નિસ્સરણ કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ. જો એવું થયું હોય, તો કમિશનરના કૃત્યની યુક્તિસંગતતા અંગે તેને પડકારવાનો અથવા તેની તપાસ કરવાનો સિવિલ અદાલતને કોઈ અધિકાર નથી. જો એવું ન થયું હોય, તો પછી કમિશનરોનું કૃત્ય કેટલુંય વાજબી દેખાતું હોય તોય અદાલત તેવા કૃત્યને ગેરકાયદેસર અને અધિકારબાહ્ય જાહેર કરશે. હવે "અધિનિયમનો હેતુ" એવો શબ્દપ્રયોગ અધિનિયમમાં પોતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ અધિનિયમના હેતુઓ શું છે તે અંગેનું કંઈક સંકેત અધિનિયમની ધારા ૬૯ના સંદર્ભથી મેળવી શકાય છે, જેમાં મ્યુનિસિપલ ભંડોળ કયા કેટલાંક હેતુઓ માટે વપરાઈ શકે તેનો વિગતવાર ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. મ્યુનિસિપલ ભંડોળ કયા કયા મથકો ઉપર ખર્ચવામાં આવી શકે તેમાંથી કેટલાંક દર્શાવ્યા પછી, કલમ (૧૭) માં એવું કહેવામાં આવ્યું છે

કે "સામાન્ય રીતે, અધિનિયમના હેતુઓ અમલમાં મૂકવા માટે." આથી "અધિનિયમના હેતુઓ"નો અર્થ શું થાય છે તે બાબતે આપણે બહુ આગળ વધતા નથી. કલમ (૩), ધારા ૬૯માં ફરી એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે કમિશનરો આ અધિનિયમ સાથે અસંગત ન હોય તેવી તમામ બાબતો કરી શકે છે, જે આ ધારાના હેતુઓ અમલમાં મૂકવા માટે આવશ્યક હોય. અધિનિયમના હેતુઓ એ તે હેતુઓ જ હોવા જોઈએ જેના માટે મોફુસ્સિલમાં મ્યુનિસિપાલિટીઓ રચવામાં આવે છે. મોફુસ્સિલ મ્યુનિસિપાલિટીઓને લગતા પ્રારંભિક અધિનિયમ તરીકે ગણાવી શકાય તેવા ૧૮૬૪ના અધિનિયમ ૩ની પ્રસ્તાવના આ શબ્દોમાં છે:

બંગાળના લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરના નિયંત્રણ હેઠળના પ્રાંતોમાં આવેલ નગરો અને અન્ય સ્થળોમાં નગરપાલિકા કમિશનરોની નિમણૂક માટે જોગવાઈ કરવા તથા ત્યાંની સફાઈ વ્યવસ્થા, સુધારણા અને નજરદારી માટે વધુ સારા ઉપાય કરવાની, અને તેમાં દરો તથા કર વસૂલવા માટેનો એક અધિનિયમ.

તેમાં ઉલ્લેખિત હેતુઓને તેવા હેતુઓ માનવામાં આવી શકે છે, જેમના માટે નગરપાલિકાઓ અસ્તિત્વમાં આવી હતી. તેથી, કમિશનરોને રસ્તાઓ વગેરે સહિતની જમીનો હસ્તાંતરિત કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ નગરપાલિકાના સુધારણા વગેરે માટે જ થવો જોઈએ. હવે, વર્તમાન

મામલામાં અમને જણાય છે કે રાધાબલ્લવ રોડ, રસ્તા તરીકે, સામાન્ય જનતા માટે નિર્પયોગી બની ગયો હતો. તેનો મોટો ભાગ બંધ કરી દેવામાં આવ્યો હતો અને તેનો કોઈ ઉપયોગ રહ્યો નહોતો; માત્ર મંદિરથી ફેરી ફંડ રોડ સુધીનો નાનો ભાગ જ હજી બાકી રહ્યો હતો. તેનો ઉપયોગ માત્ર વાદી અને મંદિરના ભક્તો દ્વારા જ થઈ શકે છે. આ પરિસ્થિતિઓમાં અમે એવું કહી શકતા નથી કે મ્યુનિસિપલ કમિશનરો, રસ્તાના આ ભાગને અધિનિયમના હેતુઓ માટે હવે આવશ્યક ન રહ્યો હોવાનું માનીને તે અપીલકર્તાને વેચવામાં, કાયદા દ્વારા તેમને સોંપાયેલ સત્તાની બહાર કાર્ય કરી રહ્યા હતા. નિશ્ચિતપણે તેમણે કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત હોય એવું કે અધિનિયમ સાથે અસંગત હોય એવું કંઈ કર્યું નહોતું.

ફરીથી એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે કોઈપણ નગરપાલિકાને માર્ગ બંધ કરવાની અથવા તેની દિશા ફેરવવાની સત્તા નથી. જો કાયદો જે રીતે હાલ પ્રવર્તે છે તે મુજબ નગરપાલિકાને કોઈ માર્ગ વેચવાની અથવા અન્ય રીતે તેનો નિકાલ કરવાની સત્તા છે એવો અમારો દૃષ્ટિકોણ યોગ્ય હોય, તો એવું દલીલ કરી શકાય નહીં કે તેને “અધિનિયમના હેતુસર” માર્ગ બંધ કરવાની અથવા તેની દિશા ફેરવવાની સત્તા પણ નથી. હકીકતમાં, અલ્હાબાદના તે કેસમાં, જેના પર નીચલી અદાલતે આધાર રાખ્યો છે, એવી સત્તા હોવાનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ સંદર્ભમાં આ અદાલતનો એક જૂનો કેસ છે, જેના તરફ ઉલ્લેખ કરી શકાય. એમ્પ્રેસ વિ.

બ્રોજનાથ દે (૩) માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે નગરપાલિકા કમિશનરોને કાયદા હેઠળ જાહેર માર્ગો બંધ કરવાની અથવા તેમની દિશા ફેરવવાની સત્તા ન હતી. તે નિર્ણય ઈ.સ. ૧૮૯૪ ના સુધારક અધિનિયમ પહેલાં આપવામાં આવ્યો હતો અને તેથી તે અમને વિશેષ મદદરૂપ થતો નથી. જો વર્તમાન સમયમાં તેને કોઈ પ્રમાણિકતા હોય, તો તેનું પુનર્વિચારણું કરવું પડશે. માર્ગો અંગેનો અંગ્રેજી કાયદો બંગાળના એક અધિનિયમની વ્યાખ્યા કરતી વખતે અમને વિશેષ સહાયરૂપ થતો નથી. તે કાયદા હેઠળ માર્ગની નીચેની જમીન જમીનના માલિકની અથવા માર્ગની બન્ને બાજુ આવેલી જમીનોના માલિકોની હોય છે. ત્યાં એવો કોઈ કાનૂની પ્રાવધાન નથી કે જેના દ્વારા માર્ગોની ઉપજમીન કોઈ સ્થાનિક સત્તાધિકારીમાં નિહિત થાય. પરંતુ, જો કે તે કાયદા હેઠળ સ્થાનિક સત્તાધિકારીને માર્ગ બંધ કરવાની અથવા તેની દિશા ફેરવવાની સત્તા સ્પષ્ટપણે આપવામાં આવી નથી, તેમ છતાં તે ઈ.સ. ૧૮૩૫ ના હાઈવેઝ અધિનિયમમાં જણાવેલી કેટલીક ઔપચારિકતાઓનું પાલન કરીને એવું કરી શકે છે।

બ્રોજો નાથ દાસના કેસમાં કલકત્તા મ્યુનિસિપલ અધિનિયમનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં એ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે આવી સત્તા કલકત્તા કોર્પોરેશનના કમિશનરોમાં નિહિત છે, પરંતુ બંગાળ મ્યુનિસિપલ અધિનિયમ દ્વારા મોફુસ્સિલ મ્યુનિસિપાલિટીઓના કમિશનરોને તે સ્પષ્ટ

રીતે અપાયેલી નહોતી, તેથી એમ માનવું જોઈએ કે તેમને તે નકારવામાં આવી હતી. આ જ તર્કશ્રેણી આ કેસમાં અપનાવવામાં આવી છે, પરંતુ અમને એવું જણાય છે કે ભલે બે અધિનિયમો સમવસ્તુ વિષયક હોય ત્યારે એક અધિનિયમનું બીજા અધિનિયમના સંદર્ભે અર્થઘટન કરવું અનુમત્ય હોઈ શકે, તો પણ એકમાં સ્પષ્ટ જોગવાઈનો અભાવ માત્રથી જ બીજામાં જાણતા જાણતા બાકાત રાખવામાં આવી હોવાનો અર્થ આવશ્યક રીતે નીકળતો નથી, જો સુધી તે બાબતે સ્પષ્ટ શબ્દો ન હોય. અધિનિયમ, જેમ તે છે તેમ, તેની પોતાની જ સીમાઓની અંદર અર્થઘટિત થવો જોઈએ. અધિનિયમમાં એવું કંઈ નથી જે કમિશનરોને માર્ગ બંધ કરવા અથવા તેનું પ્રવર્તન બીજા માર્ગે વાળવા અથવા માર્ગનું હસ્તાંતરણ કરવા પ્રતિબંધિત કરતું હોય. અધિનિયમ દ્વારા તેમની સત્તા પર મુકવામાં આવેલી એકમાત્ર મર્યાદા એ છે કે તેઓ એવી સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર અધિનિયમના હેતુઓ માટે જ કરે. અમે એવું કહી શકતા નથી કે મ્યુનિસિપાલિટીએ અપીલકર્તાને માર્ગનું વેચાણ કાયદા દ્વારા તેમાં નિહિત સત્તાના યોગ્ય ઉપયોગરૂપે કર્યું ન હતું. તે અધિનિયમના હેતુઓ માટે હતું, અર્થાત્ મ્યુનિસિપાલિટીના સુધારણા માટે, અને જે કમિશનરોને તેના હિતાવહ લાગ્યું તે માટે."

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વર્તમાન મામલો વધુ સશક્ત આધાર પર આવેલો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે મ્યુનિસિપાલિટી પાસે કેટલીક

બાબતો કરવા સત્તા છે, જેમાં માર્ગ બંધ કરી દેવા અથવા તેનો ઉપયોગ બંધ કરાવી દેવાની સત્તા પણ સમાવેશ પામે છે, તે બાબત વિવાદમાં નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે મ્યુનિસિપાલિટી પાસે તે જમીન ભાડે આપવા અથવા વેચવાની સત્તા પણ છે (અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) ના આધીન), પરંતુ તે માટે નિર્ધારિત એકમાત્ર શરત એટલી છે કે આવી કાર્યવાહી અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ પરવાનગી મેળવવા માટે નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું અનુસરણ કરીને કરવામાં આવવી જોઈએ. તે દૃષ્ટિએ, એકવાર એ સ્પષ્ટ થાય કે મ્યુનિસિપાલિટીના ઠરાવમાંથી મ્યુનિસિપાલિટીએ સામાવાળા નં. ૪ ને આ જમીન વેચવી યોગ્ય ગણેલી હતી, અને તે પણ સામાવાળા નં. ૪ વિવાદિત જમીનનો જે હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા જઈ રહ્યો છે તેને ધ્યાનમાં લઈને, ત્યારે મ્યુનિસિપાલિટીની કાર્યવાહી અંગે કોઈ ખામી દર્શાવી શકાય નહીં.

સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે કલકત્તા વડી અદાલતના જોયકૃષ્ણ પ્રમાનિક અને અન્ય વિ. કામરહાટી મ્યુનિસિપાલિટી અને અન્ય, જેનો ઉલ્લેખ કલકત્તા વીકલી નોટ્સ ૧૯૯૪ સીડબ્લ્યુએન ૮૭૦ માં થયેલો છે, તેવા વધુ એક નિર્ણય પર પણ અવલંબન મૂક્યું. તેમણે અદાલતનું ધ્યાન પરિછેદ ૧૩ તરફ દોર્યું, જે નીચે મુજબ છે:

> “૧૩. મ્યુનિસિપાલિટી જાહેર માર્ગોની માલિક છે, પરંતુ આવી માલિકી તેની પોતાની મિલ્કત અંગે ખાનગી વ્યક્તિની માલિકી સાથે સમકક્ષ

ગણાવી શકાતી નથી. મ્યુનિસિપાલિટી કાયદાની રચના છે અને તેને નિશ્ચિત કાયદેસર ફરજો નિભાવવાની રહે છે. તે બંગાળ મ્યુનિસિપલ અધિનિયમ, ૧૯૩૨ ના હેતુઓને વિનાશક હોય તેવી કોઈપણ રીતે પોતાની મિલ્કતો સાથે પોતાની ઈચ્છા મુજબ વ્યવહાર કરી શકતી નથી. જાહેર માર્ગમાં જનતાને આવાગમનનો અધિકાર છે, તેમજ પદયાત્રી તરીકે અથવા અન્ય રીતે ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર છે, જે તેઓ અવરોધ વિના ઉપયોગમાં લેવા હકદાર છે. જો કોઈ જાહેર રસ્તો અવરોધિત કરવામાં આવે અથવા બંધ કરવામાં આવે અને તેના કારણે તે વિસ્તારનો નિવાસી તથા તે રસ્તો અથવા ગલીનો વારંવાર ઉપયોગ કરનાર વ્યક્તિ તેમાંથી પસાર થઈ શકતો ન હોય, તો તે નિશ્ચિતપણે વડી અદાલતના બંધારણીય રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લઈ શકે છે જેથી સંબંધિત સત્તાધીશોને જાહેર રસ્તા અથવા ગલી પર થયેલ આવા બંધ, રોકટોક અથવા અવરોધને, જે લાગુ પડે તે મુજબ, દૂર કરીને તેમની કાયદેસર ફરજો બજવવા દિશા આપવામાં આવે. સાથે સાથે, જો એવું જણાય કે મ્યુનિસિપલ સત્તાધિકારીએ બંગાળ મ્યુનિસિપલ અધિનિયમ, ૧૯૩૨ ના હેતુઓ માટે હવે જરૂરી ન હોવાનું માનીને જાહેર રસ્તા અથવા ગલીનો કોઈ ભાગ, કદાચ કાયમી રીતે, બંધ કર્યો હોય અને એવો બંધ કરાયેલો ભાગ ત્રીજા પક્ષને, કદાચ હસ્તાંતરીના વાણિજ્યિક હેતુ માટે, વૈકલ્પિક અને પૂરતો જાહેર માર્ગ સુનિશ્ચિત કર્યા પછી તથા કોઈપણ રીતે જાહેર હિતને અસર

કર્યા વિના હસ્તાંતરિત કર્યો હોય, તો મ્યુનિસિપાલિટીની એવી કાર્યવાહી જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ હોવાથી ગેરકાયદેસર ગણાવી શકાય નહીં."

(ભાર મુકવામાં આવ્યો છે)

સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે હસ્તગત મામલામાં લાગુ પાડવા માટેના તથ્યો અત્યંત યોગ્ય છે. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં કલકત્તા વડી અદાલતે નિર્ધારિત કરેલા સિદ્ધાંતો વર્તમાન કેસના તથ્યો પર સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે. સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે વર્તમાન કેસમાં નોંધ પર એવું છે કે રોડ નં.૨ પર આવેલી મિલ્કતોનો મુખ્યત્વે માલિકીહક સામાવાળા નં.૪નો છે. જ્યાં સુધી રોડ નં.૧નો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી તેનો વૈકલ્પિક માર્ગ તેની પોતાની જમીનમાંથી પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે અને સામાવાળા નં.૪ દ્વારા હાથ ધરાતી પ્રવૃત્તિઓ એવી પ્રવૃત્તિઓ સમકક્ષ છે, જે નગરપાલિકાઓએ 'સ્વશાસન સંસ્થાઓ' તરીકે પોતાની ફરજો બજાવવા માટે હાથ ધરવાની આવશ્યકતા હોય છે, વિશેષ કરીને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩ડબ્લ્યુ હેઠળની બારમી અનુસૂચિમાં નોંધ નં.૧૩માં સૂચિબદ્ધ કરેલી પ્રવૃત્તિઓ. સામાવાળા નં.૪ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે આ બધી પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, નગરપાલિકાની કાર્યવાહી દોષારોપણપાત્ર માનવી શક્ય નથી અને આ અદાલતે તેને મંજૂરી આપવી જરૂરી છે તથા અરજી ફગાવી દેવાય તેવી આવશ્યકતા છે.

૫૯. અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ નગરપાલિકાની સત્તા અંગે વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લીધા બાદ, આ અદાલતનું મત છે કે,

(૧) અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ જેટલી સંબંધિત છે, તે કલમ ખરેખર નગરપાલિકાને તે જ કલમમાં સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવેલા ચોક્કસ કૃત્યો કરવા માટે સત્તા પ્રદાન કરે છે.

(૨) પાલિકા માટે જે કાર્યવાહી કાયદેસર છે તેમાં રસ્તો બંધ કરવો અથવા રસ્તો અવરોધિત કરવોનો સમાવેશ થાય છે.

(૩) નગરપાલિકાને આપવામાં આવેલી સત્તા 'કોઈપણ' જાહેર રસ્તા અંગે છે અને 'કોઈપણ' શબ્દના સ્થાને 'અનુપયોગી/ અતિરિક્ત રસ્તો' જેવા શબ્દો મૂકી શકાતા નથી. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે નગરપાલિકાને તે જમીન સાથે વ્યવહાર કરવાની, ભાડે આપવાની અથવા વેચી નાખવાની સત્તા છે, પરંતુ તે જમીન ભાડે આપતાં અથવા વેચતાં પહેલાં નગરપાલિકાએ આ હકીકત પ્રત્યે સજાગ રહેવું જરૂરી છે કે વિવાદિત જમીન જાહેર રસ્તા માટે અથવા આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે આવશ્યક નથી.

(૪) તે જમીન અંગે વ્યવહાર કરતી વખતે, પુરવાક્ય હેઠળ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું નગરપાલિકા માટે આવશ્યક છે

અને તે ઉપરાંત, નિર્ધારિત પરિસ્થિતિઓમાં નગરપાલિકાએ સરકારની પૂર્વ પરવાનગી લેવાની રહે છે.

(૫) અદાલતનું મંતવ્ય છે કે નગરપાલિકા માટે અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ અનુમતિપાત્ર કાર્યવાહી તબક્કાવાર હાથ ધરવી આવશ્યક છે, પરંતુ તે આવશ્યકતા એવી કઠોરતા સુધી ફરજિયાત નથી. હાલના કેસમાં જેમ ક્રમમાં થોડો ફેરફાર થયો હોય તેવી સ્થિતિમાં, તે નગરપાલિકાની કાર્યવાહી/નિર્ણયને ગેરકાયદેસર અને ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬નું ઉલ્લંઘનકારક બનાવતું નથી.

(૬) અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) ને સૂચવ્યા મુજબ ત્રણ ભાગોમાં વાંચી શકાય, અર્થાત્ (એ) અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળની જમીન સંબંધિત હોય ત્યારે દરેક ભાડાપટ્ટા અથવા વેચાણના કેસમાં સરકારની પૂર્વ પરવાનગી આવશ્યક છે. તેવી જ રીતે, (બી) જ્યારે નગરપાલિકા ૧૦ વર્ષથી વધુ અવધિ માટે કોઈ અચળ મિલકત ભાડાપટ્ટે આપે છે ત્યારે સરકારની પૂર્વ પરવાનગી આવશ્યક છે, (સી) તે જ પ્રમાણે જ્યારે નગરપાલિકા અચળ મિલકત વેચવાની હોય અને તેની બજાર કિંમત રૂ.૧ લાખથી વધુ હોય ત્યારે સરકારની પૂર્વ પરવાનગી લેવી આવશ્યક છે.

૬૦. દિનાંક ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ના ઠરાવ નં. ૯૪/ ૧૭ અંગે વિવાદી પક્ષોએ કરેલી રજૂઆતો તરફ આવતાં, અદાલતનો મત છે કે નગરપાલિકાએ કાયદાની કોઈ

જોગવાઈનું, અને તો વધુમાં વધુ અધિનિયમની કલમ ૧૪૬(૧)નું પણ, ઉલ્લંઘન કર્યું નથી. આ અદાલતનો વિચારીને બનાવેલો મત છે કે નગરપાલિકાએ સંપૂર્ણ સદ્ભાવના સાથે કાર્ય કર્યું હતું અને તે વાત આ હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષર પુરુષોત્તમ સંસ્થા (અહીં સામાવાળા નં. ૪)ના જનરલ સેક્રેટરી પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી અરજી અંગે નગરપાલિકાએ કોઈ ગુપ્તતા રાખી નહોતી. સામાવાળા નં. ૪–સંસ્થા દ્વારા હાથ ધરાતી પ્રવૃત્તિઓને તેણે ધ્યાનમાં લીધી હતી અને તે બાબતો ઠરાવમાં જ દર્શાવી હતી. આ પ્રવૃત્તિઓ 'જાહેર હેતુ'ના સ્વરૂપની છે તે બાબતે કોઈ શંકા નથી અને કોઈપણ સ્થિતિમાં, આ પ્રવૃત્તિઓ 'જાહેર હેતુ'ની સેવા કરે છે. સરકાર જાહેર–ખાનગી ભાગીદારી (પીપીપી) મોડેલ અપનાવીને આ 'જાહેર હેતુઓ' સિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહી છે, એ હકીકતથી અદાલત અવગત ન રહે શકે. નોંધપાત્ર હકીકતોને જોતા, સામાવાળા નં. ૪ની સરખામણી એવા 'વ્યક્તિ' સાથે કરી શકાય નહીં જેના કેન્દ્રમાં નફો કમાવવાનો હેતુ હોય. અજ્ઞાનતા નાબૂદીનો અભિયાન અથવા લોકો માટે શિક્ષણકાર્ય હાથ ધરવાનો અભિયાન અને લોકોમાં જાગૃતિ ફેલાવવી તથા સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવતી અન્ય સમાન પ્રવૃત્તિઓ ખરેખર જાહેર હેતુની સેવા કરે છે. આ તબક્કે ખાસ કરીને ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે કે, 'સંવિધાનમાં સુધારા પછી નગરપાલિકાને વિશેષ દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૪૩પીની કલમ (ઈ) હેઠળ નગરપાલિકાને સ્વશાસનની સંસ્થા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે, જેને અનુચ્છેદ ૨૪૩ડબલ્યુ હેઠળ દર્શાવ્યા મુજબ સત્તાઓ અને અધિકાર રહેશે અને

નગરપાલિકાઓને "તેમને સોંપવામાં આવતી યોજનાઓના હેતુ, કાર્ય અને અમલીકરણ અંગે તથા તેમાં બારમી અનુસૂચિમાં સૂચિબદ્ધ બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે સંદર્ભે નિર્ધારિત થતી શરતોને આધીન રહી" તેવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. બારમી અનુસૂચિમાં સૂચિબદ્ધ બાબતોમાં સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થાય છે, ખાસ કરીને પ્રવેશ ૧૩ના સંદર્ભમાં, જે "સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક અને સૌંદર્યલક્ષી પાસાઓના પ્રોત્સાહન"ને લગતી છે.' (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે). અરજદારોના કેસ તરફ આવતાં, અરજદારો કોઈપણ સામગ્રીના આધારે આ સ્થાપિત કરવામાં સક્ષમ રહ્યા નથી કે પ્રશ્નમાં આવેલી માર્ગ 'પ્રસાદી' માર્ગ છે અને ભગવાન સ્વામિનારાયણે પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન 'ઘેલા નદીમાંથી પરત ફરવાના માર્ગ' તરીકે આ માર્ગનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

૬૧. 'જળ ઝીલણી' શોભાયાત્રા અંગે ખૂબ હોબાળો મચાવવામાં આવ્યો છે. પ્રાસંગિક રીતે, અરજદાર-સંસ્થા દ્વારા જ પ્રકાશિત કરાયેલ મુદ્રિત સામગ્રીના સ્વરૂપમાં આ બાબત નોંધ પર છે કે લોર્ડ સ્વામિનારાયણના જીવનકાળ દરમિયાન 'જળ ઝીલણી' શોભાયાત્રા માત્ર પાંચ વખત જ કાઢવામાં આવી હતી. દરેક વખતે 'જળ ઝીલણી' શોભાયાત્રા 'અલગ અલગ સ્થળોએ' કાઢવામાં આવી હતી. એ સમજાય તેવી બાબત છે કે જ્યારે સ્થળો અલગ હોય, ત્યારે તે સ્થળોએ જતો માર્ગ પણ અલગ જ હશે. આ હકીકતોમાં, મહત્વની બાબત 'જળ ઝીલણી' શોભાયાત્રા છે, 'માર્ગ' નહીં.

૬૨. માર્ગ નં.૨ની બંને બાજુ આવેલ 'મિલ્કત'ના પાસાં અંગે આવતાં, સામાવાળા નં.૪ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે મોટાભાગની મિલ્કતો સામાવાળા નં.૪–ટ્રસ્ટની માલિકીની છે.

૬૩. જ્યાં સુધી માર્ગ નં.૩ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી મંગુકિયાએ રજૂ કર્યું કે માર્ગ નં.૩ અંગે વિશેષ કોઈ વિવાદ નથી અને તેમને માત્ર માર્ગ નં.૧ અને ૨ પર જ ધ્યાન કેન્દ્રીત કરવાનું છે. જ્યાં સુધી માર્ગ નં.૨ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી કરવામાં આવેલી દલીલોમાંથી એક એવી છે કે 'જલ જિલની' શોભાયાત્રાની પરત ફરતી યાત્રા દરમ્યાન માર્ગ નં.૨ પર રહેવાસીઓના મકાનો ખાતે 'લાલજી મહારાજની પધરામણી' થતી હતી. પરંતુ હવે માર્ગ નં.૨ પરની મિલ્કતો સામાવાળા નં.૪ દ્વારા ખરીદી લેવામાં આવી હોવાથી તે પ્રશ્ન હવે જીવંત રહેતો નથી.

૬૪. નોંધમાં આવેલ છે કે ગઢડા નગરપાલિકાના મુખ્ય અધિકારી, ગઢડાના મામલતદાર જેવી સંબંધિત સત્તાધિકારીઓએ સાવધાનીપૂર્વકની તપાસ બાદ જણાવ્યું છે કે નિર્ધારિત પહોળાઈનો કોઈ વિકલ્પ માર્ગ ગઢાડી ગેટની નજીક ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે (જે શરૂઆતમાં ૩.૩૫ મીટર હતો અને તેને વધારીને ૪.૩૫ મીટર કરવામાં આવ્યો છે), તો વાહનવ્યવહારની ભીડભાડનો પ્રશ્ન નિવારિત થાય છે. તેથી, નગરપાલિકાએ વિકલ્પ માર્ગની ઉપલબ્ધતા તથા વિકલ્પ માર્ગ પર વાહનવ્યવહારની ભીડભાડ અંગે ધ્યાન આપ્યું નહોતું, તે

આધારે નગરપાલિકાની કાર્યવાહી પડકાર હેઠળ લાવી શકાય તેમ નથી. મિલ્કત નં. ૩૨૮૧/૧ અંગે, નોંધમાં આવેલ છે કે તે મિલ્કત સુધી પહોંચવા માટે વિકલ્પ માર્ગ ઉપલબ્ધ છે. તેથી, અરજીકર્તાઓ દ્વારા માત્ર માર્ગ નં. ૧ અને ૨ નો જ ઉપયોગ કરવાની આગ્રહપૂર્ણ માંગ કાયદેસર રીતે સ્વીકાર્ય નથી.

૬૫. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલ દ્વારા વિવાદિત માર્ગો અંગે સંતો અને ભક્તોની ભાવનાત્મક લાગણી વિશે ઉઠાવવામાં આવેલ દલીલ પણ સ્વીકાર્ય જણાતી નથી, કારણ કે કાયદાની સ્થિર સ્થિતિ મુજબ માર્ગ સંબંધે નાગરિકનો અધિકાર માત્ર 'પ્રવેશ અને નિર્ગમન' પૂરતો જ હોય છે અને જો 'સ્થાનિક સ્વશાસન સંસ્થા' એ એવા નિષ્કર્ષે પહોંચે કે માર્ગનો જાહેર હિત સિદ્ધ થાય તે રીતે વધુ સારા ઉપયોગ માટે વિનિયોગ કરી શકાય અને વૈકલ્પિક માર્ગ ઉપલબ્ધ હોય, તો જનસામાન્યના સભ્યોનો ખાનગી અધિકાર 'જાહેર અધિકાર' સમક્ષ પછાત જવો જોઈએ.

૬૬. તા. ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવ નં. ૧૩૭(૨૧) અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, નોંધ પર એવું છે કે નગરપાલિકાએ તમામ વાંધાઓનો વિચાર કર્યો હતો અને તે સામાવાળા નં. ૪ ને જમીન ફાળવતા ઠરાવ/આદેશમાં નિર્ધારિત કરાયેલ "શરતો" પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

૬૭. આ અદાલતનો મત છે કે 'વાંધાઓને વિચારવામાં લેવા'ના પ્રશ્નમાં, સચિદાનંદ પાંડે (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા

પરિચ્છેદ ૨૭ અને ૨૮ માં કરાયેલ અવલોકનો આ કેસના તથ્યો પર લાગુ પડે છે. ઉક્ત પરિચ્છેદો નીચે મુજબ છે:

> "૨૭. ડૉ. સિંઘવીએ અમારી સમક્ષ આ અદાલતના જાણીતા નિર્ણયો, રોહતાસ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. એસ.ડી. અગરવાલ૨, બેરિયમ કેમિકલ્સ વિ. એ.જે. રાણા૩ અને મોહિન્દર સિંહ ગિલ વિ. ચીફ ઈલેકશન કમિશનર, નો ઉલ્લેખ કરીને એવો આગ્રહ કર્યો કે પ્રશાસકીય નિર્ણય પણ તમામ સંબંધિત વિચારણાઓ ધ્યાનમાં લઈને અને અસંબંધિત વિચારણાઓને દૂર રાખીને જ લેવો જોઈએ અને આદેશના કારણોનો સમાવેશ આદેશમાં જ હોવો આવશ્યક છે અને તે કારણોને પછીથી સોગંદનામાના સ્વરૂપે અથવા અન્ય રીતે નવા કારણો આપી પૂર્ણ કરી શકાતાં નથી. રજૂઆત એવી હતી કે જાન્યુઆરી ૭, ૧૯૮૧ નું કેબિનેટ મેમોરેન્ડમ હોય કે સપ્ટેમ્બર ૯, ૧૯૮૧ નું કેબિનેટ મેમોરેન્ડમ, એમ પૈકી કોઈપણમાંથી એવું પ્રગટ થતું નથી કે સંબંધિત વિચારણાઓ ધ્યાનમાં લેવાઈ હતી. એવું કહેવામાં આવ્યું કે બંને કેબિનેટ મેમોરેન્ડામાં જે કહેવામાં આવ્યું નહોતું, તે પછીથી એવી વિચારણાઓ દ્વારા પૂર્ણ કરી શકાય નહીં, જે નિર્ણય લેતી સત્તાના મનમાં ક્યારેય હાજર જ નહોતી. અમે ડૉ. સિંઘવીની આ રજૂઆત સાથે સહમત નથી. નિર્ણય તમામ સંબંધિત વિચારણાઓ ધ્યાનમાં લઈને અને તમામ અસંબંધિત વિચારણાઓ દૂર રાખીને લેવો જોઈએ, આ સિદ્ધાંત વિષે ક્ષણમાત્ર માટે

પણ શંકા થઈ શકે નહીં. અમે અગાઉ જ દર્શાવ્યું છે કે સંબંધિત વિચારણાઓની અવગણના કરવામાં આવી નહોતી અને હકીકતમાં, પશ્ચિમ બંગાળ સરકારે તેને ધ્યાનમાં લીધી હતી. આ એવો મામલો નથી જેમાં પ્રથમ પુરાવા એકત્ર કરવામાં આવે અને પછી કોઈ એક સારા સવારના સમયે નિર્ણય લેવાય અને તે નિર્ણય કારણસભર આદેશમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવે. આ એવો મામલો છે જેમાં ચર્ચાઓ આવશ્યક રીતે લાંબા સમયગાળા સુધી વિસ્તરતી હોય છે. અનેક પરિબળોને સ્વતંત્ર રીતે અને અલગથી તોલી અને વિચારવા પડે છે. આ એવો મામલો છે જેમાં નિર્ણય અને તે નિર્ણયના કારણો માત્ર પ્રસ્તાવની શરૂઆતથી લઈને અંતિમ નિર્ણય લેવાયા સુધીના સમગ્ર ઘટનાઓક્રમ અને પરિસ્થિતિઓને એકત્રિત રીતે જોવાથી જ જાણી શકાય. નોંધવું અગત્યનું છે કે મોહિન્દર સિંહ ગિલના મામલાથી ભિન્ન રીતે, જેમાં તે અદાલત એક કાનૂની સત્તાધિકારી દ્વારા કરાયેલા કાનૂની આદેશ સાથે વ્યવહાર કરતી હતી અને તેથી તેને પછીની સ્પષ્ટીકરણો દ્વારા પોતાના આદેશના આધારભૂત કારણો પૂર્ણ કરવાની મંજૂરી આપી શકાતી નહોતી, હાલનો મામલો એવો છે જેમાં ન તો કોઈ કાનૂની કાર્ય સામેલ છે અને ન તો કોઈ કાનૂની સત્તાધિકારી સામેલ છે, પરંતુ આ વ્યવહાર, જાહેર સ્વરૂપ ધરાવતો હોવા છતાં, વ્યાપારી સ્વભાવનો છે, જેનો નિવેડો માત્ર લાંબી ચર્ચા, સ્પષ્ટીકરણ અને તમામ હિતધારક વ્યક્તિઓ સાથે પરામર્શ પછી જ

આવી શકે છે. મોહિન્દર સિંહ ગિલના મામલાનો સિદ્ધાંત અહીંની હકીકતી પરિસ્થિતિમાં લાગુ પડતો નથી. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૨૮. એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું નહોતું અને ઝૂલોજિકલ ગાર્ડન સાથે સર્વાધિક હિત ધરાવતા લોકોને નિર્ણય લેવાયા પહેલાં આ બાબતમાં સાંભળવામાં આવ્યા નહોતાં. અમારી દૃષ્ટિએ આ બાબતમાં કોઈને પણ વાજબી ફરિયાદ હોઈ શકે તેમ નથી. બેગમબારીની જમીન ભાડાપટ્ટે આપવાનો પ્રસ્તાવ જાહેર જાણમાં હતો, જેમ કે અમે જોઈ ચૂક્યા છીએ. જે લોકો ખરેખર આ બાબતમાં રસ ધરાવતા હતા, જેમ કે ઝૂલોજિકલ ગાર્ડનની વ્યવસ્થાપક સમિતિ અને ઝૂના નિયામક, તેમને આ બાબતમાં પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાની તક મળી હતી. જાહેર ઉપક્રમ સમિતિએ પોતાના અહેવાલમાં આ મુદ્દાની ચર્ચા કરી હતી અને વિવિધ પરિબળો તરફ સરકારનું ધ્યાન દોર્યું હતું. આ મુદ્દો વિધાનસભાના પાટલા પર વધુ ચર્ચાયો હતો. પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં કોઈ નિષ્ફળતા રહી હતી એવો દાવો સ્વીકારવો અશક્ય છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૬૮. અહીં ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે કે આ નોંધપાત્ર બાબત છે કે જાહેર નોટિસ પછી પ્રાપ્ત થયેલા આક્ષેપો જ નહીં, પરંતુ તે પહેલાં ૨૫.૧૨.૧૯૯૯,

૨૭.૧૨.૧૯૯૯, ૦૬.૧૨.૨૦૦૧ અને ૨૬.૦૬.૨૦૦૪ તારીખના આક્ષેપ અરજીઓના સ્વરૂપે રજૂ થયેલા આક્ષેપો પણ નગરપાલિકા દ્વારા વિચારણામાં લેવામાં આવ્યા હતા અને તે હકીકતનો ઉલ્લેખ તેના ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ તારીખના ઠરાવમાં કરવામાં આવ્યો છે. તે ઉપરાંત, ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ તારીખના ઠરાવમાં નગરપાલિકાએ સામાવાળા નં.૪ દ્વારા પૂર્ણ કરવાની કેટલીક શરતોનો સમાવેશ કર્યો હતો તે હકીકત પણ નોંધપાત્ર છે. ઠરાવમાં નિર્ધારિત શરતો આ મુજબ છે:

(૧) જમીન સામાવાળા નં. ૪ ને વેચવા માટે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે તે "વાંધા સાથે" છે. "વાંધા સાથે" શબ્દપ્રયોગનો સંદર્ભ વિના અનુવાદ કરવામાં આવે તો તેનો અર્થ 'વાંધાઓ સાથે' થાય છે. અરજદારો તરફથી રજૂ થતાં વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ તેનો અર્થ "વાંધાઓ સાથે" એવો થાય, પરંતુ ઠરાવના 'અગાઉના અને પાછળના' ભાગના સંદર્ભ સાથે સાવચેત વાંચન કરતાં તેનો અર્થ 'વાંધાઓ હોવા છતાં' એવો થાય છે. જો નગરપાલિકા જમીન 'વાંધાઓ સાથે' વેચવા ઇચ્છતી હોત, તો તે કદી વેચી જ શકતી નહીં. તેને વેચી શકાય તેવી શક્યતા માત્ર ત્યારે જ બને જ્યારે તેનું વાંચન "વાંધાઓ હોવા છતાં" એમ કરવામાં આવે.

(૨) માર્ગની હાલની પહોળાઈ જે છે તે જ પહોળાઈનો નવો માર્ગ શાકભાજી બજાર અને ગધડી ગેટ વચ્ચે સંસ્થા, અર્થાત્ સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવાનો રહેશે.

(૩) શાકમાર્કેટની નજીક આવેલું દ્વાર (ઘઢડી ગેટ) હાલમાં જે સ્થિતિમાં અસ્તિત્વમાં છે, તે જ સ્થિતિમાં જાળવી રાખવાનું રહેશે.

આ અદાલતને એવો નિષ્કર્ષ નોંધવામાં જરાય સંકોચ નથી કે આ ત્રણ શરતો નિર્ધારિત કરવાથી/સમાવિષ્ટ કરવાથી એ હકીકત સ્થાપિત થાય છે કે નગરપાલિકા 'તેને પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓ' અંગે સજાગ હતી; શક્ય છે કે કેટલાક વાંધાઓ નિર્ધારિત સમયગાળા બાદ પ્રાપ્ત થયેલા હોવાનું જણાવવામાં આવે છે, પરંતુ નગરપાલિકાની તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે સામાવાળા નં. ૪ ને જમીન ફાળવવા સામે કરવામાં આવેલા તમામ અરજીઓ અદાલતના અવલોકન માટે ઉપલબ્ધ કરાવ્યા હતા. આ અરજીઓના અવલોકન પરથી આ અદાલતે નોંધ્યું કે જે વાંધા અરજીોને વિચારણા હેઠળ લેવામાં આવી નહોતી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો, તે અન્ય વાંધા અરજીઓમાં પૂરતા પ્રમાણમાં સમાવિષ્ટ હતી અને તેથી નગરપાલિકાએ તેમની વિચારણા કરી હતી.

આ ઉપરાંત, એ બાબતનું પણ ધ્યાનમાં લેવું મહત્વપૂર્ણ અને સંબંધિત છે કે જે વ્યક્તિની વાંધા અરજી પર વિચાર કરવામાં આવ્યો નહોતો એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, તેણે પોતાની અરજીના કથિત 'વિચાર ન કરવામાં આવવા' બાબતે ક્યારેય કોઈ ફરિયાદ વ્યક્ત કરી નથી. ઉપરોક્ત હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં, જોરશોરથી ઉઠાવવામાં આવેલ અને દબાણપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવેલ દલીલ કોઈપણ ગુણવત્તા વિનાની હોવાનું જણાય છે. અંતે, અદાલત દ્વારા જે બાબતનો

નિર્ણય લેવો આવશ્યક છે તે એ છે કે શું નગરપાલિકાની કાર્યવાહી મનસ્વી, અયોગ્ય અને બાહ્ય વિચારણાથી પ્રેરિત છે અને શું તેમાં આ અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ કરવો જરૂરી બને છે. પરંતુ, નોંધપાત્ર રીતે, રેકોર્ડની સાવધાનીપૂર્વકની વિચારણા કરતાં અદાલતે એવું નિષ્કર્ષ મેળવ્યું છે કે, 'નગરપાલિકાએ શરૂઆતથી જ આવશ્યક પારદર્શકતા સાથે પોતાની સત્તાની મર્યાદામાં રહીને કાર્યવાહી કરી છે'. અન્યથા, નગરપાલિકા આ જમીન ફાળવવા બાબતે સામાવાળા નં. ૪ તરફથી અરજીઓ પ્રાપ્ત થયાની હકીકતનો ઉલ્લેખ કરવાનું ટાળી શકતી હતી. પરંતુ નગરપાલિકાએ એવું કર્યું નથી. સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા વિવાદિત જમીનની માંગ કરતી અરજીઓ જાહેર કરવામાં આવી હતી અને કાયદા મુજબ તેની પ્રક્રિયા હાથ ધરવામાં આવી હતી. એટલું જ નહીં, નગરપાલિકાએ તેને પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓની સંખ્યાનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. આગળ વધતાં, તે વાંધાઓ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેનો પરિચય સામાવાળા નં. ૪ ને જમીન વેચાણના મુદ્દે શરતો નક્કી કરવામાં આવી હોવાની હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

૭૧. આ અદાલત આ બાબતે સચેત છે કે, 'કોઈપણ દુરાશયના આક્ષેપોના અભાવે', મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવની ન્યાયિક તપાસની વ્યાપ્તિ મર્યાદિત હોય છે. પરંતુ, મ્યુનિસિપાલિટીના ઠરાવો પડકાર હેઠળ હોવાથી, સેવા માટે આગ્રહપૂર્વક રજૂ કરાયેલા તમામ સંબંધિત પાસાઓનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે અને તેના અંતે, અદાલતે એવું નિષ્કર્ષ કાઢ્યું છે કે

મ્યુનિસિપાલિટીના ઠરાવને કોઈપણ રીતે અન્યાયી, મનસ્વી અથવા અનિયમિત કહી શકાય તેમ નથી. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ આ બાબતનો વિવાદ કરી શક્યા નથી કે,

(૧) અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ માં ઉલ્લેખિત કાર્યવાહી હાથ ધરવાની સત્તા નગરપાલિકામાં નિહિત છે, (૨) અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ માં ઉલ્લેખિત કાર્યવાહી માં કોઈપણ માર્ગને બંધ કરી દેવાની અથવા અવરોધિત કરી દેવાની સત્તાનો સમાવેશ થાય છે, (૩) "કોઈપણ માર્ગ" માં કાર્યરત અથવા ઉપયોગમાં રહેલો માર્ગ પણ સમાવેશ પામે છે અને માત્ર બિનઉપયોગી અથવા અતિરિક્ત માર્ગનો જ નહીં.

(૪) સંબંધિત માર્ગ પ્રત્યે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સંતો અને ભક્તોની 'ભાવનાત્મક લગાવ'નો મુદ્દો કોઈપણ સામગ્રી રજૂ કરીને પ્રમાણિત કરી શકાયો નહોતો અને તેથી, આ દાવો 'કોઈ સામગ્રીના અભાવે' આધારિત છે.

(૫) તે સિવાય, જ્યારે અદાલતને આ વિશિષ્ટ માર્ગ પ્રત્યેની 'ભાવનાત્મક લગાવ' ને ધ્યાનમાં લેવા માટે કહેવામાં આવે છે, ત્યારે અરજદારોના વર્તનને પણ વિચારણામાં લેવું આવશ્યક છે; અરજદાર–સંસ્થાના પરિસરની અંદર માર્ગમાં કરાયેલા ફેરફાર દર્શાવતો નકશો નોંધપોથીનો મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે, જે દર્શાવે છે કે અરજદારોએ પોતાના જ પરિસરમાં માર્ગ બદલવાનો નિર્ણય કર્યો હતો અને જો એવું કરતાં ધાર્મિક લાગણીઓને આઘાત પહોંચતો નથી, તો આ

અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલો વિવાદ 'ધાર્મિક લગાવના કારણ' સિવાયના અન્ય કોઈ કારણથી પ્રેરિત હોવાનું કહી શકાય.

૬૯. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૫ના સંદર્ભમાં 'ધર્મનું જાહેર સ્વીકાર અને પ્રચાર કરવાનો અધિકાર' અંગે અરજદારોના વિંદ્બાન વકીલ દ્બારા ઉઠાવવામા આવેલ દલીલ પણ કોઈ જ બળ ધરાવતી નથી એવું જણાય છે, કારણ કે અરજદારોના વિદ્બાન વકીલ સામાવાળા નં. ૪ તરફથી વિદ્બાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેલાત દ્બારા કરવામાં આવેલી આ રજૂઆતને ખંડિત કરી શક્યા નથી કે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના કોઈપણ પ્રામાણિક સાહિત્યમાં 'જળ ઝીલણી'ના શોભાયાત્રાના 'ખૂબ જ નિશ્ચિત માર્ગ પરથી પરત ફરવું' ધર્મનો આવશ્યક સિદ્બાંત છે એવી જોગવાઈ ઉપલબ્ધ નથી, અને જો તેને કરવા દેવામાં ન આવે તો તે ધર્મના જાહેર સ્વીકારનો અભાવ ગણાય.

વાસ્તવમાં, અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલ સાહિત્ય, જે સંયોગવશાત્ અરજદાર–ટ્રસ્ટ દ્બારા પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું છે, તે તેના વિરુદ્બ દર્શાવે છે. 'જળ ઝીલણી'ની શોભાયાત્રા લોર્ડ સ્વામિનારાયણના જીવનકાળ દરમિયાન પાંચ અલગ–અલગ પ્રસંગોએ, પાંચ અલગ–અલગ સ્થળોએ કાઢવામાં આવી હતી. તેમાંથી કોઈપણ સાહિત્યમાં એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી કે આ વિશિષ્ટ માર્ગ (શોભાયાત્રાનો પરત ફરવાનો માર્ગ) તે તમામ પાંચ પ્રસંગોએ એકસરખો જ રહ્યો હતો અને તેથી તે એટલો પવિત્ર બની ગયો છે કે જો

શોભાયાત્રાને તે વિશિષ્ટ માર્ગેથી પરત ફરવાની મંજૂરી આપવામાં ન આવે, તો તે ‘ધર્મનું પ્રસાર અને આચરણ કરવાનો અધિકાર’માં હસ્તક્ષેપ સમાન ગણાશે.

૭૦. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિ અંગે કોઈ વિશ્વસનીય જવાબો શોધવામાં નિષ્ફળ ગયાં પછી એ રીતે રજૂઆત કરી કે તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪ અને ૩૦.૦૫.૨૦૦૫ના ઠરાવો પસાર કરતી વેળાએ જે સામગ્રી આ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવી છે તે મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ ક્યારેય મૂકવામાં આવી નહોતી. એટલું જ નહીં, કલેક્ટર અને/અથવા સરકાર સમક્ષ જે સામગ્રી મૂકવામાં આવી હતી તે પણ આક્ષેપિત ઠરાવો પસાર કરતી વેળાએ મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ મૂકવામાં આવી નહોતી. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે આનો અર્થ એવો થાય છે કે ઠરાવો પસાર કરતી વેળાએ મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ ન મૂકાયેલી સામગ્રીના આધારે ‘મ્યુનિસિપાલિટીના ઠરાવોનું ઔચિત્ય સાબિત કરવું’. આ અદાલતના વિચારપૂર્વકના મત મુજબ વિદ્વાન વકીલની ઉપરોક્ત રજૂઆત એક સરળ કારણસર સ્વીકાર્ય નથી કે અદાલત મ્યુનિસિપાલિટીના ઠરાવોની કાયદેસરતા અને માન્યતાનું પરીક્ષણ તેની સમક્ષ મૂકાયેલ સામગ્રીના પ્રકાશમાં કરી રહી છે. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે સામાવાળાની અરજીઓ મ્યુનિસિપાલિટીના દસ્તાવેજી રેકોર્ડ પર હતી; તેવી અરજીઓમાં સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા હાથ ધરાતી પ્રવૃત્તિઓ અને તે પ્રવૃત્તિઓનું સ્વરૂપ મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ હતું. વાંધાની અરજીઓ અને વાંધાઓ પણ મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ હતા. ત્યારબાદ મ્યુનિસિપાલિટીએ એવા

ઠરાવો પસાર કર્યા, જેને વિવિંધ આધારો પર પડકારવામા આવ્યા છે, અને જેને ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓનું વિસ્તૃત સ્પષ્ટીકરણ કહી શકાય. તે વિસ્તૃત સ્પષ્ટીકરણનો જવાબ દરેક તબક્કે, અર્થાત્ કલેક્ટર, સરકાર અને આ અદાલત સમક્ષ આપવામાં આવ્યો છે. પરંતુ છતાં, ઠરાવો 'ન્યાયિક ચકાસણી'ની કસોટી પર ઊતરે છે અને તેઓ પોતાનામાં અન્યાયી, મનસ્વી અથવા અનિયમિત હોવાનું જણાતું નથી, તથા વધારાની સામગ્રી માત્ર "વિસ્તૃત સ્પષ્ટીકરણ"નો જવાબ છે. હકીકત એ જ છે કે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ચલાવવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓની સંપૂર્ણ વિગતો ધરાવતી અરજીઓ મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ હતી અને તેને ધ્યાનમાં લઈને મ્યુનિસિપાલિટી આ નિષ્કર્ષે પહોંચી શકી હતી કે જો આ જમીન સામાવાળા નં. ૪ને વેચવામાં આવે જેથી તે અરજીઓમાં દર્શાવેલી પ્રવૃત્તિઓ માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકે, તો તે 'જાહેર હેતુ'ની સેવા કરતા ઓછું નહીં ગણાય. તેથી મ્યુનિસિપાલિટીએ પોતાની સમજણ મુજબ, સમગ્ર મંડળ તરીકે (ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર કરાયા હતા – હાજર રહેલા દરેકે સમર્થનમાં મત આપ્યો હતો), અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું પાલન કરવાનો નિર્ણય કર્યો, તા. ૧૨.૦૭.૨૦૦૪નો ઠરાવ પસાર કર્યો અને જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરીને વાંધાઓ મંગાવવાનો નિર્ણય કર્યો. વાંધાઓ પ્રાપ્ત થયા પછી મ્યુનિસિપાલિટીએ તેની સમક્ષ મૂકાયેલ સામગ્રીનો વિચાર કર્યો અને સાવધાનીપૂર્વકના વિચાર પછી તેણે એવું માન્યું કે સામાવાળા નં. ૪ની માંગણી સ્વીકારી શકાય તેવી છે અને જમીન સામાવાળા નં. ૪ને વેચી શકાય જેથી સામાવાળા નં. ૪ તેનો ઉપયોગ પોતાની 'વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ' માટે કરે, જેનો

અંતિમ પરિણામ 'જાહેર હેતુ'ની સેવા જ થશે. દસ્તાવેજી રેકોર્ડ મુજબ એવું કહી શકાય નહિ કે મ્યુનિસિપાલિટી આ હકીકતથી અજાણ હતી કે આ માંગણી સામાવાળા નં. ૪ તરફથી છે, જે કોઈ પણ રીતે એવો વ્યક્તિગત મનુષ્ય નથી કે જે જનહિતના ભોગે નફો કમાવવાના હેતુથી પોતાની વેપારી પ્રવૃત્તિઓ ચલાવે. ઉપરોક્ત હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં, તેમાં રહેલી સામગ્રીના આધારે પસાર કરાયેલા વિવાદિત ઠરાવો કાયદેસરતા અને માન્યતાની કસોટી પર ઊતરે છે. આ સાચું છે કે જ્યારે મામલો કલેક્ટર સમક્ષ ગયો ત્યારે બંને પક્ષોએ સંબંધિત સામગ્રી મૂકી પોતાની પોતાની દલીલોને સમર્થન આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ રીતે વધુ સામગ્રી કલેક્ટર સમક્ષ મૂકવામાં આવી. તેવી જ રીતે, જ્યારે આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના ચુકાદા અને આદેશના અનુસંધાને મામલો સરકાર સમક્ષ ગયો, ત્યારે બંને પક્ષોએ સરકાર સમક્ષ વધુ સામગ્રી મૂકી. પરંતુ, જેમ ઉપર નોંધાયું છે, કલેક્ટર અથવા સરકાર સમક્ષ મૂકાયેલ સામગ્રી પૂરક છે અને એવી 'એકમાત્ર સામગ્રી' નથી જેના આધારે ઠરાવો માન્ય ગણવામાં આવે છે. આ વધારાની/પૂરક સામગ્રીના અભાવે પણ, જેમ ઉપર જણાવ્યું છે તેમ, મ્યુનિસિપાલિટી સમક્ષ મૂકાયેલ સામગ્રીના આધારે ઠરાવની માન્યતા જાળવી રાખી શકાય છે. આ અદાલતનો મત છે કે ઉપરોક્ત સામગ્રીનો આધાર લીધા વિના પણ ઠરાવો માન્ય છે. તેથી અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલની ઉપરોક્ત રજૂઆત નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૭૧. અદાલતે, અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્ધાન વકીલ અને સ્પર્ધક પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્ધાન વકીલો દ્ધારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર વિચાર કરવાની પ્રક્રિયામાં, નોંધ્યું કે અરજદારો કોઈ ને કોઈ રીતે જમીનની ફાળવણી અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે; તેથી જ અરજદારો દ્ધારા તમામ સંભવિત દલીલો ઉઠાવવામાં આવી છે, જેમ કે (૧) એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે માર્ગ નં. ૧ અને ૨ 'પ્રસાદી' માર્ગો છે, (૨) સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના લાખો ભાવિકો અને સંતોની આ માર્ગો સાથે 'ધાર્મિક લાગણી જોડાયેલી' છે, (૩) સિટી સર્વે નં. ૩૨૮૧/૧ (રાઘવ મંદિર) ધરાવતી મિલકત સુધી પહોંચવા માટે આ માર્ગોની આવશ્યકતા છે, (૪) સામાવાળા નં. ૪ ને આ જમીન વેચવા બાબતે પાલિકાએ લીધેલા નિર્ણયથી ગઢડા નગરના લોકો આઘાતમાં છે અને 'જૂના શાકભાજી બજારના બંધ' તથા તે જને નવી જગ્યાએ ખસેડવાના કારણે ગઢડા નગરના લોકોને થયેલા આઘાત ઉપરાંત આ આઘાત પણ થયો છે. આ જ પ્રકારની અનેક વધુ દલીલો ઉઠાવવામાં આવી છે, પરંતુ સાવધાનીપૂર્વકના વિચારપશ્ચાત આ અદાલતે નોંધ્યું કે આ દલીલો કોઈ વિશ્વસનીય સામગ્રી પર આધારિત નથી. બીજી બાજુ, આ દલીલોના ઉત્તરરૂપે આપવામાં આવેલા જવાબો સ્વીકાર્ય જણાયા છે. 'માર્ગો સાથે ધાર્મિક લાગણીઓ જોડાયેલી છે' એવી દલીલ ખોટી હોવાનું જણાય છે, કારણ કે આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં ચર્ચાયેલા અરજદારોના પરિસરમાં આવેલ અન્ય 'પ્રસાદી માર્ગો' બાબતે એ જ 'ધાર્મિક લાગણીસભર જોડાણ' જાળવવામાં આવ્યું નથી. તે પરિસ્થિતિમાં 'લાગણીસભર અને ધાર્મિક જોડાણ' અંગેનો દાવો સ્વીકારવા યોગ્ય નથી એવું જણાય છે. તે જ

રીતે, સક્ષમ સત્તાધિકારીએ યોગ્ય તપાસ કર્યા બાદ એ નોંધમાં આવ્યું છે કે સર્વે નં. ૩૨૮૧/૧, એટલે કે 'રાઘવ મંદિર' ધરાવતી મિલકત સુધી પહોંચવા માટે અન્ય માર્ગો ઉપલબ્ધ છે; તેથી આ દાવો પણ કાયદાની દષ્ટિએ ટકી શકે એવો તથા સ્વીકાર્ય નથી. નોંધમાં આ પણ આવ્યું છે કે માર્ગ નં. ૨ ની બન્ને બાજુ આવેલી મોટાભાગની મિલકતો સામાવાળા નં. ૪ ની માલિકીની છે. આવી સ્થિતિમાં, જો પાલિકા દ્વારા માર્ગ બંધ કરવામાં આવે, તો અન્ય મિલકતધારકને અસુવિધા થવાની બાબત ઉદ્ભવતી જ નથી. તે જ રીતે, 'જળ ઝીલણી'ની શોભાયાત્રા પરત ફરતી વખતે માર્ગ નં. ૨ પર રહેતા વ્યક્તિઓના નિવાસસ્થાને 'પધરામણી' થતી હતી એવો અરજદારોનો દાવો હવે નિરર્થક બની ગયો છે, કારણ કે હાલમાં માર્ગ નં. ૨ પર કોઈ નિવાસ જ નથી, તેથી 'પધરામણી' થવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતા, રહેવાસીઓના અધિકાર અંગે અરજદારો દ્વારા કરવામાં આવેલો દાવો ટકી શકતો નથી.

૭૨. 'ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ અરજદારોના અધિકારના વિચાર' બાબતે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલ મુજબ, 'અધિકાર' એ 'સ્થાપિત અધિકાર' હોવો આવશ્યક છે અને 'અધિકાર' ત્યારે જ 'સ્થાપિત અધિકાર' ગણાઈ શકે જ્યારે તે 'નિર્ણિત અધિકાર' હોય. વર્તમાન કેસમાં, અરજદારોનો દાવો એવો છે કે માર્ગ નં.૧ અને ૨ 'પ્રસાદી' માર્ગો છે અને આ માર્ગો અતિ પ્રાચીન સમયથી અસ્તિત્વમાં છે. આ તે માર્ગો છે, જેઓ પર લોર્ડ સ્વામિનારાયણે નિર્લજ્જપાદે વિહાર કર્યો હતો. ગઢડા આવતાં સ્વામિનારાયણ

સંપ્રદાયના લાખો ભક્તો અને સંતો સાથે આ માર્ગોને અત્યંત વિશિષ્ટ ધાર્મિક અને ભાવનાત્મક લગાવ છે. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે વૈકલ્પિક રીતે રજૂઆત કરી કે શક્ય છે કે લોર્ડ સ્વામિનારાયણના જીવનકાળ દરમિયાન 'જળ ઝીલણી' યાત્રા એ જ સ્થળે અને એ જ માર્ગેથી કાઢવામાં આવતી ન હોય અને સાહિત્યમાં ઉલ્લેખિત માર્ગો તથા પાંચ જુદા જુદા સ્થળોએથી કાઢવામાં આવતી હોય. પરંતુ ત્યારબાદ, લોર્ડ સ્વામિનારાયણ સ્વર્ગવાસ પામ્યા પછી, માત્ર આ નિશ્ચિત માર્ગ પરથી જ 'જળ ઝીલણી' યાત્રા કાઢવામાં આવે છે.

૭૩. તે જેવું પણ હોય, હકીકત એ યથાવત્ રહે છે કે આ તમામ દાવાઓ 'મૌખિક' છે અને તેમના સમર્થનમાં કોઈપણ દસ્તાવેજી પુરાવો નથી. તેવી સ્થિતિમાં, આ અદાલત દ્વારા તે સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. વિશેષ કરીને ત્યારે, જ્યારે નોંધ પર અરજદાર ટ્રસ્ટ દ્વારા જ પ્રકાશિત સાહિત્યના સ્વરૂપમાં સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે, જેમાં આ વિશિષ્ટ માર્ગનો ક્યાંય પણ 'પ્રસાદી' માર્ગ તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અરજીમાં અરજદારોના દાવાને સ્વીકારવાની સ્થિતિમાં આ અદાલત નથી.

૭૪. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ અને ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ માં અરજદારોના હકો/દાવાઓ સ્વીકારવામાં આવ્યા નહોતા અને તે બંને આ અદાલત દ્વારા (વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા) તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી,

અને અરજદારોને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ પરવાનગી આપતી વખતે સરકાર અરજદારોના દાવા પર વિચાર કરશે. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે, જ્યારે વિષય અધિનિયમની કલમ ૬૫(૨) હેઠળ પરવાનગી મંજુર કરવા માટે સરકાર સમક્ષ આવ્યો, ત્યારે સરકારનું એવું મંતવ્ય હતું કે, કારણ કે ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો છે, તેથી સરકારે પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા પછી મંજુરી આપવી જ રહી. તે મુજબ મંજુરી આપવામાં આવી. અરજદારોએ તે જ બાબતને પડકારીને વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ દાખલ કરી. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે, સરકાર દ્વારા તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે આપેલા નિર્દેશોને ધ્યાનમાં લીધા વિના અરજીનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો. સરકારનો આદેશ એવો છે કે, 'મ્યુનિસિપાલિટીએ અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ માન્ય ઠરાવ પસાર કર્યો હોવાથી, મંજૂરી આપવી આવશ્યક છે'. અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે, લોકપ્રિય ભાષામાં કહીએ તો એવું કહી શકાય કે અરજદારો બંને છેડે કાપી નાખવામાં આવ્યા છે.

૭૫. ઉપરોક્ત રજૂઆતો પર વિચાર કરવા માટે, તા. ૦૨.૦૯.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશમાં આપવામાં આવેલા નિર્દેશોના ચોક્કસ શબ્દો તેમજ સરકારે મંજૂરી આપતો આદેશ જે ચોક્કસ શબ્દરચનામાં પસાર કર્યો હતો તેની નોંધ લેવી જરૂરી છે, સાથે જ આ હકીકત પણ સંલગ્ન છે કે માનનીય ન્યાયાધીશે વિશેષ દીવાની

અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ નામંજૂર કરી હતી અને મંજૂરી આપવાના સરકારના નિર્ણયને યથાવત્ રાખ્યો હતો. આ અદાલતનું મત છે કે અરજદાર પક્ષના માનનીય વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો બે કારણોસર કોઈપણ તત્ત્વથી રહિત છે;

(૧) ઈ.સિ.એ.ઓ નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬ અને ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ નો નિર્ણય થયા પછી, અરજદારોએ આ વડી અદાલત સમક્ષ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૨૨/૨૦૦૭ અને ૧૨૩/૨૦૦૭ દાખલ કરીને સંપર્ક કર્યો હતો. તે અપીલો આ વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ દ્વારા ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. આ રીતે, અરજદારો તેમની માંગ સ્વીકારવા માટે વિભાગીય પીઠને મનાવી શક્યા નહોતા. એટલું જ નહીં, ત્યારબાદ અરજદારોએ એમ.સિ.એ. નં. ૧૨૯૨/૨૦૦૮ રૂપે પુનર્વિચાર અરજી પણ દાખલ કરી હતી, જે પણ ૨૧.૦૮.૨૦૦૮ ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી.

(૨) વિદ્વાવંત એકલ ન્યાયાધીશે, પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લીધા બાદ, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨ ની ૨૦૦૭ નામંજૂર કરી હતી. તે જ રીતે, આ અદાલતે પણ સરકારના તા. ૨૯.૦૧.૨૦૦૭ ના આદેશની વિષયવસ્તુ તેમજ કલેક્ટરના અનુસર્ત આદેશો તા. ૨૦.૦૨.૨૦૦૭ અને ૦૨.૦૩.૨૦૦૭ નો સાવધાનીપૂર્વક વિચાર કર્યો

હતો, જેના દ્વારા એવો નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવ્યો છે કે અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા દાવાઓમાં કોઈ જ ગુણવત્તા નથી. ઉદાહરણ તરીકે, ખાસ કરીને એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો એવો દાવો કે જમીન પાલિકાની માલિકીની નથી અને તે જમીનની માલિકી જિલ્લા પંચાયતની છે, તે તપાસ દરમિયાન સત્તાધિકારી દ્વારા કોઈ તત્ત્વવિહિન હોવાનું જણાયું હતું. તે જ રીતે, અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો એવો દાવો કે અરજદારોને સિટી સર્વે નં. ૩૨૮૨/૧ ધરાવતી મિલકત સુધી પહોંચવા માટે પ્રવેશ માર્ગ નથી, તે પણ ખોટો હોવાનું જણાયું હતું. તપાસના અંતે સત્તાધિકારીઓએ એવું નોંધ્યું હતું કે તે મિલકત સુધી પહોંચવા માટે વૈકલ્પિક માર્ગો ઉપલબ્ધ છે.

૭૬. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતાં, વિશેષ દીવાની અરજીઓ નં. ૧૪૫૧૭/૨૦૦૬, ૧૫૪૬૦/૨૦૦૬ અને ૬૫૫૨/૨૦૦૭ નિષ્ફળ જાય છે અને તે જ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન વકીલોએ વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૫૨/૨૦૦૭ ની સુનાવણી કરવા સંમતિ દર્શાવી હતી તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં, લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮ હવે ટકી શકતી નથી અને તે મુજબ તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૬૦૮/૨૦૦૮ નો નિકાલ કરવામાં આવેલ હોવાથી, દીવાની અરજીઓ નં. ૬૭૧૧/૨૦૦૮ અને ૭૦૬૧/૨૦૦૮ માં કોઈ આદેશ કરવામાં આવતા નથી; તે મુજબ તેમનો

પણ નિકાલ કરવામાં આવે છે. દીવાની અરજીઓમાં કરવામાં આવેલા આંતરિમ આદેશો રદ કરવામાં આવે છે.

૭૭. અરજદારો દ્વારા જમા કરાયેલ રકમ આ ચુકાદાની પ્રાપ્તિની તારીખથી એક અઠવાડિયાની અંદર ખાતાધારકને ચુકવપાત્ર ચેક દ્વારા અરજદારોને પરત કરવાની આદેશિત કરવામાં આવે છે.

૭૮. અરજદારો તરફથી વકીલ શ્રી મંગુકિયાએ વિનંતી કરી કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલી 'યથાવત સ્થિતિ' ચાર અઠવાડિયા સુધી ચાલુ રાખવા માટે આદેશ કરવામાં આવે. આ વિનંતી મંજુર કરવામાં આવે છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૧૦.૦૪.૨૦૧૨ના આદેશ દ્વારા દીવાની અપીલો નં. ૧૫૨૯-૧૫૩૦/૨૦૦૯ અને ૧૫૯૩-૧૫૯૪/૨૦૦૯માં આપેલી યથાવત સ્થિતિ આ આદેશની પ્રાપ્તિની તારીખથી ચાર અઠવાડિયાની અવધિ માટે ચાલુ રાખવા આદેશ કરવામાં આવે છે.

(રવિ આર. ત્રિપાઠી, ન્યાયમૂર્તિ)

<u>માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર.ડી. કોઠારી</u>

(સહમત)

મારા વિદ્વાન ભાઈ, માનનીય સાથે આદરપૂર્વક સહમત છું, પરંતુ હું ન્યાયમૂર્તિ રવિ આર. ત્રિપાઠી મહોદય, નીચેની કેટલીક પંક્તિઓ ઉમેરું છું:

૧. અહીં ગલી પ્રશ્નાસ્પદ છે. કેટલીક ગલીઓ ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ હોય છે. વોલ સ્ટ્રીટ ન્યૂ યોર્ક સ્ટોક એક્સચેન્જને કારણે પ્રસિદ્ધ બની છે. ઉક્ત ગલીમાં ન્યૂ યોર્ક સ્ટોક એક્સચેન્જની સ્થાપના ૧૮૨૫માં થઈ હોવા છતાં, ૧૯૩૦ના દાયકાં સુધી ન્યૂ યોર્કની ગલીઓ બહુ જ સાંકડી ગણાતી હતી. નોંધવા યોગ્ય છે કે પ્રસિદ્ધ ટ્રિનિટી ચર્ચ પણ વોલ સ્ટ્રીટ પર આવેલ છે અને ઘણાં સમય સુધી તે ન્યૂ યોર્કની સૌથી ઊંચી ઇમારત હતી. ત્યારબાદ, આપણા દેશમાં ૨૮ માળની બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જ દલાલ સ્ટ્રીટ પર આવેલી છે. અહેવાલ મુજબ, દલાલ સ્ટ્રીટની જમીન કોઈપણ વિકસિત દેશ જેટલી જ મોંઘી છે. તે જે હોય તે, સામાવાળા નં. ૪એ પોતાની કેટલીક વિશ્વસ્તરીય પ્રવૃત્તિઓ જે રીતે રજૂ કરી છે, તે જોતા એવું કહેવું અતિશયોક્તિ ગણાશે નહીં કે વર્તમાન કેસની પ્રશ્નાસ્પદ ગલી પ્રસિદ્ધ ગલી બનવાના માર્ગ પર છે.

૨. પ્રથમ, કલમ ૧૪૬ના અર્થઘટન અંગે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જોગવાઈ દ્વારા સોંપવામાં આવેલી સત્તા સક્ષમ બનાવતી સત્તાઓના સ્વરૂપની છે. પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ, શરૂઆતના

શબ્દો, 'તે કાયદેસર રહેશે' વિવેકાધિકાર દર્શાવે છે. અધિનિયમનો અધ્યાય–૧૧, 'મ્યુનિસિપલ સત્તાઓ અને ગુનાઓ' શીર્ષક ધરાવે છે. તે વ્યાપક અને સામાન્ય શીર્ષક છે. અધ્યાય–૧૧માં અંદાજે ૧૪ અલગ અલગ ઉપશીર્ષકોનો સમાવેશ થાય છે અને તેનો પ્રથમ ઉપશીર્ષક છે, 'રસ્તાઓ સંબંધિત સત્તાઓ'. તેમાં ૫ કલમોનો સમાવેશ થાય છે (કલમો ૧૪૬થી ૧૫૦ તથા તેની ઉપકલમો). કલમ ૨(૨૨) 'જાહેર રસ્તા'ની વ્યાખ્યા આપે છે અને કલમ ૨(૨૩) 'ખાનગી રસ્તા'ની વ્યાખ્યા આપે છે. અહીં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓના ઉત્તર માટે, 'રસ્તા'ના અર્થ અથવા વ્યાખ્યાને ખાસ મહત્ત્વ નથી, સિવાય કે સંબંધિત રસ્તા સાથે અડીને આવેલી લગભગ બધી મિલ્કતો હવે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા અધિગ્રહિત કરવામાં આવી છે અને એવું હોય ત્યારે તેનું પરિણામ શું થાય — શું એવો રસ્તો જાહેર રસ્તા તરીકે યથાવત્ રહે છે? આ અંગે, અમે થોડું આગળ ઉલ્લેખ કરી શકીએ.

૩. જો જાહેર માર્ગ બંધ કરવાનો હોય, તો શું નગરપાલિકાને તે બંધ કરવાની સત્તા છે કે નથી. અરજદારો તરફના વિદ્વાન વકીલે સ્વીકાર્યું હતું કે કલમના સાદા વાંચનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે નગરપાલિકાને આવી સત્તાઓ છે. વિવાદ માત્ર સત્તાના ઉપયોગની રીત અને પદ્ધતિ અંગે છે, તેમજ વર્તમાન કેસના તથ્યો અને

પરિસ્થિતિઓમાં આવી સત્તાનો આશ્રય લેવાનો પ્રશ્ન છે. અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા આક્ષેપોની કસોટી કરવા માટે આ પ્રશ્ન પુછાઈ શકે — જ્યારે જાહેર માર્ગ બંધ કરવાનો હોય ત્યારે નગરપાલિકાએ શું કરવાનું હોય?

૪. પાલિકાએ વાંધાઓ મંગાવવાના અને તેમનો વિચાર કરવાનો ફરજિયાત છે, અને રસ્તાના વેચાણના પ્રસંગે કલમ ૬૫(૨) હેઠળ રાજ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી મેળવવી પણ ફરજિયાત છે. વધુમાં, પાલિકાએ એવો નિષ્કર્ષ પણ નોંધવાનો રહે છે કે સંબંધિત માર્ગ જાહેર રસ્તા તરીકે અથવા અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે આવશ્યક નથી.

૫. અનુક્રમે સૌપ્રથમ તે માટેનો પ્રસ્તાવ આવે છે. એવો પ્રસ્તાવ વેચાણ માટેનો હોઈ શકે છે – જેમ કે વર્તમાન કેસમાં છે – અથવા તે રસ્તો બંધ કરવાની બાબતનો હોઈ શકે છે. બીજું પગલું એ છે કે રસ્તો જાહેર રસ્તા માટે જરૂરી છે કે નહીં, અથવા અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુઓ માટે જરૂરી છે કે નહીં, તે અંગે નોંધ કરવાની આવશ્યકતાનું પાલન કરવું. કલમ ૧૪૬(૧) ના અંતિમ ભાગ સાથે વાંચવામાં આવેલ ઉપબંધમાં 'પ્રસ્તાવ'નો જેટલા પાંચ સ્થળોએ ઉલ્લેખ થયો છે, તે સૂચવે છે કે સંબંધિત રસ્તો જાહેર

રસ્તા માટે અથવા અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુઓ માટે જરૂરી નથી એવી નગરપાલિકાની નોંધ, મુખ્ય અધિકારી દ્વારા વાંધાઓ મંગાવતી જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે તે પહેલાં થવી જોઈએ. નોંધનીય છે કે રસ્તો પહોળો કરવાની, તેમાં સુધારો કરવાની અથવા નવો રસ્તો ખોલવાની જેવી અન્ય પરિસ્થિતિઓમાં રહેવાસીઓના વાંધાઓ મંગાવવાની જરૂર રહેતી નથી. માત્ર જાહેર રસ્તો બંધ કરવાની બાબતમાં જ “રહેવાસીઓ” દ્વારા કરાયેલા વાંધાઓનો વિચાર કરવો આવશ્યક બને છે.

૬. પરંતુકના પ્રારંભિક ભાગ પરથી એવું સૂચિત થાય છે કે નગરપાલિકાને એવો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપતાં પહેલાં, તેમાં નિર્દિષ્ટ કરેલી રીત મુજબ નગરપાલિકાએ જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરવી આવશ્યક છે. આશય એવો જણાય છે કે જે માર્ગ હવે નગરપાલિકાના હેતુઓ માટે આવશ્યક રહ્યો નથી તેના બંધ કરવાની બાબતનો પ્રસ્તાવ પ્રથમ વિચારણા માટે લેવો જોઈએ અથવા તે નગરપાલિકાના રહેવાસીઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી આપત્તિઓની વિચારણા કરતાં પૂર્વે આવવો જોઈએ. તે પછી જ નગરપાલિકા તેને પ્રાપ્ત થયેલી આપત્તિઓની ‘વિચારણા’ કરશે અને ત્યારબાદ તે માર્ગ બંધ કરવાની બાબતના પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપવા આગળ વધી શકશે.

૭. જાહેર નોટિસ આપવાની પદ્ધતિ અંગે; સમય અંગે : વાંધાઓ આમંત્રિત કરીને ઓછામાં ઓછો એક મહિનાનો સમય આપવામાં આવવો જોઈએ. પ્રકાશનની પદ્ધતિ અંગે : તે નગરપાલિકાના નોટિસ બોર્ડ પર મુકવામાં આવવી જોઈએ અને જે માર્ગ બંધ કરવા માંગવામાં આવે છે તે માર્ગ પર અથવા ઉક્ત માર્ગના કોઈ ભાગ પર મુકવામાં આવવી જોઈએ. વધુમાં, ઉક્ત નોટિસ પર મુખ્ય અધિકારીની સહી હોવી આવશ્યક છે.

૮. છેલ્લી આવશ્યકતા છે, 'નગરપાલિકાને પ્રાપ્ત થયેલા લેખિત વાંધાઓનો વિચાર.' અહીં ઉપબંધના અંતિમ ભાગથી એવું સૂચિત થાય છે કે આવા વાંધાઓનો વિચાર કરવો આવશ્યક છે, ભલે તે આપેલ નોટિસ અવધિ પૂર્ણ થયા પછી પ્રાપ્ત થયા હોય કે નોટિસ અવધિ દરમ્યાન પ્રાપ્ત થયા હોય – જો તેઓ આવી બેઠક બોલાવવામાં આવે તે પહેલાં પ્રાપ્ત થયા હોય.

૯. સંક્ષેપમાં, કલમ ૧૪૬ આ મુજબ જોગવાઈ કરે છે; (૧) પાલિકાને જાહેર માર્ગ અંગે કોઈપણ રીતે કાર્યવાહી કરવાની પરવાનગી છે;

(૨) જાહેર રસ્તાના ભાડાપટ્ટા અથવા વેચાણના કિસ્સામાં, કલમ ૬૫(૨) હેઠળ નિર્ધારિત મુજબ રાજ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી આવશ્યક છે;

(૩) "તેના પૂર્વે" નો મહત્વપૂર્ણ અને નિર્ધારિત અર્થ છે. તે દર્શાવે છે કે જ્યાં સુધી નગરપાલિકા અન્યથા ઠરાવ કરે નહીં — જેનો ઉલ્લેખ ત્યારબાદ, અર્થાત્ (૪) માં કરવામાં આવ્યો છે — ત્યાં સુધી ઉક્ત માર્ગનો ઉપયોગ જાહેર માર્ગ તરીકે થતો હતો;

(૪) મ્યુનિસિપાલિટીએ નોંધ કરવી આવશ્યક છે કે ઉક્ત રસ્તો જાહેર રસ્તા તરીકે અથવા અધિનિયમની કલમો ૮૭ અને ૯૧ મુજબ અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી નથી;

(૫) માર્ગને કાયમી રીતે બંધ કરવામાં આવે તેવા કિસ્સામાં, "રહેવાસીઓ"ની આક્ષેપો આમંત્રિત કરવા આવશ્યક છે;

(૬) "રહેવાસીઓ" ના વાંધાઓનો વિચાર કર્યા વિના નગરપાલિકા પોતાની દરખાસ્તને મંજૂરી આપવા માટે આગળ વધી શકતી નથી;

(૭) રહેવાસીઓને વાંધો દાખલ કરી શકે તે માટે, પ્રાવધાનમાં કલ્પિત જાહેર નોટિસ પ્રકાશિત કરવી જોઈએ;

(૮) આવી નોટિસ મુખ્ય અધિકારી દ્વારા હસ્તાક્ષરિત હોવી જોઈએ. તે નગરપાલિકા કચેરીના નોટિસ બોર્ડ પર અને જે માર્ગ

બંધ કરવાનો પ્રસ્તાવિત હોય તે માર્ગ પર અથવા જણાવેલ માર્ગના સંબંધિત ભાગ પર મૂકવામાં આવવી જોઈએ;

(૯) ઉપબંધનો અનુવર્તી ભાગ નોટિસમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદાની અંદર વાંધાઓ દાખલ કરવાની આવશ્યકતાઓને શિથિલ કરે છે, કારણ કે તે નગરપાલિકાને બેઠક બોલાવવામાં આવે તે પહેલાં પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓનો વિચાર કરવા દિશાનિર્દેશ આપે છે; અને

(૧૦) આક્ષેપો લેખિતમાં હોવા જોઈએ. તે મૌખિક રજૂઆત કરવાની તક માટે જોગવાઈ કરતું નથી.

***

૧૦. હવે, તે રજૂઆતનો સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ કરી શકાય કે જ્યારે કાયદો કોઈ વિશિષ્ટ કાર્ય કરવા માટે કોઈ રીત નિર્ધારિત કરે છે, ત્યારે અન્ય બધી રીતો બાકાત ગણાય છે. અરજદારો દ્વારા આગ્રહપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે કાયદાએ અમુક કાર્યો કરવા માટે રીત નિર્ધારિત કરી છે, ત્યારે તે કાર્યો એ જ રીત અને પ્રકારથી કરવાના રહે છે અને અન્ય રીત પ્રતિબંધિત ગણાય છે. આ રજૂઆતના સમર્થનમાં, રામચંદ્ર કેશવના કેસમાં (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૯૧૫) આધાર મુકવામાં આવ્યો હતો.

૧૧. આ રજૂઆતનો સીધો જવાબ એ છે કે – બીજી બાજુ કામગીરી કરવાની કોઈ અન્ય અથવા વૈકલ્પિક પદ્ધતિનો આધાર લેતી નથી કે તેનો આશ્રય લેતી નથી. એવું નથી કે કલમ ૧૪૬ સિવાયની કોઈ જોગવાઈનો ઉલ્લેખ કરીને બીજી બાજુ પોતાનો કેસ બચાવે છે. એવું નથી. અરજદારોની રજૂઆતનો સાર એવો છે કે કલમ ૧૪૬ ને ફરજિયાત તરીકે વાંચવી જોઈએ. આ રજૂઆત સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, આ જોગવાઈનો સ્વભાવ એવો છે કે તે વિધાન સત્તા દ્વારા તેના પ્રતિનિધિત્વ પ્રાપ્ત સંગઠનને સોંપવામાં આવેલી સત્તાના સક્ષમ બનાવતાં અથવા અનુમત્ય ઉપયોગરૂપ છે. કોઈ નિશ્ચિત જોગવાઈ ફરજિયાત છે કે નિર્દેશાત્મક છે તે વિચારવા માટે સામાન્ય રીતે ઉપયોગમાં લેવાતી કસોટીઓમાંથી એક એ છે કે – શું તે ઉક્ત જોગવાઈના અનુપાલન ન થવાના પરિણામો નિર્ધારિત કરે છે? અહીં કલમ ૧૪૬ માં જોગવાઈના અનુપાલનના અભાવ માટે કોઈ પરિણામ નિર્ધારિત કરાયેલું નથી. તેથી, ઉક્ત કસોટી અનુસાર એવું કહી શકાય કે આ જોગવાઈ ફરજિયાત નથી.

૧૨. 'ને આધીન' શબ્દપ્રયોગ મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા જાહેર માર્ગના ભાડાપટ્ટે આપવાના અથવા વેચાણના મુદ્દાનું ધ્યાન રાખે છે – જેમાં રાજ્ય સરકારની પૂર્વમંજૂરી આવશ્યક બનાવવામાં આવી છે – અને પરંતુકમાં 'જ્યાં સુધી નહીં' શબ્દપ્રયોગ, રહેવાસીઓની

આક્ષેપો પર વિચારણા કર્યા પહેલાં મ્યુનિસિપાલિટીને જાહેર માર્ગ બંધ કરવાની કાર્યવાહીથી રોકે છે. આ સુરક્ષાત્મક ઉપાયો મ્યુનિસિપલ સંસ્થાની સત્તા પર પૂરતા નિયંત્રણરૂપ અવરોધો છે. એટલું કહેવું પૂરતું રહેશે કે સંપૂર્ણ પાલનનો અભાવ – જે વ્યવહારમાં અથવા વાસ્તવિકતામાં, વર્તમાન યુગમાં, સંભવિંત નથી – સહન કરવામા ન આવે અને તેવી સ્થિતિમાં મ્યુનિસિપાલિટીની કાર્યવાહી રદ કરવામાં આવે. અન્ય તમામ કિસ્સાઓમાં, તે બધું પાલનના અભાવની ડિગ્રી અને વ્યાપ પર તેમજ કેસની પરિસ્થિતિઓ પર નિર્ભર કરે છે. આથી આગળ સામાન્યકરણ કરવું અને એમ કહેવું કે જોગવાઈ આદેશાત્મક છે કે દિશાનિર્દેશાત્મક, તે મુશ્કેલ છે; જવાબની ચાવી એ હકીકતમાં રહેલી છે કે જોગવાઈ સક્ષમ બનાવતી પ્રકૃતિની છે. કલમ ૧૪૬ તેની પ્રકૃતિએ સક્ષમ બનાવતી છે.

૧૩. વર્તમાન મામલામાં, વિવાદાસ્પદ માર્ગને બંધ કરવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા કારણ કે નગરપાલિકાએ તેને સામાવાળા નં. ૪ ને વેચવાનો ઠરાવ કર્યો હતો. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલની મુખ્ય રજૂઆતોમાંની એક એ છે કે – જે માર્ગ બંધ કરવામાં આવ્યો હોય તે વેચી શકાય, પરંતુ વેચવાના હેતુસર માર્ગને બંધ કરી શકાય નહીં. સામાવાળા નં. ૪ તરફથી હાજર

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોષીએ 'શા માટે નહીં?' એવો પ્રશ્ન ઉઠાવી આ રજૂઆતનો ભંગ કર્યો છે. શ્રી જોષી દ્વારા યોગ્ય રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે 'ચાલુ' માર્ગ પણ વેચી શકાય છે અને તેથી તે જ માર્ગને બંધ પણ કરી શકાય. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે સૂચવ્યા મુજબ નગરપાલિકાની સત્તાઓ પર એવી મર્યાદાઓ મૂકી વાંચવું યોગ્ય નહીં ઠરે, એટલે કે, માત્ર એવો માર્ગ જ વેચી શકાય જે અન્યથા બંધ કરવામાં આવ્યો હોય, અને વેચાણના હેતુસર માર્ગ બંધ કરી શકાય નહીં.

૧૪. ઓછામાં ઓછું, ત્રણ મુદ્દાઓ પર, કલમ ૧૪૬નો ભંગ અથવા તેનું પાલન ન થવું સ્વીકારવું જ પડે;

(એ) માર્ગ બંધ કરવા માટે કોઈ પ્રસ્તાવ નથી. નગરપાલિકા સમક્ષ રહેલો પ્રસ્તાવ માત્ર વેચાણ માટે જ હતો;

(બી) પાલિકાએ કલમ ૧૪૬(૧) હેઠળ જરૂરી હોય તેમ આ નોંધ કરી નથી કે જાહેર માર્ગ જાહેર માર્ગ તરીકે જરૂરી નથી અથવા તે અધિનિયમના કોઈ અન્ય હેતુ માટે જરૂરી નથી; અને

(સી) નગરપાલિકાના રેકોર્ડ મુજબ ઓછામાં ઓછો એક વાંધો સમયસર પ્રાપ્ત થયો હોવા છતાં, સમયમર્યાદા બાદનો ગણાવી તેને ગેરરીતે બહાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

૧૫. ઉપરોક્ત ભંગ નોંધપોથી પર સ્પષ્ટ છે. ભંગના છેલ્લાં મુદ્દાને પહેલાં લઈએ તો, વર્તમાન કેસની પરિસ્થિતિઓમાં એવું કહેવું ભૂલપૂર્ણ થશે કે ઉક્ત ભંગમાં નગરપાલિકાના ઠરાવ / નિર્ણયને અમાન્ય બનાવવાની અસરકારકતા છે. નોંધવું યોગ્ય છે કે નગરપાલિકાનો ઉક્ત ઠરાવ પ્રથમ કલેક્ટર સમક્ષ અને ત્યારબાદ વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીઓ મારફતે સંયુક્ત સચિવ (રાજ્ય) સમક્ષ લઈ જવામાં આવ્યો હતો. એવું પણ જણાવવું યોગ્ય છે કે જે વાંધાકારની વાંધાની અરજી સમયમર્યાદા બહાર હોવાના કારણસર ખોટી રીતે બાકાત રાખવામાં આવી હોવાનું કહેવાય છે, તેણે પણ સ્વતંત્ર રીતે સંયુક્ત સચિવ (રાજ્ય) સમક્ષ વાંધાની અરજી દાખલ કરી છે. બંને સત્તાધિકારીઓએ, એટલે કે કલેક્ટર અને સંયુક્ત સચિવએ, તેમના વિસ્તૃત આદેશમાં તેમના સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓ પર વિચાર કર્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે શ્રી નટવરલાલ, જેઓની વાંધાની અરજી વિચારણા પરથી ખોટી રીતે બાકાત રાખવામાં આવી હતી, તેમણે વ્યક્તિગત સુનાવણી માટે પ્રાર્થના કરી હતી અને તે કારણસર પણ, અર્થાત્ કોઈને પણ વ્યક્તિગત સુનાવણી ન અપાઈ હોવાના સ્વીકાર્ય તથ્યને કારણે, નગરપાલિકાનો ઠરાવ / નિર્ણય અમાન્ય બને છે. આ રજૂઆત સ્વીકારવી પણ સંભવ નથી. કલમ ૧૭૬ વ્યક્તિગત સુનાવણીનો પરિચિંતન કરતી નથી.

ત્યારબાદ, જો અમે શ્રી નટવરલાલ દ્વારા દાખલ કરાયેલા વાંધાઓને — આ રજૂઆતની શક્તિની કસોટી કરવા માટે — ધ્યાનમાં લઈએ, તો એવું જણાશે કે તેમાં ઉઠાવવામાં આવેલ મુદ્દો અને વાંધો એ જ અને સમાન છે, જે અન્ય વાંધાકારોએ તેમની અરજીઓમાં ઉઠાવ્યા છે. તે સિવાય, શ્રી નટવરલાલે પણ કલેક્ટર/સંયુક્ત સચિવ સમક્ષ વાંધાઓ દાખલ કર્યા છે તે હકીકત, નગરપાલિકા દ્વારા વાંધાઓના વિચારના અભાવ અંગેની ફરિયાદને તકનીકી ભંગ સુધી સીમિત કરે છે. વધુમાં, એવું પણ જણાવવું યોગ્ય છે કે વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી નિરુપમ નાણાવટીએ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ભંગ અંગેની રજૂઆતનો જવાબ આપતાં યોગ્ય રીતે રજૂ કર્યું છે કે અરજદારે દર્શાવવું જોઈએ કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના કથિત ભંગથી તેને શું હાનિ પહોંચી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારે તેને આવી કોઈ હાનિ પહોંચી હોવાનું દર્શાવ્યું નથી. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિએ, વાંધાઓના વિચારના અભાવનો વાંધો કોઈ અમાન્યતા સર્જનાર અસર પેદા કરી શકતો નથી.

૧૬. હવે, બીજા અને પહેલા ભંગનો એકસાથે વિચાર કરી શકાય. પ્રસ્તાવની શરૂઆત સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા નગરપાલિકા સમક્ષ આપવામાં આવેલી અરજીઓથી થઈ હતી, જેમાં વિવાદિત

જમીન/શેરી તેમને આપવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. કલમ ૧૪૬(૧) નગરપાલિકાને જાહેર શેરી અથવા તેનો કોઈ ભાગ વેચવાની પરવાનગી આપે છે. તેથી, જો કાર્યવાહી સંભાવિંત ખરીદદાર દ્વારા કરવામા આવેલી અરજીના આધારે શરૂ કરવામાં આવે, તો કોઈ વાંધો ઉઠાવી શકાય તેમ નથી. અરજી પ્રાપ્ત થયા પછી નગરપાલિકાએ જે પગલાં લેવા જરૂરી હોય છે, તે મહત્વપૂર્ણ છે. જો નગરપાલિકા, વેચાણ માટેના પ્રસ્તાવની પ્રાપ્તી પછી અને તેની વિચારણા કરીને, તેને મંજૂર કરવાનો નિર્ણય કરે, તો તેને એવો નોંધવહિવટ કરવો આવશ્યક છે કે ઉક્ત જમીન/જાહેર શેરી હવે જાહેર શેરી તરીકે અથવા અધિનિયમના અન્ય કોઈ હેતુ માટે આવશ્યક નથી. વર્તમાન કેસમાં નગરપાલિકા દ્વારા કરવામાં આવવો જોઈએ એવો આ અભ્યાસ ગેરહાજર છે. નગરપાલિકાએ જે કર્યું હોવાનું જણાય છે, તે જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરવી અને રહેવાસીઓ પાસેથી આક્ષેપો મંગાવવાના પૂરતું છે. આક્ષેપો મંગાવતી જાહેરાતને શેરી બંધ કરવાની ગૃહિત નિર્ણય તરીકે વાંચવું સંભવ નથી. તેનું કારણ એ છે કે નગરપાલિકાએ કોઈ પણ સમયે શેરી બંધ કરવા બાબતે જાણપૂર્વક પોતાના મનનો ઉપયોગ કર્યો નથી, તેમજ તે અન્ય કોઈ હેતુ માટે જરૂરી નથી એવી ‘પૂર્વ વિચારણા’ પણ થયેલી નથી. સંક્ષેપમાં, આ હદ સુધી કલમ ૧૪૬નું પાલન ન થવું સ્વીકારવું જ પડે.

૧૭. એમ કહેવું એક વાત છે કે નગરપાલિકાની કાર્યવાહી કડક રીતે કાયદા મુજબ નથી અથવા નગરપાલિકાનું કૃત્ય જોગવાઈના કોઈ ભાગના ઉલ્લંઘનમાં છે; પરંતુ, તેમાંથી ઉદ્ભવતા પરિણામો અને તે આધારે વધુ રાહત આપવાનો પ્રશ્ન સંપૂર્ણપણે ભિન્ન બાબત છે. વર્તમાન કેસમાં, અરજદારોનો દાવો મુખ્યત્વે બે આધાર પર છે; (૧) વિવાદિત રસ્તો ધાર્મિક માર્ગ છે, જેનો ઉપયોગ લોર્ડ સ્વામિનારાયણે પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન અને ત્યારબાદ તેમના અનુયાયીઓએ લગભગ ૧૮૦ વર્ષથી કર્યો છે. બીજું, કલમ ૧૪૬નું ઉલ્લંઘન. પ્રથમ આધાર બાબતે, યોગ્ય રીતે સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે આ દાવાનો કોઈ હકીકતી આધાર નથી. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે અદાલતને સામે પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા કેટલાક ઈનકાર અથવા ઈનકાર કરવામાં નિષ્ફળતા પરથી અનુમાન દોરવા વિનંતી કરી હતી. આથી અરજદારોને સહાય થવી મુશ્કેલ છે. અથવા તો આ દાવાના સમર્થનમાં સ્પષ્ટ હકીકતી સામગ્રી હોવી જોઈએ અથવા બીજી બાજુ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશીએ રજૂ કર્યું તેમ, અરજદારો દ્વારા દાવો કરાયેલ અધિકારનું સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા નિર્ધારણ થવું જોઈએ હતું. આ બંનેમાંથી કોઈપણના અભાવે, અરજદારોનો દાવો માન્ય માનવો મુશ્કેલ છે. બીજા આધાર બાબતે, ધ્યાનમાં રાખવું અગત્યનું છે કે કલમ ૧૪૬

માત્ર સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈ છે. કલમ ૧૪૬ના ઉલ્લંઘનની દલીલના આધારે, અરજદારો નગરપાલિકા વિરુદ્ધ પોતાનો કેસ ત્યારે જ સફળતાપૂર્વક આગળ ધપાવી શકે, જ્યારે ઉલ્લંઘન ગંભીર સ્વરૂપનું હોય, ઉદાહરણ તરીકે સંબંધિત રહેવાસીઓ પાસેથી કોઈ વાંધા આમંત્રિત જ ન કરવામાં આવ્યા હોય, અથવા નગરપાલિકાનું કૃત્ય સંપૂર્ણપણે વિચારવિહોણું હોય, અથવા તેની કાર્યવાહી દુર્ભાવના કે ગૂઢ હેતુથી પ્રેરિત જણાતી હોય, અથવા તેવા સમાન કેસોમાં. તેથી, આવા તમામ સંજોગોમાં – આપેલ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ જ નક્કી કરશે કે નગરપાલિકાની કાર્યવાહીથી ઊભા થતા પરિણામો બગાડકારક સ્વરૂપના છે કે નહીં. વધુમાં, ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે કલમ ૧૪૬ મૌખિક પ્રતિનિધિત્વ કરવાનો કોઈ અધિકાર આપતી નથી. તે માત્ર વાંધો દાખલ કરવાનો અધિકાર આપે છે. આવા પ્રતિનિધિત્વના અધિકારની જોગવાઈમાં, સંબંધિત રસ્તાના રહેવાસી પર જ કેન્દ્રિત ધ્યાન છે. વર્તમાન કેસમાં, વિવાદિત રસ્તાને અડીને આવેલી લગભગ બધી મિલ્કતો સામાવાળા નં. ૪, ટ્રસ્ટે ખરીદી લીધી છે. તેથી વાંધો દાખલ કરવાનો અધિકાર માત્ર શૈક્ષણિક અધિકાર તરીકે રહી જાય છે. તેથી, ન તો વિવાદિત રસ્તાનો છેલ્લા ૧૮૦ વર્ષથી ધાર્મિક માર્ગ તરીકે ઉપયોગ થતો હતો એવા આધાર પર અને ન તો કલમ ૧૪૬નું એવું ઉલ્લંઘન થયું છે કે જેમાં નગરપાલિકાની

કાર્યવાહીને અમાન્ય ઠેરવવાની શક્તિ હોય એવા આધાર પર કોઈ કેસ ઉભો થાય છે. વધુમાં, એવું કહી શકાય કે કોઈ પણ રિટ જારી કરવા માટે અરજદારે કોઈ કેસ સ્થાપિત કર્યો નથી, કારણ કે સામાવાળા નં. ૪એ માત્ર વિવાદિત રસ્તા પર આવેલી બધી મિલ્કતો જ ખરીદી નથી – પરંતુ સરકારે નક્કી કરેલી બજાર કિંમત ચૂકવીને વિવાદિત જાહેર રસ્તો પોતે પણ ખરીદી લીધો છે અને તેનો વેચાણદસ્તાવેજ પણ અમલમાં મૂકાઈ ચૂક્યો છે. યથાવત પૂર્વસ્થિતિની રાહત માટે કોઈ કેસ બનતો નથી.

૧૮. સંબંધિત જાહેર માર્ગમાં આવેલ લગભગ બધી મિલ્કતો સામાવાળા નં.૪ની માલિકીની છે એવો દાવો આ મામલાની વિશિષ્ટ લાક્ષણિકતા છે.

૧૯. સ્ટ્રીટ શબ્દ અહીં ભ્રાંતિજનક સંજ્ઞા છે. આ નવી સદીના પ્રારંભે નેશનલ જિયોગ્રાફિકે વિશ્વની ૧૦ સૌથી રોમાંચક ગલીઓની ઓળખ કરી છે. દિલ્હીની ચાંદની ચોક તેમાંની એક છે. ચાંદની ચોક શું ગલી છે, એવો પ્રશ્ન કોઈ પૂછે. વર્તમાન કેસની વિવાદિત ગલી અંગે પણ એ જ પ્રશ્ન પૂછાઈ શકે, જોકે અહીંનો પરિપ્રેક્ષ અલગ છે. અહીં પ્રશ્ન એ ઊભો થાય છે કે આ ગલી જાહેર ગલી છે કે નહીં, કારણ કે જાહેર ગલીને અડીને આવેલી લગભગ બધી જ

મિલ્કતો હવે સામાવાળા નં. ૪ દ્વારા ખરીદી લેવામાં આવી છે. એકમાત્ર સત્તા અથવા એકલ અસ્તિત્વ — તે જીવંત વ્યક્તિ હોય કે સંસ્થા — 'જાહેર' શબ્દના વિરુદ્ધાર્થી અથવા વિરોધાભાસી છે. હવે ઉક્ત ગલીને જાહેર ગલી તરીકે ગણવી એ અસત્ય તરફ પરત ફરવા સમાન બનશે.

૨૦. વર્તમાન મામલો અસાધારણ સ્વરૂપનો છે. આ નિર્વિવાદ હકીકત છે કે વિવાદિત ગલીમાં આવેલ લગભગ તમામ મિલ્કતો સામાવાળા નં.૪ દ્વારા ખરીદવામાં આવી છે. આ અસામાન્ય છે. આ એવી પરિસ્થિતિ છે કે જે વિધાનમંડળના વિચારમાં હોવી જ ન જોઈએ. આ પરિસ્થિતિઓમાં, પ્રશ્ન એ છે કે સંબંધિત જાહેર ગલી કેટલો સમય અને કેટલી હદ સુધી જાહેર ગલી તરીકે યથાવત રહી શકે. વધુમાં, સામાવાળા નં.૪ની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ નગરપાલિકાના વિવેકાધીન કાર્યો (કલમ ૯૧) ની બહુ નજીક આવે છે. તેની પ્રવૃત્તિઓના વ્યાપ અને તેના કાર્યના પરિમાણને ધ્યાનમાં લેતાં – જેમ સુનાવણી દરમિયાન તેને ઉદ્‌ભાસિંત કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવ્યો હતો – સ્પષ્ટ થાય છે કે સામાવાળા નં.૪નો વાર્ષિક બજેટ સમગ્ર શહેર માટેના સામાવાળા નં.૩ના નગરપાલિકાના બજેટ કરતાં અત્યંત નોંધપાત્ર રીતે વધુ હોવો જોઈએ. આવી પરિસ્થિતિમાં, એવું કહેવું ભૂલભર્યું

ગણાશે નહીં કે જાહેર ગલીનું નિયમન અને નિયંત્રણ કરવાની નગરપાલિકાની સત્તા ઔપચારિક, કલ્પિત અથવા શૈક્ષણિક સ્વરૂપની બની ગઈ છે અને નગરપાલિકા એક ઔપચારિક સંસ્થા બની ગઈ છે. આ સંદર્ભમાં, નાણાકીય પાસાની વાત કરતાં, નોંધવું યોગ્ય છે કે અરજદાર – ટ્રસ્ટ પણ પૂરતું સમૃદ્ધ છે, એ અર્થમાં કે સુનાવણી દરમિયાન, રૂપિયા ૧૭ લાખથી વધુની કિંમત પર ગલીનું વેચાણ નીચી બાજુનું છે તે રજૂઆતના સમર્થનમાં, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે અરજદારો સંબંધિત ગલી માટે સામાવાળા નં.૪એ ચૂકવેલી કિંમત કરતાં ત્રણ ગણો ભાવ ચૂકવવા તૈયાર અને ઇચ્છુક છે. એમ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ એવો ભાવ ૨૪ કલાકની અંદર ચૂકવી દેશે. આવી રજૂઆતને કારણે અદાલતે સદ્ભાવના કસોટી કરવા અને અરજદારની તૈયારી પર વિચાર કરવા રૂપિયા ૫૦ લાખ જમા કરાવવાનો આદેશ કર્યો અને ત્યારબાદ અરજદારે ઉક્ત અવધિમાં ઉક્ત રકમ ખરેખર જમા કરી. વધુમાં, જે બાબત નોંધનીય છે તે એ છે કે રકમ જમા કરાવ્યા પછી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારો તથા સામાવાળા નં.૪ "કોઈપણ રકમ" જમા કરવા / ચૂકવવા સક્ષમ છે. જણાવવું યોગ્ય છે કે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની રજૂઆતો પૂર્ણ થયા બાદ, અદાલતે અરજદારે જમા કરાવેલી રકમ તેને પરત કરવાની આજ્ઞા કરી હતી. ----- આ

બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે ઉક્ત અલ્પકાલીન જમા રકમનો આ કેસના ગુણદોષ સાથે કોઈ સંબંધ કે પ્રભાવ નથી. આ પાસાનો ઉલ્લેખ કરવાની કારણભૂત બાબત આ છે. અરજદાર અને સામાવાળા નં.૪ની આર્થિક સ્થિતિની તીવ્ર વિપરીતતા સામે નગરપાલિકા (સામાવાળા નં.૩) ની આર્થિક સ્થિતિ પર વિચાર કરવો. નોંધ પર છે કે ગલીના વેચાણને મંજૂરી આપતી વખતે સરકારે લાદેલી શરતોમાંની એક એવી છે કે વેચાણની આવકમાંથી ૫૦% રકમ નગરપાલિકાના બાકી રહેલા વિજળી બિલના બાકી ચૂકવણાં માટે વાપરવાની રહેશે. આ કેસમાં, અરજદાર અને સામાવાળા નં.૪ – બંને નાણાકીય દૃષ્ટિએ પૂરતા શક્તિશાળી – એવી કાનૂની લડતમાં સંકળાયેલા છે જેમાં અરજદાર અને સામાવાળા નં.૪ વચ્ચેના વિવાદ અંગે ઉપરથી જોતા જે સત્તા નગરપાલિકામાં રહેલી છે, તેવી ગરીબ નગરપાલિકાને પક્ષકારો દ્વારા આ લડતમાં ખેંચી લાવવામાં આવી છે. આ વિસ્મયજનક પરિસ્થિતિ છે. આ પરિસ્થિતિએ વિચારણા માટે ઉપસ્થિત કરેલા પ્રશ્નો સામાન્ય, ઔપચારિક અથવા દૈનિક પ્રકારના હોઈ શકે નહીં.

૨૧. અત્યાર સુધી સાર્વજનિક સંસ્થા અને સરકારને વિષયની સરખામણીએ શક્તિશાળી માનવામાં આવતી હતી, ભલે તે કોઈ ખાનગી વ્યક્તિ હોય કે કોઈ સંસ્થા. શક્ય છે કે હવે એવું ન હોય,

ઓછામાં ઓછું કેટલાંક પાસાઓમાં અને અમુક ક્ષેત્રોમાં તો ન હોય. જ્યારે કોઈ શક્તિશાળી ખાનગી સંસ્થા હસ્તક્ષેપ કરે છે અને સ્થાનિક બાબતમાં રસ લે છે, ત્યારે તેના કાર્યોને નિયમિત કરવા માટે સોંપાયેલ સત્તાધિકારીની સત્તાની વ્યાપ્તિ સંબંધિત વધુ ઊંડો પ્રશ્ન વધુ જટિલ બની જાય છે. આ વિકાસથી અત્યાર સુધી સાર્વજનિક સંસ્થા, અર્થાત્ સરકાર, આસપાસ કેન્દ્રિત રહેલી "સત્તાઓ" વિલય પામવાની સંભાવના છે. જેમ અત્યાર સુધી સરકારની શક્તિ અંગેની માન્યતા વાસ્તવિક જણાતી હતી, તેમ હવે ઉક્ત માન્યતાને ઉદ્ભવેલો પડકાર પણ વાસ્તવિક છે. સત્તાનું સમીકરણ પરિવર્તનમાં છે. વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ તથા પક્ષકારોની તરફથી હાજર થયેલા વિવિધ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો, એક અર્થમાં, આ અવલોકનને સંબંધિત બનાવે છે. વર્તમાન કેસ યોગ્ય ધારાસભ્ય જોગવાઈ રજૂ કરવાની આવશ્યકતા તરફ સંકેત કરે છે.

૨૨. ઉપર નિરીક્ષણ કરાયું તેમ, ગુજરાત નગરપાલિકા અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ સંબંધે આ મામલામાં પ્રવેશેલી અનિયમિતતા કાર્યવાહી બગાડનારી સ્વરૂપની નથી. મારા વિદ્વાન સહોદર દ્વારા નોંધાયેલ નિષ્કર્ષ સાથે હું સંમત છું.

(આર.ડી. કોઠારી, <u>ન્યાયમૂર્તિ</u>)

ચુકાદા સાથેના સંલગ્નકો:

૧. ગઢડા નકશો – ૧૯૨૩ એ.ડી. – પૃષ્ઠ ૧૬૫ પર.

૨. ગઢડા નગરના મૂળ ૧૯૨૩ના નકશાનો સ્કેચ – પાનું ૧૬૬ પર.

વિશેષ દીવાની અરજીઓ, લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ અને દીવાની અરજીઓ સહમતી દર્શાવતા ચુકાદાના અનુસંધાને નિકાલ પામેલી ગણવામાં આવે છે.

(રવિ આર. ત્રિપાઠી, ન્યાયમૂર્તિ)

(આર.ડી. કોઠારી, ન્યાયમૂર્તિ)

MAP EVIDENCE

Gadhada Map - 1923 AD

Reference: Gadhada City Survey, Superintendent Revenue Survey, Ta. Gadhada, Dist. Bhavnagar

Source: Gadhada Nagarpalika

Note: The sacred road sanctified by Bhagwan Swaminarayan has been incorporated into the Gopinath Dev Mandir (see sketch on next page)

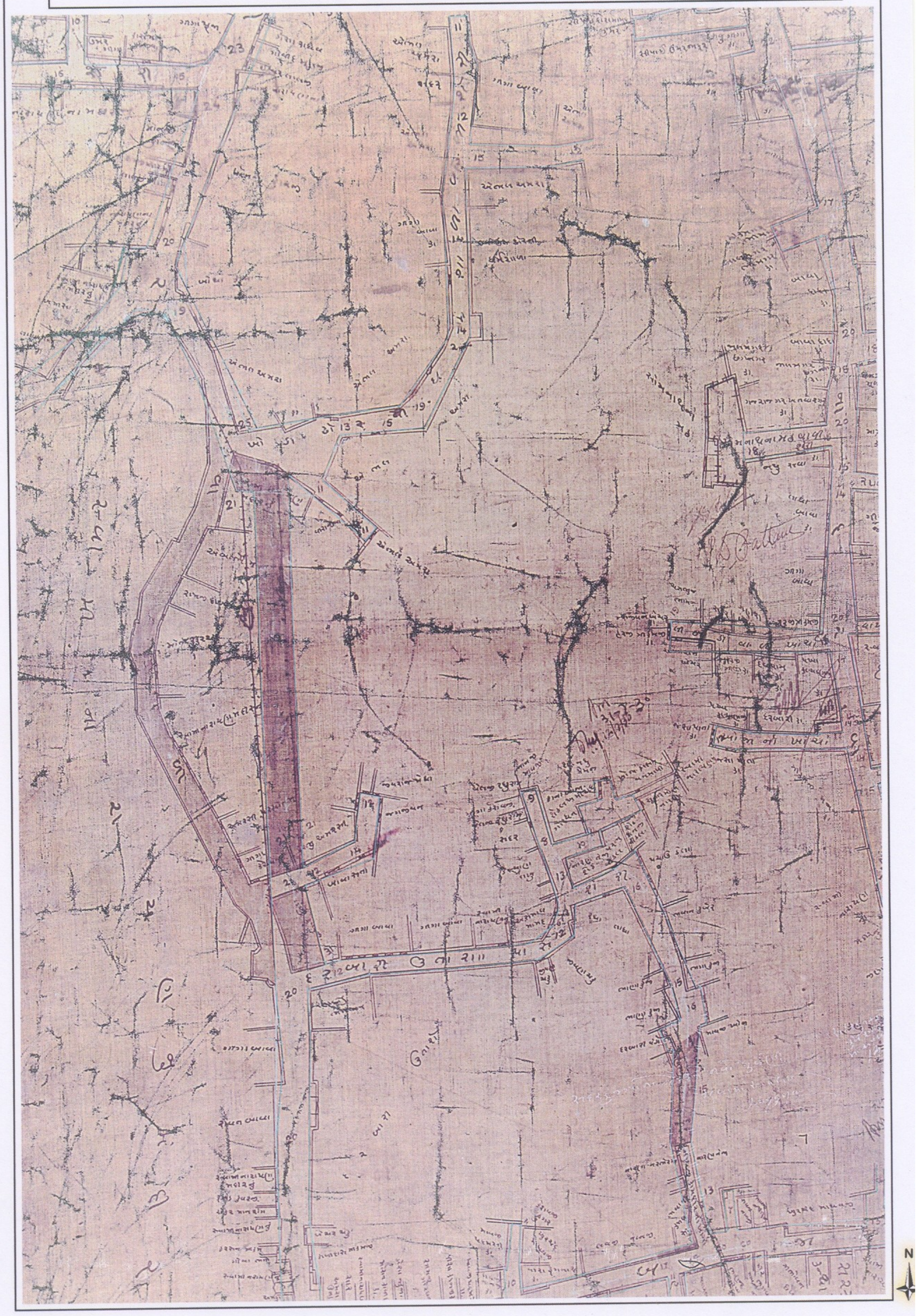

The Sacred Road Sanctified by Bhagwan Swaminarayan Has Today Been Incorporated into the Gopinath Dev Mandir.

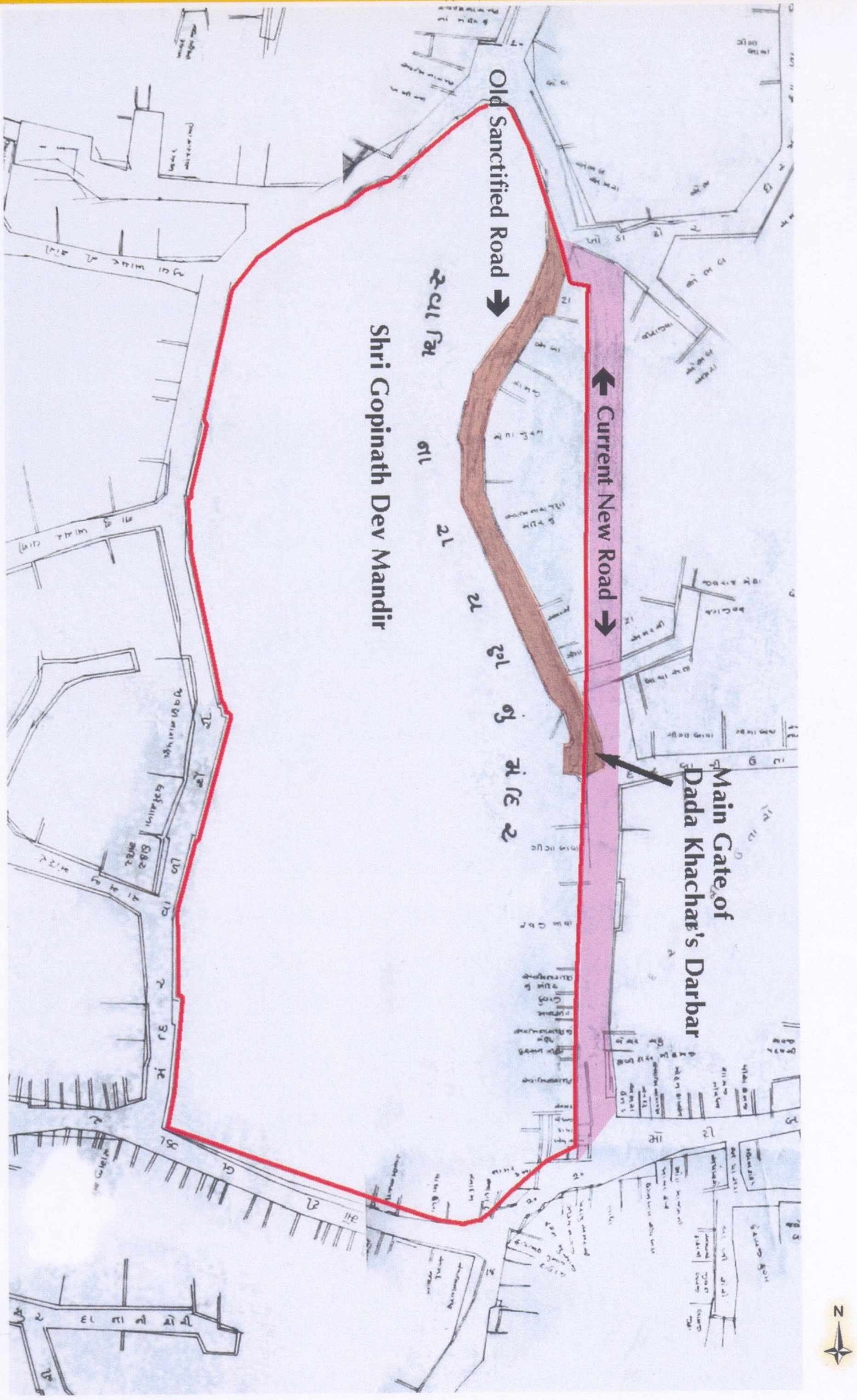

Sketch of original 1923 map of Gadhada Town (True copy presented on previous page)

The translation of this judgment has been provided by
M/s. Hyperlink E-solutions Pvt. Ltd.

==

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.